

Topluluklar haklarının uygulanması

uygulama, mekanizmalar ve korunma

Yayınlama: Topluluklar haklarının uygulanması – uygulama, mekanizmalar ve korunma

Sorumlu kişi: Zehra Taktak

Yazar: Donçe Boşkovski

Tercüme: Metin Necip

Tasarım, düzenleme ve baskı: Skenpoint, Üsküp

Baskı: 250 adet

CIP – Yayımlama katalogluğu
Milli ve Üniversite Kütüphanesi “Aziz Kliment Ohridski”, Üsküp

BOŞKOVSKI Donçe
Topluluklar haklarının uygulanması – uygulama, mekanizmalar ve korunma
/ Donçe Boşkovki
Üsküp : AGİT, 2012. - 61 sayfa.

Kaynaklar: say.

ISBN _____

Destek:

Bu yayında yer alan hususlar Üsküp AGİT Misyonununun bakış ve görüşlerini daimi olarak ifade etmemektedir.

İÇERİLİĞİ:

Önsöz.....	5
Giriş.....	6
I. BAŞLIK – Ohri çerçeve anlaşması ile getirilen yenilikler ve onların önemi	8
II. BAŞLIK – Toplulukların hakları ve onların gerçekleşme derecesi	10
A. Çalışma hakkı – Kamu kurumlarında orantılı ve adil şekilde temsil edilmeleri	10
B. Eğitim hakkı	16
C. Ana dili kullanım hakkı	25
Ç. Basın ve elektronik medyalar aracılığıyla ana dilinde bilgilendirilme hakkı	33
D. Kültür yaşama katılma hakkı	39
E. Sembollerin kullanımı	44
III.BAŞLIK – Topluluklar haklarının tanıtımı ve korunması için mekanizmalar	47
A. Topluluklar Haklarının Gerçekleşmesi Ajansı (THGA)	47
B. Ombudsman	47
C. Topluluklar Arası İlişkiler Komitesi	48
Ç. Yerel Yönetim Seviyede Toluluklar Arası İlişkiler Komitesi	49
D. Diskriminasyondan Korunma Komisyonu	49
Sonuç görüşleri	51

Kısaltmalar

THGA	Topluluklar Haklarının Gerçekleşmesi Ajansı
DİK	Devlet İstatistik Kurumu
AK	Avrupa Komisyonu
IHKAK	İrkçılık ve Hoşgörülüğe Karşı Avrupa Komisyonu
AB	Avrupa Birliği
YYBT	Yerel Yönetim Birimleri Topluluğu
KSD	Kültür Sanat Derneği
EBB	Eğitim ve Bilim Bakanlığı
MRT	Makedonya Radyo ve Televizyonu
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
OB	Ombudsman
MK	Milli Kurum
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BM	Birleşmiş Milletler
OÇA	Ohri Çerçeve Anlaşması
MAKÇA	Milli Azınlıkların Korunması Çerçeve Anlaşması
MC	Makedonya Cumhuriyeti
AK	Avrupa Konseyi
RDK	Radyodifüzyon Konseyi

ÖNSÖZ

Saygıdeğer,

Bu el kitabı, Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan küçük azınlık toplulukları haklarının tanıtımı ve onların gerçekleştirme derecesi amaçla hazırlanmıştır. Bu kitap, başta vatandaşlar olmak üzere, azınlık mensupları, sivil kuruluşlar, devlet kurumları, belediye konseyleri, topluluklar arasında ilişkiler komisyonları ve bu alanda bilgi edinmek isteyen tüm diğer kişilere adanmıştır.

Kurum olarak küçük azınlık topluluklar haklarının korunması, gerçekleşmesi ve geliştirilmesi görevi bulunan Topluluklar Haklarının Gerçekleşmesi Ajansı, toplulukların bu tür kitabın yayımlanması talepleri üzerine düzenlenen, konuyla ilgili en önemli yasaları içeren, mevcut durumlar ve onların uygulanması ve Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan toplulukların karşılaştıkları zorlukları daha kolay şekilde atlatmalarına yönelik önerileri kapsayan kitabın çıkartılmasını olumlu şekilde karşılamıştır.

Bu kitabın, toplulukları yeni girişimlere, proje çözümlmelerine, bu alanda yeni araştırmalar yapmalarına, Makedonya Cumhuriyeti'nde demokratik süreçlerin inşa edilmesi esnasında azınlık mensuplarının alacakları rol hakkında geniş çapta kamu mensuplarını eğitilmesine yardımcı olacağını umuyoruz.

Bu kitabın hazırlanması ve yayımlanması için mali destek sağlayan Üsküp AGİT Misyonuna çok teşekkür ederim.

Vesna Babiç – Petrovski
Topluluklar Haklarının Gerçekleşmesi Ajansı Müdürü

GİRİŞ

Avrupada, son üç onyıllık dönemlerde geniş çapta azınlık toplulukları haklarının korunması için tanıtım süreç ve mekanizmaları hakkında tartışmalar yapılmakta olup bunların geniş yelpazeli siyasi taahhütler, yasal çözümler ve girişimlerin ortaya çıkması ve geliştirilmesine neden olmuştur. Bütün bu gelişmeler, Avrupa Konseyi'nin Milli Azınlıklar Çerçeve Anlaşması'nın onaylanması, anti-diskriminasyon yasal çözümlerinin alınması, romanların toplumsal hayata entegrasyon programları, azınlık haklarının tanıtımına yönelik hükümetler nezdinde kurumların yer alması ve buna benzer bir sürü farklı olan, ancak aynı zamanda eşdeğerli önem taşıyan önlemler ile farkedilmesi mümkündür.

Avrupa Birliği üyesi olan veya üye olmak isteyen bütün devletler aynı sorunlarla karşılaşmaktadırlar – hangi şekilde etnik hakları alanında alınacak uluslararası-yasal yükümlülükleri pratikte uygulanması, hangi şekilde azınlık topluluklar mensuplarının reel ve pratik talepleri arasında denge kurmak, bu taleplerin uygulanması ve gerçekleşmesi mekanizmaları ve yerel kurumların kapasiteleri.

Uzun zaman Birleşmiş Milletler çerçevesinde başarılı şekilde azınlıklar grupları haklarının korunması mevcut olan ve taahhüt edilmiş çeşitli enstrümanlarla yapılması mümkün olacağı görüşü ağırlıklı şekilde hakim olmuştur, nihayet 1992 yılında BM tarafından Etnik, Dini ve Dil Azınlıkları Mensupları Hakları Deklarasyonu kabul edilmiştir. Azınlık kelimesi için evrensel kabul edilebilir bir tanımın belirlenmesinde farklı bakışlar olmasına rağmen, azınlıklar kimliği büyük bölümüyle gereken şekilde belirlenmiş olup çoğu durumlarda günlük yaşamda olması gereken şekilde uygulanmaktadır. Azınlık hakkında bazı devletlerde en fazla kullanılan açıklama, halkın çoğunluğunu oluşturanlardan farklı olan, belirli etnik, dini ve dil özelliklerini paylaşan çoğunluğu teşkil etmeyen bireylerden oluşan gruplar şeklinde açıklama yapılmaktadır.

Devletler arasında, BM deklarasyonunun kabul edilmesi müteakip, azınlıklar haklarının korunması ve tanıtımı, özel şekilde dikkat edilmelerine ve varolmalarını tanımak, eşitlik haklarının ve diskriminasyona maruz kalmamaları konusunda garanti vermek ve uygulamayı yapmak için daha fazla çaba harcamak görüşleri daha fazla ağırlık kazanmıştır. Bütün bunların sadece devlet ve yerel seviyede multi-etnik eğitim-öğretim süreçlerinin tanıtılması ve gerçekleşmesi ile mümkündür. Aynı zamanda, bunların yapılması için azınlıkların toplumsal hayatın her bölümüne tamamen ve efektif şekilde katılmaları gerekmektedir.

Avrupa Konseyi, bölgesel teşkilat olarak, Milli Azınlıklar Korunması Çerçeve Anlaşması'nı (MAÇA) kabul ederek azınlıklar haklarının tanıtımı ve korunması konusunda bir adım ileri gitmiştir. 1997 yılında Makedonya Cumhuriyeti tarafından onaylanmış bu Anlaşma'da „milli azınlık“ terminolojisine net ve genel tanım verilmemiş olmasına rağmen, MAÇA da diğer hususlar arasında tanımın bazı unsurları tesbit edilmiş olmasından söz edilebilir. Bu doğrultuda, giriş bölümü ve anlaşmanın 6.maddesinde etnik, kültürel, din ve dil kimliklerden söz edilmektedir, ki bu unsurlar devlette bulunan milli azınlıkların tanımlanması ve belirlenmesi hususunda ana kriterleri oluşturdukları öngörmekte oldukları netisine varılmaktadır.¹

¹ say.48, ed. Weller M., Blacklock D. and Nobbs K, The protection of minorities in the wider Europe (Palgrave Macmillan 2008).

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının (AGİT) merkez ve doğu Avrupa ülkelerinde demokratik değerlerin tanıtılması ve gelişmesinde olan öneminin değerlendirilmesi yapıldığında, mutlaka 1990 yılında Kopenhag Dökümanı'nın kabul edilmesini vurgulamak gerekir, ki bu dökümanda azınlıklar haklarının korunması hususunda detaylı standartlar yer almaktadır. Hernekadar hukuki açıdan sorumluluklar getirmese bile, bu döküman Avrupada azınlıklar haklarının geliştirilmesi konusunda müzakerelin yürütülmesi için temel döküman oluşturmaktadır. Bu alanda daha da önemli adım AGİT bünyesinde özel enstrüman olduğu kabul edilen Milli Azınlıklar Yüksek Komiseri görevinin oluşturulması ile yine bu teşkilat tarafından yapılmıştır.

Bu kitap ile daha küçük² etnik toplulukların (M.C. de nüfusun %20 oranı altında olanlar) hakları ortaya konulmakta ve bunların pratikte ve doğrudan kurumsallaşmış mekanizmalar vasıtasıyla uygulanması, aynı zamanda bu hakların tanıtımı ve korunması için kullanılacak muhtemel mekanizmalar da yer almaktadır. Makedonya Cumhuriyeti'nde özel kanun ile halkın %20 sinden daha az olan topluluklar mensupları haklarının uygulanması, geliştirilmesi ve korunması süreci belirlenmekte olup yasalar hükümleri ile belirlenen hakların³ gerçekleşmesi üzerinde denetim de yer almaktadır.

Resmi verilere göre 2002 yılında gerçekleşen sayım sonrasında, iki en büyük topluluklar – Makedonlar ve Arnavutlar yanısıra, diğer 5 daha küçük topluluklar toplam nüfusun ortalama %10 nunu oluşturduğu görülmektedir, o da: Türkler - %3,85 (yada 77,959 kişi), Romanlar – %2,66 (yada 53,879 kişi⁴), Sıplar – %1,78 (yada 35,939 kişi), Boşnaklar – %0,84 yada 17,018 kişi) ve Ulahlar – %0,48 (yada 9,695 kişi). Geriye kalanlar (yaklaşık 21,000 kişi), yasalarla korunan kategoride yer almayanlar olup Makedonya Cumhuriyeti vatandaşları olan ancak hırvat, karadağ, slovenya, bulgar ve diğer halkların mensupları olarak, onların haklarının korunması bu araştırmanın odağında değildir.

Bu doğrultuda, araştırmanın temel odaklanması M.C. toplam nüfusunun %20 oranının altında olan topluluklar mensupları haklarının korunması şekli ve derecesi, ki bu haklar Topluluklar Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Kanunu, diğer kanunlar, aynı zamanda onaylanmış uluslararası-hukuki enstrümanlar ile belirlenmiş hakları da kapsamaktadır.

² Bu kitaptaki „Küçük topluluklar“ terimi M.C. toplam nüfusunun %20 oranı altında olan toplulukları kapsamaktadır.

³ M.C.nüfusunun %20 si altında olan topluluklar mensupları haklarının geliştirilmesi ve korunması Kanunu („M.C. Resmi Gazetesi“ No.92/2008).

⁴ Büyük sayıda resmi veriler ve yerli ile yabancı kuruluşların raporlarına göre Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan romanların sayısı burada belirtilen resmi rakamlardan daha fazla olduğu belirtilmektedir. Bu kanaat, romanların çoğunun kimlik evrakları çıkartmadıkları ve devletin nüfus dairelerinde kayıtları yürütülmediğinden kaynaklanmaktadır.

I. BAŞLIK

OHRİ ÇERÇEVE ANLAŞMASI
İLE GETİRİLEN YENİLİKLER
VE ONLARIN ÖNEMİ

Ağustos 2001 yılında imzalanan Ohri Çerçeve Anlaşması (OÇA) ile sulh içinde yaşayan ve harmonik gelişmesi olan bir toplum hedeflenmektedir. Bu doğrultuda etnik kimliklere ve Makedonya Cumhuriyeti'nin tüm vatandaşlarının çıkarları gözetilmektedir.

Makedonya toplumunun multietnik olma özelliği mutlaka korunması gerektiği ve bu özellik toplumsal hayata yansımalıdır. Yerel yönetimlerin gelişmesi vatandaşların demokratik hayata katılmaları ve buna müteakip toplulukların kimliği korunması ve saygı görmesi konusunda geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Çok kişi için OÇA istikrar ve güvenlik için açık kapı demektir ve bu anlaşma ile AB ve NATO ile entegrasyon yolu açılmaktadır. Kendiliğiyle bu Sözleşme yeni imkanlar, gelecek ve umutlar getirmektedir.

Ancak OÇA hangi derecede Makedonya Cumhuriyeti'nde multietnik ve çok kültürel toplumun kurulması ve hayata geçirilmesi konseptinin başarılı olup olmadığı sorusu hakkında gelecekte de tartışılabilir. Elbette ki bu anlaşmaya olumlu olarak bakan kişiler kayıtsız şekilde anlaşmayı destekleyecektir ve ilerdeki dönemde yükümlülüklerin yerine getirilmesi hususunda daha derinliğe gidilmesini isteyecektir, diğerleri ise anlaşmanın başarılı şekilde uygulanmış olduğu ve uygulanmaların son safhasına getirilmesini isteyecektir, üçüncüler ise ona çok sayıda imkan ve haklar getiren bir alet olarak bakacağı, ancak sayıları az olduklarından dolayı gerçek hayatta anlaşmadan faydalanmalarına mümkün olmayacağını düşünmektedirler.

Objektif şekilde bakıldığında, 2001 yılı öncesi ve bugünkü durum kıyaslanmış olduğunda OÇA'nın on yıllık uygulanması belirli seviyede demokratik süreçlerin gelişmesini sağladığı, makedon toplumunun dahili kohezyonunu güçlendirdiği ve multietnik özelliğinin geliştirilmesinde önemli dayanak olarak M.C. de yaşayan topluluklar arasında ilişkilerin daha fazla derinlenmesini sağladığını denilebilir.

Birkaç ayrı bölümden oluşan OÇA'nın getirdiği yenilikler, en evvela ademi merkezîyetçi yönetimin geliştirilmesine imkan sağladığı, anti diskriminasyon ve adil şekilde temsil edilme prensiplerini hayata geçirilmesi, çoğunluklardan korunma yönünde özel meclis prosedürlerin kurulması, anadildeki eğitim süreçlerinin geliştirilmesi, merkez ve yerel seviyede dillerin kullanın alanının genişlenmesi, kimliğin serbest ve engelsiz şekilde ifade edilmesini sağlamıştır.

2001 yılında yasa değişiklikleri önergelerinin kabul edilmesinden sonra, azınlık topluluklara mensup olan vatandaşların hakları şunlardır:

Yasa değişiklik önergesi IV ve VIII - „milli mensubiyet” terminolojisi „topluluklar” ile değiştirilmektedir, bununla etnik Arnavutlar, Türkler, Ulahlar, Romanlar ve diğerlerinin statüsü iletirilmiş olup „milli mensubiyeten” „topluluğa” dönüştürülmüştür. Anıyananın giriş bölümüne dahil olan ve OÇA dan kaynaklanan diğer yasa değişiklik önergeleri kabul edildikten sonra Sırp ve Boşnak topluluğu yasalarla korunma altına alınmış kategori statüsünü almıştır.

Yasa değişiklik önergesi V - Makedonca dili ve Kiril alfabesi Makedonya Cumhuriyeti'nin her yerinde ve uluslararası ilişkilerde resmi dil olarak kullanılacağını bildirmektedir. Aynı zamanda bu yasa değişikliğinde M.C. nüfusunun en azından %20 vatandaşları tarafından konuşulan diğer diller de resmi dil olarak sayılacaktır ve bununla birlikte bir yerel birimde vatandaşların en azından %20 si aynı dili kullandığı takdirde, yerel yönetim birimlerinde diğer dillerin kullanımı da resmi dil haline getirilmiştir.

Yasa değişiklik önergesi VI – Makedonya Cumhuriyeti anayasal düzeninin temel unsuru olarak, toplulukların devlet yönetimi ve her seviyedeki diğer kamu kurum ve kuruluşlarında orantılı şekilde ve adil olarak katılım prensibini sağlamaktadır. Bu prensip Anlaşmanın temel ve en önemli prensiplerinden biridir ve amacı etnik topluluklar arasında toplumsal hayatta eşitlik sağlamakta olup azınlık topluluklar mensuplarına kamu hizmetleri kalitesinin artırılmasını sağlamaktadır.

Yasa değişiklik önergesi X – Kültür sorunları, dillerin kullanımı, eğitim, şahsi dökümanlar ve sembollerin kullanımı konularında „Badinter çoğunluğu” (çifte çoğunluk) prensibini dahil etmektedir. Bu alanlarda yasaların getirilmesi için Mecliste oylamaya katılan milletvekillerin çoğunluk oyları yeterlidir, ancak bunun esnasında çoğunluk teşkil etmeyen topluluklara mensup olan mevcut milletvekillerin çoğunluğu tarafından da evet oyu alınmalıdır.

Yasa değişiklik önergesi XII – Esas görevi M.C. de bulunan topluluklar arasında ilişkiler sorunlarını gözden geçirmek ve bunların çözümlemesi hususunda görüş ve öneriler veren Toluluklar Arası İlişkiler Komitesi dir. Komite üyeleri milletvekilleri arasında seçilmektedir ve bu Komitede makedonlar ve arnavutların eşit üye sayısı bulunmakta olup diğer beş topluluk (Türkler, Ulahlar, Romanlar, Sırp lar ve Boşnaklar) birer temsilci ile temsil edilmektedir.

Yasa değişiklik önergesi XVI – Makedonya Cumhuriyeti’nde yaşayan küçük topluluklar için bu yasa değişiklik önergesi çok önemlidir ve Yerel Yönetim Kanunu, Yerel Yönetimlerin Finansmanı Kanunu, yerel seçimler, belediye sınırları ve Üsküp büyükşehir ile ilgili çifte çoğunluk oylanmasının uygulanması ile alakalıdır.

Yasa değişiklik önergesi XVII – Kararların alınması süreçlerinde toplulukların efektif olarak katılma prensibinin uygulanması ile alakalıdır. Yerel yönetim birimlerinde vatandaşlar doğrudan veya temsilciler vasıtasıyla yerel birimle ilgili sorunlar hakkında kararların alınmasına katılmaktadır. Bu kararlarda özellikle kamu kuruluşları, kentleşme, kırsal alanların planlaşması, çevrenin korunması, yerel ekonominin gelişmesi, yerel birimlerin finansmanı, belediye hizmetleri, kültür, spor, sosyal ve çocukların güvenliği ve eğitim konuları ağırlık taşımaktadır.

Yasa değişiklik önergesi XVIII – Bu yasa tasarısı ile çifte çoğunluk prensibi uygulanmaya konulmaktadır. Bu prensip özellikle Anayasal değişikliklerin yapılma sürecinin başlatılması, Anayasa giriş bölümünün değiştirilmesi, yerel yönetimlerle ilgili olan Anayasa maddelerinin değiştirilmesi ve topluluk mensupları hakları ile ilgili olan herhangi diğer bir hususla alakalıdır. Böyle değişikliklerin yapılması için sadece toplam milletvekillerin üçte ikilik çoğunluğunun oylarının alınması yanısıra, Makedonya Cumhuriyeti’nde çoğunluk teşkil etmeyen topluluklara mensup olan milletvekillerin toplamından çoğunluğu oluşturacak oyların da sağlanması gerekmektedir.

II. BAŞLIK

TOPLULUKLARIN HAKLARI VE ONLARIN GERÇEKLEŞME DERECESİ

A. ÇALIŞMA HAKKI - KAMU KURUMLARINDA ORANTILI VE ADİL ŞEKİLDE TEMSİL EDİLMELERİ

Kamu kurumları ve devlet görevlileri toplumda azınlık gruplara mensup olan kişilerin işe alınması ve iş eğitimi almaları ile aynı zamanda kendi yapılarında ve çalışma mekanizmalarında farklılık içeren bir bünyeden oluşmuş olmalıdırlar.

Aynı şekilde bunlar iş görevlerin içeriliğinde farklılığın sağlanmasını ve geliştirmeleri gerekir.⁵

Son on yıl zarfında Makedonya Cumhuriyeti tarafından daha fazla veya daha az başarılı şekilde uygulanan süreç, devletin üzerine düşen yükümlülük küçük topluluklar mensuplarını kamu sektörüne dahil etmelerini ve işe alınması ile ilgilidir. Lyublana yönerisi⁶ doğrultusunda, özellikle Anayasa ve uluslararası anlaşmalarla temin edilen ve hakların gerçekleşmesi için hayati önem taşıyan kamu sektöründe işe alınmalara önem verilmesi gerekmektedir. Bu husus şu kamu alanları kapsamaktadır; yargı kurumları, yasaların uygulanmasını gözetleyen kurumlar, sosyal güvenlik, sağlık sigortası ve eğitim kurumları. Milli azınlık topluluklarına mensup olan kişilerin kamu kuruluşlarına katılmaları bu milli azınlık toplulukların taleplerine daha iyi şekilde cevap vermelerine yardımcı olabilir.

Orantılı ve adil şekilde temsil edilme prensibi OÇA ile ilgili müzakerelerin yürütüldüğünde görüşmelerin ana konusunu teşkil etmiştir. Bunun nedeni topluluklar mensuplarının kamu kuruluşlarında ve devlet yönetim organlarında düşük seviyede olduklarından kaynaklanmıştır.

1. Hukuki çerçeve

M.C. Anayasası

Yasa değişiklik önergesi VI ile tüm topluluklara mensup olan vatandaşların devlet yönetim organları ve diğer kamu kuruluşların her seviyesinde⁷ orantılı şekilde ve adil olarak temsil edilmeleri prensibi uygulamaya konulmaktadır.

Anayasa ile doğrudan bu prensibin yargı sistemi alanında uygulanması garantilenmiştir. Yargıçlar, hakim heyetleri üyeleri ve mahkeme başkanları seçimi esnasında tüm topluluklara mensup vatandaşların orantılı ve adil şekilde temsil edilmesi korunacaktır. Savcılar seçimi esnasında tüm topluluklara mensup vatandaşların orantılı ve adil şekilde temsil edilmesi korunacaktır.⁸

Yasal çerçeve

Topluluklar mensuplarının orantılı ve adil şekilde temsil edilmeleri sorunu M.C. toplumsal hayatının farklı alanlarını düzenleyen fazla sayıda yasalar ve yasal uygulamalarla çözülmüştür.⁹

Yargı alanında orantılı ve adil şekilde temsil edilme prensibi yargıçların ve hakim heyetlerin seçimi ile uygulanmaktadır,¹⁰ aynı şekilde savcılar,¹¹ kamu savcılığında profesyonel departmanlara işe alınmalar¹² ve

⁵ Yön 26, Ljubljana Guidelines on Integration of Diverse Societies

⁶ AGİT nezdinde olan Milli Azınlıklar Yüksek Komiseri dökümanı.

⁷ Yasa değişiklik önergesi VI, M.C. Anayasası, 2001

⁸ Yasa değişiklik önergesi XXIX ve yasa değişiklik önergesi XXX, M.C. Anayasası

⁹ Sunulan liste tam kapsamlı değildir, yargı organlarında orantılı ve adil şekilde temsil edilme prensibinin dahil edilmesine dair örnek olarak kullanılmaktadır.

¹⁰ Mahkemeler Kanunu 43.madde 2.fıkra („M.C.Resmi Gazetesi“ No.58/2006, 62/2006, 35/2008, 150/20120)

¹¹ Kamu Savcılık Kanunu 43.madde 2.fıkra („M.C.Resmi Gazetesi“ No.150/2007, 111/2008)

¹² ibid.,76.madde 5.fıkra

mahkeme departmanlarına işe alınmalar¹³ ile uygulanması durumundadır. Yargıçlar ve savcılar Akademisi organları ve departmanların kuruluşu esnasında, komisyon üyeleri atanmaları, buna müteakip Akademideki giriş eğitimi alacak olan adayların seçiminde tüm vatandaşların orantılı ve adil şekilde temsil edilmeleri temin edilmektedir.

Devlet ve kamu görevlilerin işe alınmaları esnasında şeffaf prosedür uygulanmaktadır ve uzmanlık ile uygunluk kriterlerine dayanarak, buna bağlı olarak da topluluklar mensuplarının orantılı ve adil şekilde temsil edilmeleri prensibinin uygulanması ve eşit şartlar ile eşit yaklaşım uygulanmaktadır.^{14,15} Kamu kuruluşu, kamu şirketi ve yerel yönetim birimi organlarına işe alınma esnasında orantılı ve adil şekilde temsil edilme prensibi uygulanmaktadır.^{16,17}

Bu prensip uzman işbirlikçilerin seçimi, eğitimciler ve ilkokullarda eğitimci olmayan diğer kadrolar¹⁸ ile kamuya ait liselerde¹⁹ uygulanmaktadır. Kültür alanında da orantılı ve adil şekilde temsil edilme prensibi uygulanmaktadır, öyle ki Kültür Bakanı bazı birimler kurma hakkına sahiptir, daha doğrusu tüm toplulukların orantılı ve adil şekilde temsil edilmelerini gözönünde bulundurarak dışardan uzman işbirlikçiler atayabilir,²⁰ bu doğrultuda Film Fonu Yönetim Kurulu üyeleri bu prensibe bağlı olarak atanmaları yapılmaktadır.²¹

2. Prensibin pratikte uygulanması

Devlet kurumlarının toplulukların orantılı ve adil şekilde temsil edilmeleri için yıllık plan ve programların yapılma yükümlülüğünü yerine getirmelerine yönelik yardım etme amaçla, Devlet Memurları Kanununa dayanarak, Bilişim Toplum ve İdari Bakanlığı tarafından 2011 yılı esnasında Toplulukların orantılı ve adil şekilde temsil edilmelerine yönelik yıllık planının içeriliği hakkında İzahname getirilmiştir.

İzahnameye göre, her yıllık planda temsil edilen azınlıkların çalışan sayısı ve oranları hakkında veriler yer alması gerekmektedir. Bununla ilgili şu veriler yer almalıdır: Kurumda toplam çalışanlar sayısı arasında yer alan Türk, Roman, Ulah, Sırp ve Boşnak topluluklar mensupları sayısı, önceki yıllık planda öngörülmüş olarak alınan ve gerçekleştirilen önlemlerin etkisinin bildirilmesi, buna dahil olmak üzere işe alınma faaliyetleri çerçevesinde listedeki adayların etnik mensubiyeti hakkında bilgiler, yapılmış olan seçimler ve seçilmiş kişiler hakkında bilgiler içermelidir. Yıllık planda, orantılı ve adil şekilde temsil edilme prensibinin uygulanması ile ilgili mesleki eğitim ve uzmanlaştırma hakkında alınan önlemler işlenmiş olmaları gerekir. Bu faaliyetler Devlet Memurları Kanunu ve planın gerçekleşmesinde öngörülen faaliyetlerin yapılması durumunda mali olarak yansıyan etkileri hakkında bilgiler de yer almalıdır. Bu planlar, topluluklar mensuplarının orantılı ve adil şekilde temsil edilmeleri hususunun iyileştirilmesi için pratik ve görünebilir bir araç olduklarından bahsedilmesi mümkündür.

Ulaşılabilen hükümetin son dökümanları²² ve çoğunluk olmayan topluluklar mensuplarının işe alınma planları 2004 yılından Eylül 2008 yılına²³ kadar kapsamıştır. Pratikteki uygulamalara göre bu prensibin 2011 yılın sonuna kadar tamamen uygulamaya konulmadığı, özellikle beş daha küçük topluluklar mensuplarının devlet kurumları ve yerel yönetim birimleri organları nezdinde temsil edilmelerinin artırılması hususu için geçerlidir. Ombudsmana göre²⁴ Makedonya Cumhuriyeti'nde orantılı ve adil şekilde temsil edilme prensibinin uygulanmasında ilerleme

¹³ Mahkeme Görevi Kanunu 6.madde („M.C.Resmi Gazetesi“ No.98/2008, 161/2008, 6/2009, 150/2010)

¹⁴ Devlet Memurları Kanunu 12.madde („M.C.Resmi Gazetesi“ No.59/2000, 112/2000, 34/2001, 103/2001, 43/2002, 98/2002, 17/2003, 40/2003, 85/2003, 17/2004, 69/2004, 81/2005, 61/2006, 36/2007, 161/2008, 6/2009, 114/2009, 35/2010, 167/2010, 36/2011, 6/2012, 24/2012)

¹⁵ Kamu Memurları Kanunu 6.madde („M.C.Resmi Gazetesi“ No.52/2010, 36/2011, 6/2012, 24/2012)

¹⁶ Çalışma Kanunu 22.madde („M.C.Resmi Gazetesi“ No.106/2008, 161/2008, 114/2009, 130/2009, 149/2009, 50/2010, 52/2010, 124/2010, 47/2011,11/2012, 39/2012)

¹⁷ M.C.Bütçeler Kanunu 51.madde 1-4.fıkra („M.C.Resmi Gazetesi“ No.64/2005, 4/2008, 103/2008, 156/2009, 95/2010, 180/2011)

¹⁸ İlkokul Eğitimi Kanunu 82.madde („M.C.Resmi Gazetesi“ No.103/2008, 33/2010, 116/2010, 156/2010, 18/2011, 42/2011, 51/2011, 6/2012, 100/2012)

¹⁹ Lise Eğitimi Kanunu 60.madde („M.C.Resmi Gazetesi“ No. 44/1995, 24/1996, 34/1996, 35/1997, 82/1999, 29/2002, 40/2003, 42/2003, 67/2004, 55/2005, 113/2005, 35/2006, 30/2007, 49/2007, 81/2008, 92/2008, 33/2010, 116/2010, 156/2010, 18/2011, 42/2011, 51/2011, 6/2012, 100/2012)

²⁰ Kültür Kanunu 11.madde („M.C.Resmi Gazetesi“, No.31/1998, 49/2003, 82/2005, 24/2007, 15/2008, 116/2010, 47/2011, 51/2011, 136/2012)

²¹ Film Fonu Kanunu 13.madde 3.fıkra („M.C.Resmi Gazetesi“ No.70/2006, 92/2008, 36/2011, 136/2011, 136/2012).

²² Sayfa 11, M.C.Hükümeti'nin Avrupa Konseyine MAKÇA ile ilgili gönderdiği üçüncü rapor (ACFC/SR/III(2010)002)

²³ Bu verilere göre M.C.de çoğunluk topluluklara mensup olmayan 774 kişiden sadece 45 çalışan beş dah küçük topluluklardan üçünün mensubu olduğu görülmüştür, o da: 24 kişi Türk (%3,1), 13 kişi Roman (%1,6) ve 5 kişi Boşnak (%0,6).

²⁴ 2011 yılında orantılı ve adil şekilde temsil edilme prensibinin uygulanması Raporu, M.C.Ombudsmanı, Nisan 2012.

kaydedildiği görünmektedir. Buna bağlı olarak topluluklar mensuplarının devlet kurumları ve yerel yönetim birimlerinde temsil edilmeleri artmaktadır. 2011 yılında rakamların durumu şu şekildeydi: Türkler – %1,7, Romanlar – %1,3, Sırp lar – %1,6, Ulahlar – %0,7 ve Boşnaklar – %0,4. Türkler, Romanlar ve Boşnakların temsil edilme rakamları devlet nüfusunun içinde yer aldıkları oranlara kıyasen belirgin şekilde geride olduğu görülmektedir. Bunlara farklı olarak Sırp lar ve Ulahların devlet kurumlarında temsil edilme oranları epey yüksek seviyede olduğu ve bu toplulukların Makedonya Cumhuriyeti toplam nüfusunda yer aldıkları oranlarla uyumlu durumda oldukları gözetilmektedir. Bu iki topluluğun diğer küçük topluluklara kıyasen daha iyi durumda olmalarına rağmen, halen orantılı ve adil şekilde temsil edilme prensibi tamamen gerçekleştirilmemiştir.

Ombudsmannın aldığı neticelere göre, veri bildiren 972 kurumdan²⁵, 845 kurumda hiçbir boşnak mensubu çalışmadığı, 737 kurumda roman topluluğu mensubu bulunmadığı, 730 kurumda ulah topluluğu mensubu, 676 kurumda türk topluluğu mensubu ve 622 kurumda sırp topluluğu mensubu bulunmadığı açıklanmıştır.

Merkez seviyede bakanlıklar nezdinde temsil edilme açısından bakılarak, Ombudsmannın elinde bulunduğu verilerin daha detaylı şekilde analiz edilmesine geçildiğinde, beş daha küçük topluluk mensupları Yerel Yönetim Bakanlığı'nda tamamen bulunmadıkları, bu toplulukların Savunma Bakanlığı'nda düşük seviyede temsil edildikleri ve bu beş topluluk için rakam toplam çalışanların içinde %3,6 olduğu, bundan sonra sırasıyla Sağlık Bakanlığı - %4, Ulaştırma Bakanlığı - %3,2, İçişleri Bakanlığı - %3 olduğu görünmektedir. Etnik topluluklara göre ayrı ayrı analiz yapıldığında Türkler ve Romanların bakanlıklarda temsil edilme rakamları üzücüdür (sadece %0,7 ve %0,6 seviyesindedir).

Beş küçük azınlık toplulukların bağımsız devlet kurumlarında temsil edilme durumu (ofisler, komisyonlar ve ajanslar) bakanlıklardaki çalışanlar sayısına kıyasen bihayli daha iyidir. Bu grupta özel olarak şu kurumlar örnek olarak alınabilir: Devlet İstatistik Kurumu'nda küçük topluluklar mensupların temsil edildiği %8,5 oranındadır (ancak bunlardan yarısını Sırp etnik kökenlidir, diğerleri ise diğer topluluklar mensuplarıdır, Korunma ve Kurtarma Müdürlüğü'nde temsil edilme oranı %12,2 dir, bunlardan %9,7 si Roman kökenli vatandaşlardır (bu örnekte kurumun müdürü roman topluluğu mensubu ve roman partileri birisinde yüksek görevlisi olduğu gerçeğinin öğütülmesi gerekmektedir). M.C.Devlet Arşivi bu gruba dahil edilebilen kurum olarak beş azınlık topluluklar mensuplarının ortalama temsil edilme oranı %4,7 ye ulaşmaktadır. Olumsuz örnekler olarak ise Eğitimin Geliştirilmesi Bürosu gösterilebilir (bu kurumda Sırp ve Boşnak mensupları yoktur, çalışmakta olan türklerin sayısı sadece %0,8 oranındadır), Gayrimenkul Kadastro Ajansı'nda temsil edilme oranı %3,1 dir ve olumsuz örnek olarak da Elektronik İletişim Ajansı gösterilebilir, ki bu kurumda çalışan Roman, Ulah ve Boşnak mensubu bulunmamakta olup toplam çalışanların arasında Türklerin sayısı sadece %0,8 oranındadır. Ombudsman tarafından genel durumum değerlendirilmesi yapıldığında bağımsız kurum ve kuruluşlarda bahsi konu olan prensibin uygulamasında düzelmeye kaydedildiği ve toplulukların bu kurumlardaki ortalama temsil edilme oranı %4,7 seviyesine ulaştığı gözetilmektedir.

Yerel yönetim birimleri analiz edildiklerinde küçük toplulukların temsil edilme durumu demografik verilerle her zaman uyumlu olduklarından bahsedilemez, küçük toplulukların belediye'nin toplam nüfusuna katılma oranı ile bu topluluklar mensupları çalışanlar sayısına gerçek şekilde yansımamaktadır. Daha belirgin örnek olarak Gostivar Belediyesi gösterilebilir. Bu belediyede Türkler toplam nüfusun %9,8 ini oluşturmalarına rağmen, belediye administrasyonuna katılmaları sadece %4,2 oranındadır. Aynı belediyede Romanlar toplam nüfusun %3,8 olmalarına karşılık belediyede %1,7 olarak temsil edilmektedirler. Benzeri durum Vranestija Belediyesi'nde de yaşanmaktadır. Bu belediyede Türklerin nüfusu %20 oranını aşmasına rağmen, belediye organlarında %11,8 oranında temsil edilmekle yetinmişlerdir. Radoviş Belediyesi'nde ise nüfusun %14 oranında Türkler yaşamakta olup belediye organlarında ise hiçbir Türk mensubu çalışmamaktadır. Karbinçi Belediyesinde çalışan 12 kişiden hicbiri Türk değildir, ki bu belediyede türk topluluğun sayısı belediye toplam nüfusunun %18 oranını oluşturmaktadır. Buna benzer durumlar Vasilevo ve Valandovo belediyelerinde de yaşanmaktadır. Bu beşdiyelerde türklerin sayısı önemli olmasına rağmen belediyelerde çalışan Türk topluluğu mensubu bulunmamaktadır. Türk topluluğu mensupları için Ohri belediyesi iyi örnek teşkil etmektedir. Bu belediyede türklerin sayısı aşağı yukarı %4 oranındadır ve belediye organlarında ise %3,4 oranında Türk çalışmaktadır. Üsküp Büyükşehir'de türklerin administrasyonda temsil edilme oranı bu topluluğun başkente yaşayan nüfus oranı ile uyumlu durumdadır. Dolneni Belediyesinde çalışan türkler ve boşnakların sayısı epey yüksek olduğu görünmekte ve bu toplulukların belediye toplam nüfusu katılım oranına uyumlu olduğu gözetilmektedir.

Ombusmandan alınan bilgilere göre, yerel yönetim seviyesinde romanların belediye organlarındaki katılım durumu endişe vericidir. Şuto Orizari belediyesi dışında, ki bu belediyede romanların katılım oranı %45 seviyesine çıkmaktadır, ancak diğer belediyelerde bu orantı belirgin şekilde daha düşüktür. Bitola belediyesinde (Romanlar

²⁵ Kurumların %90 ı kendilerine gönderilen anket formunu gereken şekilde doldurup Ombudsmana iade etmişlerdir

nüfusun %2,75 ini oluşturmakta), İlineden belediyesinde (Romanlar topluluğu nüfusun %2,70 oluşturmakta), Kavadarçi belediyesinde (Romanlar topluluğu nüfusun %1,75 oranını oluşturmakta), Kumanovo belediyesinde (Romanlar topluluğu nüfusun %4 ünü oluşturmakta), Pehevo belediyesinde (Romanlar topluluğu nüfusun %7,07 oranını oluşturmakta) ve Prilep belediyesinde (Roman topluluğu nüfusun %5,77 oranını oluşturmakta), tek bir Romanın belediye organlarında çalıştığı görünmemektedir.

Sırp'ların temsil edilmelerine gelince²⁶, yerel seviyede genel olarak yaşadıkları belediyelerde gereken şekilde geleneksel olarak yada önemli ölçüde temsil edildikleri gözetilmektedir. Kumanovo belediye organlarında çalışanların %7,4 ü bu etnik topluluk mensupları olduklarını ifade etmişlerdir, ki Sırp'lar bu belediyede toplam nüfusun %8,6 sını teşkil etmektedir. Staro Nagoriçane belediyesinde çalışanların %44 ü kendilerinin Sırp olduklarını bildirmişlerdir, Çučer Sandevo belediyesinde bu rakam %42,3 seviyesindedir, Rosoman belediyesinde ise bu rakam %20 seviyesine ulaşmaktadır. Aerodrom belediyesinde durumun düzeltilmesi gerekir, çünkü bu belediyede sırp'ların toplam nüfusa katılma oranı %4,3 seviyesine ulaşmakta olup belediye organlarında temsil edilmeleri ise %1,9 oranında kalmaktadır. Merkez belediyesinde de benzer durum mevcuttur, ancak Karpoş belediyesinde sırp'lar orantılı şekilde belediye organlarında yer almaktadır.

Diğer iki topluluk belediye organların çok düşük seviyede temsil edilmektedir. Buna istisna olarak Kruşevo, Manastır ve Struga belediyeleri sayılır. Bu belediyelerde Ulahlar topluluğu gereken orantıda belediye organlarında temsil edildiği görünmekte olup Dolneni ve Saray belediyelerinde ise Boşnak topluluğu mensupları orantılı seviyede temsil edildikleri farkedilmektedir. Petroveç belediyesinde boşnaklar toplam nüfusun %17,46 oranını oluşturmalarına rağmen, yerel yönetim biriminde tek bir boşnak mensubu bulunmamaktadır. Üsküp Büyükşehir organlarında toplam 666 çalışanın arasında sadece bir boşnak mensubu bulunmakta, belediye organlarında ise Ulahlar mensubu hiç kimse yoktur.

Avrupa Konseyi 2012 yılında getirdiği rezolüsyon ile toplulukların merkez ve yerel seviyede orantılı ve adil şekilde temsil edilme prensibinin uygulanmasında belirli ilerleme kaydedilmesine rağmen, Arnavut, Boşnak, Sırp, Ulah, Roman ve Türk toplulukları mensuplarının istenilen orantıda temsil edilmedikleri not etmektedir.²⁷ Avrupa Konseyi, Makedonya Cumhuriyeti'ne yönelik olan aynı rezolüsyonla devleti tenkit ederek, bu prensibin uygulanması vasıtasıyla işe alınan topluluklar mensuplarının net bir şekilde görevlerinin belirlenmemiş olduğu, bazıları hatta iş yerlerine hiç çağrılmadıkları dile getirilmiştir. Avrupa Konseyine göre bu durum topluluklar mensuplarının efektif olarak kamu sektörüne katılmalarını ciddi olarak baltalamakta ve sunulan hizmetlerin kalitesine olumsuz şekilde etki yaratacağını vurgulanmaktadır.

Beş daha küçük topluluklar mensupları yerel yönetim birimlerinde gereken orantıda temsil edilmemektedirler, buna istisna olarak geleneksel olarak yaşadıkları yada geleneksel olarak yerleştikleri birkaç belediye olduğu sayılır. Daha küçük topluluklar (Sırp'lar, Türkler, Boşnaklar, Ulahlar ve Romanlar) halen idari organlarında orantılı şekilde temsil edilmemektedirler.

3. Bu hak nasıl korunabilir?

Orantılı temsil edilme prensibinin uygulanması üzerinde denetim: Devlet İdari Müfettişliği ilgili kanun ve kuralların uygulanması hakkında olağan denetim yapması yanısıra, ki bu önceden bildirilen denetimdir, topluluklar mensuplarının her seviyede orantılı ve adil şekilde temsil edilme uygulamalarını denetleme yetkisine sahiptir.

Devlet ve/veya kamu memuru seçimi ile ilgili itiraz hakkı: Devlet ve/veya kamu memuru seçilmesi kararına karşı, karardan memnun olmayan adaylar Memurluk Ajansına itirazda bulunma hakkına sahiptir. Bu Ajans tarafından itirazın sunulduğu tarihten itibaren 8 gün içerisinde itiraz hakkında karar alınması gerekir. Verilen itiraz, alınan kararın uygulamasını durdurur. Ajansın kararına karşı, karardan memnun olmayan aday tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içerisinde yetkili mahkeme nezdinde dava açabilir.^{28, 29}

²⁶ 2011 yılına ait orantılı ve adil temsil edilme ile ilgili Ombusman raporunda yer alan verilerden hareket ederek.

²⁷ Resolution CM/ResCMN(2012)13 on the implementation of the FCNM by "the former Yugoslav Republic of Macedonia"

²⁸ supra note 15, madde 17-a

²⁹ supra note 16, madde 18

Öneriler:**1. Yerel yönetime öneriler**

- Yerel yönetimlerin tüm birimlerinde orantılı temsil edilme prensibinin güçlendirilmesi, özellikle olarak Roman, Ulah ve Boşnak toplulukların mensupları geleneksel olarak belediye sınırları içinde belirgin sayıda yaşadıkları yada yerleştikleri bazı belediyelerde işe alınmaları vurgulanması gerekir.
- Topluluklar mensupları olan kişilerin özel ihtiyaçlarının temin edilmesi yönünde, yerel yönetim birimleri organlarında çalışanlara devamlı olarak eğitimin sağlanması.

2. Merkez seviyede devlet yöneticilerine öneriler

- Merkez seviyede orantılı temsil edilme prensibinin bakanlıklar nezdinde güçlendirilmesi, özellikle bakanlıklara türkler ve romanların işe alınmasına özen gösterilmesi.
- Topluluklar mensuplarının orantılı ve adil şekilde temsil edilmeleri güçlendirilmesi teminen kriterlerin konulması ve bunların vasıtasıyla topluluklar mensuplarının sundukları hizmet ve kalite seviyelerinin artırılmasını sağlamak. Orantılı temsil edilmelerine sadece nicelik olarak bakılmaması gerekir, bu hususta öncelik topluluk mensuplarına verilen kamu hizmetleri kalitesi ve kullanım imkanına verilmelidir.
- Küçük topluluklar mensupları olan kamu yönetiminde çalışan memurların efektif şekilde entegrasyon taahhütlerini desteklemek, bunu uzun vadeli ve sürdürülebilir stratejilerin uygulanması ile yapmak.

B. EĞİTİM HAKKI

Devletler, azınlık gruplara mensup olan kişilerin kendi ana dillerini okumalarını yada ana dilinde eğitim görebilme haklarına saygı göstermeleri gerekir. Bu husus özellikle bu grupların genelsel olarak yerleştikleri bölgeler veya önemli sayıda yaşadıkları yerler için geçerlidir.

Devletler, bu süreci her seviyede entegreleşmiş ve çok dilli eğitim sağlayarak, eşit şekilde kullanılmasını temin ederek anlam vermeleri, çoğunluk veya azınlık topluluklara mensup olup olmalarına bakmadan tüm öğrencilere imkan ve eğitimlerinin gelişmesini sağlamaları gerekir. Bu şekilde entegreleşmiş eğitim ile yaşadıkları toplumda farklılıkların mevcut olduğunu tüm öğrencilere öğretilmesi gerekir.³⁰

Milli azınlıklar Yüksek Komiseri tarafından alınan Le Hay Önerilerine istinaden, okul öncesi dönemde ideal medyum olarak çocuğun ana dili olduğu sayılır. Buna müteakip ilkököl eğitimi azınlıkların ana dilinde yapılması gerekmektedir ve azınlığın kullandığı dil (çocuğun ana dili) normal ders şeklinde idrak edilmesi ve öğrenilmesi gerekir. Lise (orta) eğitimi çerçevesinde eğitimin büyük bir bölümü azınlığın dilinde yapılması söz konusu olmalıdır.³¹

Azınlık grupları mensupları kendi farklılıkları, kültür ve dillerini tanıyabilmelerinde eğitimin ana faktörlerden biri olduğu sayılır ve bireyin topluma entegrasyonunu sağlayan öncelikli mekanizmayı teşkil etmektedir. Milli azınlık mensuplarının ana dilinde eğitim görmeleri prensibi artık güney-doğu Avrupa ülkelerinde tartışma konusu ve ayırım

³⁰ supra note 5, Yön 45

³¹ Öneri 11-13, Milli azınlıkların eğitim hakkı ile ilgili Le Hay Önerileri, Milli Azınlıklar Yüksek Komiseri, AGİT, 1996

yapma halinden çıkmıştır. Ancak, bu prensibin pratikte sisteme dahil edilme süreci ve uygulanma seviyesi bu ülkelerin karşı karşıya kaldıkları çözümlenmemiş sorun olarak kalmaktadır.

Makedonya Cumhuriyeti nüfusunun %20 oranı altında olan topluluklar mensupları için eğitimin ne kadar önemli olduğu birkaç parametreye bakılarak anlaşılması mümkündür. Herşeyden önce bu topluluklar mensupları için en önemli sorun ana dilinde eğitim imkanını kullanarak kaliteli eğitim görme imkanıdır. Makedonya Cumhuriyeti'nin farklı etnik kökenli vatandaşlara eğitim vasıtasıyla kendi ana topluluklarına mensup olma hislerini geliştirmek ve bunun dahilinde eğitim süreci vasıtasıyla toplulukların topluma dahil olmaları ve entegre edilmelerini sağlamak yükümlüğü bulunmaktadır. Bununla birlikte eğitim vasıtasıyla çoğunlukta olan vatandaşları toplumumuzda farklılıklar bulunduğunu öğretmek ve çok kültürlü toplumda yaşadıkları farkında olmalarını sağlamaktır.

Makedonya Cumhuriyeti'nde eğitimin derecesi ve şekline bağlı olarak, küçük topluluklar mensupları tarafından bu hak farklı seviyelerde gerçekleştirilmektedir:

- Eğitim ve öğrenimin ana dilinde takip edilmesi hakkı
- Ana dilinin tanınması ve eğitim görme hakkı
- Toplumun dili ve kültürünün tanınması – seçme ders olarak takip edilmesi hakkı

1. Hukuki çerçeve

Okul öncesi öğretim ve eğitim

Çocukların okul öncesi bakımı ve eğitimi anaokullarda gerçekleştirilmektedir. Yerli yasal uygulamalara göre, yerel belediye anaokulu belediyeler ve Üsküp Büyükşehir belediyesi tarafından kurulur.³² Ancak önceden Hükümet tarafından izin alınarak özel çocuk kurumu, yerli özel ve tüzel kişiler tarafından kurulması mümkündür.³³ Anaokulunda eğitim makedonca dilinde ve kiril alfabesinde yapılır. Diğer topluluklar mensupları için ise çocukların eğitimi ilgili topluluğun dilinde yapılmaktadır.³⁴ Topluluklar mensuplarının dilinde öğretim-eğitim faaliyetlerine katılan ve çocuk kurumunda çalışan kişiler, faaliyetlerin gerçekleştirildiği dil ve alfabeyi bilmeleri gerekmektedir.

Makedonya Cumhuriyeti'nde bulunan kamu anaokullarında öğrenim ve eğitim diğer özellikler arasında eşit imkanlar ve çocuklar arasında farklılıklara saygı göstermek prensiplerine dayanarak kurulur ve gerçekleşir. Bu prensibe dikkat edilerek okul öncesi çağda bulunan çocuklarla yapılan faaliyetler, araçlar ve malzemelerin seçiminde çocukların farklılıkları ve çok kültürlü olduklarına dikkat edilmesi gerekir. Bunların yapılması esnasında çocukların şahsi kimliklerin korunması ve insanlar ile kültürlerin farklılıkları hakkında bilgi edinmeleri imkanı sağlanmalıdır.³⁵

İlkokul eğitimi

Makedonya Cumhuriyeti'nde ilkokul eğitimi 9 yıl sürmektedir ve bu eğitim zorunlu olup ücretsizdir. Dokuz yıllık ilkokul kavramına istinaden Makedonya toplumunun çok kültürel olması nedeniyle, ilkokulda çocuklarda beraber yaşama değerlerin geliştirilmesi, insanlar arasında farklılıkların bulunması ve bunların kültürü, dili ve geleneklerine saygı gösterilmesi talep edilmektedir.

Makedonya Cumhuriyeti Anayasasına göre, topluluklar mensupları ilkokullarda ana dilinde eğitim görmelerine hakları bulunmaktadır. Diğer dillerde eğitim verilen okullarda makedonca dili de öğrenilmektedir.³⁶ Makedonca dili ve bunun Kiril alfabesinden farklı dilde eğitim gören topluluklar mensupları olan öğrenciler için eğitim-öğrenim faaliyetleri ilgili topluluğun dili ve alfabesinde gerçekleşir. Bu öğrenciler için kitaplar eğitim gördükleri dil ve alfabede basılır. Bu yükümlülük İlkokul ve Lise Eğitimi Kitapları Kanunu ile öngörülmüştür.³⁷

Makedonya Cumhuriyeti'nde bulunan ilkokullarda tüm derslerden eğitim Makedonca, Arnavutça, Türkçe ve Sırpça dilinde yapılmaktadır. Topluluklar mensuplarının dil ve kültür kimliklerine saygı gösterilmesi kararlığına bağlı olarak 3.sınıftan 9.sınıfa kadar aşağıda yer alan seçme derslerin okunma imkanı sağlanmaktadır: Ulahların, Romanların ve

³² Çocukların Korunması Kanunu („M.C.Resmi Gazetesi“ No. 98/2000, 17/2003, 65/2004, 113/2005, 98/2008, 107/2008, 46/2009, 83/2009, 156/2009, 51/2011, 157/2011), 69.madde 1 ve 2.fıkra

³³ ibid, 76 ve 77.madde

³⁴ Ibid, 47.madde 1 ve 2.fıkra

³⁵ Kamu anaokullarında okul öncesi çocukların eğitim-öğrenim çalışmaları ile ilgili temel programın getirilmesi Kararı, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı („M.C. Resmi Gazetesi“ No.125/2007)

³⁶ 2001 yılı M.C.Anayasası VIII. Yasa değişikliği önergesi

³⁷ İlkokul ve Lise Eğitimi Kitapları Kanunu („M.C.Resmi Gazetesi“ No. 98/2008, 99/2009, 83/2010, 36/2011, 135/2011, 46/2012), 3.madde 2.fıkra

Boşnakların dili ve kültürü. Bu dersleri seçecek olan öğrenciler için, bu derslerin ilkökul eğitimi esnasında haftada 2 saat olarak devamlı şekilde ders görme imkanı sağlanır.³⁸

Lise (ortaokul) eğitimi

Her vatandaş için lise (ortaokul) eğitimi zorunludur, kamu orta okullarda bu eğitim ücretsizdir. Makedonya Cumhuriyeti'nde belediye, devlet ve özel orta okulların kurulmasına izin verilmektedir. Makedonya Cumhuriyeti Anayasasına istinaden, topluluklar mensupları orta okullarda kendi ana dillerinde eğitim görme hakkına sahiptirler. Diğer dillerde eğitim verilen orta okullarda makedonca dili de okunmaktadır.³⁹ Makedonca dilinden farklı dilde eğitim gören topluluklar mensupları için, kamu orta okullarında eğitim-öğrenim faaliyetleri ilgili topluluğun dilinde ve alfabeti kullanılarak yasalarla belirtilen şekil ve şartlar altında yapılmaktadır. Bunun esnasında öğrenciler zorunlu olarak makedonca dilinden ders görmektedirler.⁴⁰

Kamu orta okulların 2012/2013 öğrenim yılı organizasyon cetveline bakıldığında, makedonca dilinden farklı dilde eğitim gören topluluklar mensuplarının geleneksel eğitim gününü kültürel ve diğer faaliyetler organize edilerek kutlanmaktadır. Öğrencilerin kendi etnik topluluklarının mensubiyeti ve duygularının korunması amaçla, yerli hukuki çerçeveler dahilinde bir kitabın kullanımdan çekilmesi şu durumlarda öngörülmüştür: Bir kitabın içerilinde diğer topluluklara ait tarih, kültür ve vatandaşların diğer değerlerine hakaret eden malzeme yer almış olması durumudur, ki diğerleri arasında bu çerçeveye türk halkı, ulah halkı, sırp halkı, boşnak halkı ve diğer halklar girmektedir.⁴¹

Yüksekokul eğitimi

Makedonya Cumhuriyeti vatandaşları eşit şartlar altında Makedonya Cumhuriyeti'nde bulunan yüksek okul kuruluşlarında eğitim görme hakkına sahiptirler. Yüksekokul kuruluşları kamu, özel-kamu kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve özel (kar amacı güden ve gütmeyen) kuruluşlar olabilirler. Yürürlükte olan yerli yasal uygulamalara göre yüksek okullarda eğitim makedonca dilinde gerçekleşmektedir. Ancak, topluluklar mensupları kendi dillerinde ifade edilmeleri, kimlikleri korumaları ve geliştirmeleri teminen kamu yüksek okul kuruluşlarında ilgili eğitim programlar ve içeriklikleri topluluğun kullandığı dilde Yüksekokul Eğitim Kanunu ve yüksek eğitim kurumları tüzükleri çerçevesinde yürütmeleri mümkündür. Makedonya Cumhuriyeti'nde nüfusun %20 üzerinde konuşulan dillerde gerçekleşen eğitim için devlet tarafından mali destek sağlanmaktadır. Daha doğrusu bu imkan sadece Arnavutça dilinde yapılan eğitim için sınırlıdır ve diğer beş küçük topluluklar dillerini kapsamamaktadır.

Yüksekokul eğitim kurumların pedagoji bölümlerindeki eğitim, Makedonya Cumhuriyeti'nde çoğunluk teşkil etmeyen diğer toplulukların dillerinde yapılabilir. Çoğunlukta olmayan toplulukların dillerinde eğitim verildiği durumlarda Makedonca dili özel ders olarak dinlenmekte olup Makedonca dilinde daha en azından iki ders makedonca olarak dinlenmektedir.⁴²

2. Pratikte hakların uygulanması

İlkokul öncesi öğretim ve eğitim

Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti'nin 2012 yılı içinde, çocukların korunması faaliyetlerin geliştirilmesi programı çerçevesinde⁴³, okul öncesi yaşında bulunan çocukların bakımı ve eğitimi, 2012 yılında toplam 54 kamu çocuk kurumunda-anaokulunda yapılmakta olup bu anaokullar 43 belediyede ve 176 binada yerleşmiş bulunmaktadır.⁴⁴ 2010/2011 yılı esnasında çocukların bakım ve eğitimi yapan kamu kuruluşlarında-anaokullarında toplam olarak 23.103 okul öncesi yaşta (0-6 yaş arası) bulunan çocuk kapsanmıştır. Bu rakam o yaşta bulunan nüfusun %14.45 oranını teşkil etmektedir,⁴⁵ diğer taraftan ise mevcut kapasitelerin kullanım oranı ortalama olarak %108,6⁴⁶ dir. Buna

³⁸ kaynak: Dokuz yıllık ilkökuller için öğrenim ve eğitim Konsepsiyonu, Eğitim ve Bilim Bakanlığı, Eğitimin Geliştirilmesi Bürosu (Şubat 2007, Üsküp)

³⁹ supra note 37

⁴⁰ supra note 20, 4.madde

⁴¹ 3.madde, İlkokul ve Ortaokul Kitapları Kanunu Değişiklikler ve İlaveler Kanunu („M.C.Resmi Gazetesi“ No.46/2012)

⁴² Yüksek Eğitim Kanunu 103.madde 1, 2, 3, 8 ve 9.fıkrası („M.C.Resmi Gazetesi“ No.35/2008, 103/2008, 26/2009, 83/2009, 99/2009, 115/2010, 17/2011, 51/2011, 123/2012)

⁴³ M.C.Hükümetinin 2012 yılına ait çocukların korunmasına yönelik faaliyetlerin geliştirilmesi Programı („M.C.Resmi Gazetesi“ No.08/2012)

⁴⁴ Çocukların Korunması Kanunu Değişiklikler ve İlaveler Kanunu („M.C.Resmi Gazetesi“ No.157/2011)

⁴⁵ Resmi kaynak: „Çocukların bakımı ve eğitimi kamu kuruluşları-amaokullar, 2011“, İstatistik Cetveller No 2.4.12.01/708, M.C.Devlet İstatistik Kurumu

⁴⁶ supra note 44

göre kamu anaokulları ağıнын genişletilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Okul öncesi eğitime dahil olan çocukların en büyük bölümü Makedonya Cumhuriyeti'nde bulunan iki en büyük toplulukların mensuplarıdır. Sadece 1.140 çocuk diğer beş daha küçük topluluklar (Türkler, Romanlar, Sırlar, Boşnaklar ve Ulahlar) mensuplarındandır ve ayrıntı 2011/2012 yılında anaokula giden toplam çocuk sayısının %4,54 oranını oluşturmaktadır. Bu rakam epey düşük katılım oranı olarak değerlendirilmektedir, çünkü bu topluluklar Makedonya Cumhuriyeti toplam nüfusuna %9,61 oranını ile katılmaktadır.

Resmi istatistik verilere göre kamu kurumları - anaokullarda çalışanların personel sayısı 3,815 kişidir, bunlardan 28 i Türk, 23 Roman, 21 i kendilerini Ulah olduklarını beyan etmiş, 59 u Sırp ve sadece 8 çalışan Boşnak'tır. Bu rakam toplam çalışanların %3,64 oranını oluşturmaktadır. Bu rakamlara bakıldığında, kaçınılmaz olarak günlük hayatta anaokullarda yeterli seviyede uzman kişi olan personelin bulunmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu kişiler başarılı şekilde küçük topluluklar mensubu olan çocukların kendi anadillerinde eğitim faaliyetlerine dahil olunma haklarını gerçekleştirebilecek ve eğitimleri dil ve alfabelerini bilen kişilerden yapılması gerekir.

2011 yılında 79 çocuk 4 gruba katılarak eğitim faaliyetlerini türkçe olarak yapmıştır, geriye kalan dört küçük topluluk hakkında ayrı istatistik verileri bulunmamaktadır. Buna karşı daha 122 çocuk toplam 6 gruba katılarak eğitim faaliyetleri diğer dilde yapılmıştır, bu verilere yabancı dildeki eğitim faaliyetleri de dahildir (ingilizce dili v.b.).⁴⁷ Bu rakamlara bakıldığında, Makedonya Cumhuriyeti'nde bulunan küçük etnik topluluklar mensubu olan 1.140 çocuktan, çok küçük bir bölümü mensubu oldukları topluluğun dilinde anaokullarında yapılan öğrenim – eğitim faaliyetlerine katıldıkları neticesi ortaya çıkmaktadır.⁴⁸ 2011/2012 yılı esnasında Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti tarafından özel çocuk kurumunun kurulması veya dönüştürülmesi ile ilgili toplam 7 karar alınmıştır. Ancak son iki yılda kurulan özel çocuk kurumlarında öğrenim – eğitim faaliyetleri küçük toplulukların dilinde yapılmamaktadır.

Topluluklar mensuplarının orantılı ve adil şekilde temsil edilmeleri ile ilgili çocuk anaokullarında işe alınmalar hakkında Ombudsman tarafından gerçekleştirilen araştırmalara göre, Makedonya Cumhuriyeti'nde küçük topluluklar mensuplarının düşük seviyede yer aldıkları tesbit edilmiştir.⁴⁹ Diğer taraftan bu husus küçük toplulukların dilinde okulöncesi eğitim faaliyetlerin yürütülmesi için yeterli sayıda gereken personelin bulunmadığını işaret etmektedir.⁵⁰

Olumlu örnek

Kamu kuruluşları - çocuk anaokulları hakkında türkçe dilinde kurulan gruplar ile ilgili verilen örnekte, yeterli sayıda olmamalarına rağmen olumlu şekilde Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan Türk topluluğu mensubu olan çocuklarının kendi anadillerinde eğitim faaliyetlerini takip etmeleri hakkını kullanmaları olumlu yönde etki yaratmaktadır. Bu tür olumlu örnekler, ayrı veya karma sınıflar oluşturularak Üsküp şehrinin birkaç belediyesinde, Struga ve Ohri'de kaydedilmiştir.

Olumsuz örnek

Türk topluluğu mensubu olan çocuklardan farklı olarak, Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan diğer küçük topluluklar mensubu olan çocuklar çok düşük orantıda yada hiç kamu çocuk anaokullarında, mensubu oldukları toplulukların dilinde öğrenim – eğitim faaliyetlerini sürdürmeleri yasal haklarını kullanmamaktadırlar.

⁴⁷ supra note 46, T-14

⁴⁸ 2011/2012 yılı esnasında M.C. de yaşayan türk topluluğu mensubu olan toplam 206 çocuktan sadece 79 çocuk anaokuluna yazdırılmıştır, yada çocukların %38 i anadillerinde gerçekleşen eğitim faaliyetlerine dahil olmuştur. Diğer 4 küçük toplulukta bu rakam daha da düşüktür.

⁴⁹ Bu kuruma göre çalışanlarla ilgili M.C. toplam nüfusuna kıyasen sadece Sırp ve Ulahlar adil şekilde temsil edilme taleplerini yerine getirilmiştir (%1,9% Sırlar ve %0,9 Ulahlar). Ombudsmana göre anaokullarda sadece %0,5 oranında Türkler, %0,4 Romanlar ve % 0,3 Boşnaklar çalışmaktadır.

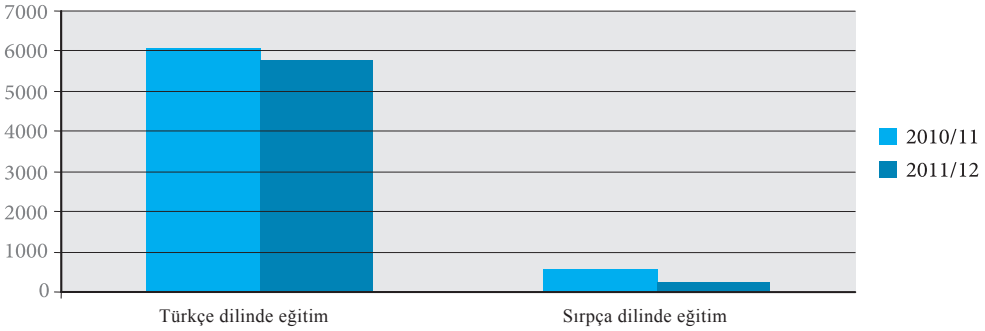
⁵⁰ supra note 25, sayfa.65

İlkokul eğitimi

Küçük toplulukların kendi anadillerinde eğitim görme imkanları bölümünde, Makedonya Cumhuriyeti'nde dokuz yıllık eğitimle ilgili yürürlükte olan plan ve strateji dahilinde normal eğitim makedonca, arnavutça, türkçe ve sırpça olarak yürütülmektedir. Diğer toplulukların dili ise seçmeli ders olarak takip edilmektedir: Roman, Boşnak ve Ulah dili ve edebiyatı.⁵¹

Normal ilkokul eğitiminde⁵², 2010/11 yılı esnasında Türk öğrencilerin sayısı toplam kayıt edilen öğrenciler sayısında %4.5 oranla katılmaktadır. Toplam öğrenciler sayısından %2,99 u⁵³ yada Türk öğrencilerin %65.53 ü eğitimi türkçe dilinde takip etmiştir. 2011/2012 öğrenim yılında, Eğitim ve Bilim Bakanlığı'ndan alınan bilgilere göre, toplam kayıt edilen Türk öğrencilerin %64 ü eğitimi kendi anadillerinde takip etmekte, bu da bir önceki öğrenim yılına kıyasen %1.5 oranında hafif bir düşüş olduğunu göstermektedir. 2010/11 öğrenim yılı esnasında Makedonya Cumhuriyetinde yapılan normal ilkokul eğitiminde Sırp çocukların sayısı eğitime katılan toplam çocukların sayısına kıyasen %0.9 oranındadır. Toplam öğrencilerden sadece %0,27⁵⁴ si yada %30,27 oranında Sırp öğrencileri eğitimlerini Sırpça dilinde almışlardır. 2011/2012 öğrenim yılında, Eğitim Bakanlığında alınan verilere göre, bu rakamda düşüş kaydedilmiş ve toplam kayıt edilen Sırp öğrencilerin %14,75 kendi ana dilinde eğitim görmüş, bu da bir önceki yıla nazaran %15 oranında bir düşüş olduğu gözlemlenmektedir. Türkçe ve Sırpça dillerinde eğitim, Türk ve Sırp mensuplarının önemli ölçüde yaşadıkları bölge ve belediyelerde gerçekleştirilmektedir.

M.C. de ilkokul eğitimlerini türkçe ve sırpça Olarak sürdüren öğrenci sayısı

Yeterli öğretmen sayısının bulunmaması, öğretim personelinin gereken eğitimin almamış olması ve kaliteli öğrenim malzemelerin bulunmamasından dolayı günlük hayatta makedonca dilinden farklı dillerde yapılan eğitimin daha kaliteli şekilde yapılması sorunu devam etmektedir. Buna keza, ana dillerinde ilkokul eğitimini bitirmiş olan küçük topluluklardan gelen çocuklar, makedonca dilinde eğitim veren orta okullara kayıt edilmeleri müteakip, genel olarak büyük sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu sorun makedonca dilinin öğrenilmesi için kurslar ve bunları destekleyecek önlemlerin bulunmamasından kaynaklanmaktadır.⁵⁵

MAKÇA'nın uygulanması ile ilgili hazırlanan Makedonya Cumhuriyeti son raporunda⁵⁶, Müşavir Komitesi Boşnak, Roman ve Ulah çocukların önemli bir bölümü eğitim gördükleri ilokullarda seçme derslerin okunması için yeterli derecede imkanlar sunmadığı kayıtlıdır. Buna bağlı olarak, 1.802 Boşnak çocuğundan sadece 377 si seçme dersi olan „Boşnakların dili ve edebiyatı“ okuma imkanını bulmuştur, buna keza 10.551 Roman çocuğundan sadece 2.191 i seçme dersi olan „Romanların dili ve kültürü“ okuma imkanı bulmuşlardır. Ulah çocuklarına gelince durum çok farklı boyutta olduğu görülmektedir, çünkü kendilerini Ulah olarak deklare eden 307 çocuk varken 716 çocuk „Ulahların dili ve edebiyatı“ seçme dersini takip etmiştir. Bu durum MAKÇA'nın Müşavirlik Komitesine göre tüm Ulah çocuklarının okul yönetimleri tarafından kimlik kayıtları gereken şekilde yapılmadığı neticesine varılmıştır. 2011/2012 öğrenim yılında ana dillerinde eğitim görmek isteyen çocuklar haklarının gerçekleştirilebilmesi yönelik

⁵¹ supra note 23, sayfa.35

⁵² M.C.de ilkokul eğitimi toplam 341 ilkokulda yapıldığı, bunların 241 i tek dilde oldukları, o da: 185 okulda makedonca dilinde ve 55 okulda arnavut dilinde. 85 ilkokulda iki dilde eğitim verilmektedir, o da: 59 okulda makedonca ve arnavutça, 20 okulda makedonca ve türkçe, a 3 okulda makedonca ve sırpça. M.C. de 15 ilkokulda üç dilde eğitim verilmektedir, o da: 13 okulda makedonca, arnavutça ve türkçe, a 2 okulda makedonca, arnavutça ve sırpça.

⁵³ M.C. Yıllık İstatistik Bülteni 2012; T-06.01.3: Topluluklar dillerinde eğitime göre öğrenciler, 2006/07-2010/11

⁵⁴ ibid.

⁵⁵ sayfa.41, „Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya“ için Rapor (dördüncü izleme turu), Irkçılık ve anti toleransa karşı AK (CRI (2010)19)

⁵⁶ sayfa.27, Advisory Committee on the FCNM, Third Opinion on "the former Yugoslav Republic of Macedonia" adopted on 30 March 2011, A/CF/OP/III(2011)001

bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu husus özellikle Boşnak topluluğu için belirgindir. Bu toplulukla ilgili Boşnak dilinde iki ilkokulda deneme eğitim dersleri verilmeye başlanmıştır (Saray ve Veles), ki bu deneme eğitimi ile 328 çocuk kapsanmıştır. 2011/2012 öğrenim yılında, diğer ilkokullarda „Boşnakların dili ve edebiyatı“ seçme dersini takip eden toplam 358 Boşnak çocuğu (yada ortalama olarak %20) bu dersten eğitim görmüştür. Makedonya Cumhuriyeti'nde bulunan ilkokullarda toplam 9.924 Roman çocuğu eğitime katılmış olup 11 ilkokulda ise seçme dersini takip etme imkanı sağlanmıştır. Bundan hareket ederek, 2.503 Roman çocuğu bu fırsatı değerlendirmiştir, ki bu rakamla 2008/2009 öğrenim yılına kıyasen %15 oranında artışın olduğu görülmektedir. Ancak, bu seçme dersini okuyan Roman çocukların sayısı düşük seviyededir ve Makedonya Cumhuriyeti'nde bulunan toplam Roman ilkokul öğrenci sayısında %35 oranını teşkil etmektedir. İlkokula kayıt edilen Ulah çocuklarına gelince, Müşavirlik Komitesi tarafından varılan sonuçlara benzer olarak, „Ulahların dili ve edebiyatı“ seçme dersini takip eden çocuklar sayısı ile toplam kayıt edilen çocuklar sayısı arasında pozitif farkın ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Buna göre, 2011/12 Makedonya Cumhuriyeti'nde toplam 330 Ulah çocuğu ilkokula kayıt yapmıştır, aynı dönemde ise toplam 462 çocuk 12 ilkokulda öğretilen seçme dersinde eğitime katılmıştır. Doğal olarak, bu toplumun geleneksel şekilde yaşadığı bölgelerde öğrencilerin yoğunluğu en fazladır.

Pratikte bu üç seçme dersi ile alakalı olarak öğretim personelinin işe alınması konusunda yasalarla öngörülen şartlar tamamen yerine getirilmemiştir. Bu doğrultuda, bu derslerden eğitim veren öğretmen görevlileri farklı fakülterde eğitim görmüş kişilerden oluşmaktadır. Bu kişilerin büyük çoğunluğu seçme dersinin yönelik olanlarla aynı topluluk mensuplarıdır. Ancak bazı durumlarda seçme dersinin yönelik olanların dilini gereken seviyede bilmeyen ve farklı topluluklardan gelen öğretmen görevlileri de bulunmaktadır. Eğitim ve Bilim Bakanlığı'ndan alınan bilgilere göre bu öğretim görevlilerine devamlı eğitim ve uzmanlaştırma konusunda büyük sorun yaşanmaktadır.

Olumlu örnek

Saray ve Veles belediyelerinde, iki ilkokulda deneme olarak Boşnak dilinde eğitim verilmektedir. Bu eğitimle toplam olarak 328 Boşnak çocuğu kapsanmıştır.

Olumsuz örnek

Seçme dersi olan „Romanların dili ve kültürü“ eğitimine katılan Roman topluluğu mensupları çocuklar tatmin edici seviyede değildir. Bu dersin okunması devletin tamamında bakıldığında 11 okulda yapıldığı görülmektedir. Bu durum gerçek ihtiyaçları karşılamadığı, mevcut demografik tabloyu ile çakışmadığı, Roman çocuklarını bu derse katılmaları için destekleme yönünde etki yaratmadığı ortadadır.

Entegreleşmiş eğitim stratejisi – 2010 yılında Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti, Makedonya Cumhuriyeti'nde hususi Entegreleşmiş Eğitim Stratejisi'ni kabul etmiştir.⁵⁷ Bu vesikaya istinaden, yukarıda belirtilen üç seçme dersinin eğitimine daha yoğun şekilde katılım imkanlarının sağlanması amaçla, erken çocukluk çağında ve devletin her bölgesinde yerel etnik topluluklar dillerinin okunması teminen, seçme eğitiminin uygulanması ile ilgili standartlaşmış programlar yapılmıştır. Öngörülen sürelerle bakıldığında, belirli okullar vasıtasıyla her belediye yerel etnik topluluklar dilinde en azından bir dille fakultatif yada seçme ders eğitimi sunması gerekir. Bu faaliyetlerin uygulanması 2012-2013 öğrenim yılı için öngörülmüştür. Buna keza, stratejiye istinaden, karşılıklı toleransın artırılması ve çok kültürel iletişimin sağlanması teminen, ilkokullarda kültürlerarası iletişim ve anlayış edinme yönünde daha ağırlıklı içerikler olan eğitim programları uygulanacaktır. Gereken neticeler tolerans, karşılıklı olarak saygı göstermek ve iletişimde bulunmak konseptlerin uygulanması için, 10 çalışma birimini faaliyete geçirerek 2011-2012 yılından başlayarak 18 ay zarfında yapılması planlanmıştır. 2013/14 öğrenim yılında ise pilot uygulama dönemi başlaması gerekir.

Özel ilkokullar – Makedonya Cumhuriyeti'nde ilkokul eğitimi ücretsiz olup Anayasa hakları ile garanti altına alınmıştır, bu husus eğitim görmeleri için öğrencilerden ücret alınmasını engellemektedir. Buna karşılıklı olarak, Anayasa ve yasalar özel ilkokulların kurulmasını müsaade etmemektedir. Ancak, pratikte Eğitim ve Bilim Bakanlığı özel izin vererek, ilkokul öğrencileri için özel okulların kurulması ve faaliyet göstermelerini müsaade edebilir. Böyle bir okulun kurulması için okulda deney eğitim programların uygulanması şarttır. Yasalara göre, bu tür deney eğitim programları

⁵⁷ Dökümanın adı: Makedonya Cumhuriyeti Eğitim Sisteminde Entegreleşmiş Eğitime Doğru Adımlar, M.C.Eğitim ve Bilim Bakanlığı

Eğitimin geliştirilmesi Bürosu tarafından düzenlenir ve/veya önerilir, a Bakan tarafından ise onaylanır.⁵⁸ Bu şekilde kurulmuş olan birkaç özel ilkokul göstermektedir. Bunların arasında Üsküp ve Struga'da „Yahya Kemal“ ilkokulları faaliyet göstermektedir. „Yahya Kemal“ Bakanlıkla yapılan anlaşmaya istinaden, faaliyet göstermekte olup okulda birkaç yılda yenilenen pilot-programının uygulanması esastır. 2011/12 öğrenim yılında iki okulda birinciden dokuzuncu sınıfa kadar 200 öğrenci kayıt edilmiş durumdadır. Bu öğrenciler eğitimlerini anadilinde yapmaktadırlar (makedonca, arnavutça, türkçe). MAKÇA 13.maddesi anlamında özel ilkokulların kurulması için yasal imkanlar bulunmamaktadır ve bununla halen Müşavirlik Komitesi önerileri yerine getirilememiş olarak kalmıştır.

Ortaokul (lise) eğitimi

Yasaya göre topluluklar mensupları eğitimi ilgili topluluğun dilinde ve alfabesini kullanarak takip etmelerini müsaade etmiş olmasına rağmen, Makedonya Cumhuriyeti'nde bu husus sadece „küçük topluluklar arasında en büyüğü olan“ Türk topluğu tarafından kullanılmaktadır. Devlet İstatistik Kurumu resmi verilerine göre, 2010/11 öğrenim yılında türkçe dilinde 10 ortaokulda kurulmuş olan 61 sınıfta eğitim gerçekleşmiştir. Bu eğitim 144 öğretim görevlisi tarafından uygulanmıştır. Kendi anadillerinde ortaokul eğitimini sürdüren Türk öğrencilerin sayısında sürekli artış eğilimi gözükmesine rağmen, 2010/2011 öğrenim yılında toplam Türk öğrencilerin sadece %58,32 lik bölümü ortaokul eğitimini kendi anadillerinde almışlardır. Buna ilaveten, Makedonya Cumhuriyeti'nde eğitimde türkçe dili ve alfabesi kullanılan özel ortaokullar da bulunmaktadır.

Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan diğer küçük etnik topluluklara gelince, şimdilik kendi anadillerinde ve alfabelerinde eğitim yapılacak ortaokullar kurulmamış yada mevcut ortaokullarda sınıflar açılmamıştır. Buna müttekip, bu topluluklara mensup olan çocuklar (Romanlar, Ulahlar, Boşnaklar ve Sıplar) ilkokul eğitimlerini tamamladıktan sonra ortaokul eğitimlerini makedonca dili ve Kiril alfabesinde devam etmekte yada Makedonya Cumhuriyeti'nde ortaokullarda eğitim verilen diğer dil ve alfabe kullanarak eğitimlerini sürdürmektedirler.⁵⁹

Roman çocukların eğitimi – İHKAK ve MAKÇA Müşavirlik Komitesi tarafından düzenlenen raporlarda özel olarak vurgulanan sorun Roman çocukların eğitim görmeleri ve bu çocukların aktif şekilde öğrenim-eğitim süreçlerine katılmalarıdır. 2010 yılına ait İHKAK raporunda „Romanların eğitimi için milli plan ve Roman çocuklarının eğitim sistemine dahil edilmelerini iyileştirecek yönünde alınan önlemler (ortaokul ve yüksekokul eğitimi) kabul edilmesi olumlu şekilde yansımıştır. Ancak, aynı raporda Roman çocukların okulöncesi ve ilkokul eğitimine dahil edilmeleri ile ilgili pratikte alınan önlemlerin zaafı ve verimsizliği de not edilmiştir. ⁶⁰ Bu komitenin vardığı sonuç, Romanlarda eğitime katılma oranları ülkede en düşük oran olduğu yönündedir. Lise eğitimi tamamlayan ve Yüksek okullara kayıt edilen Romanların sayısı ortalama rakamların sayısının çok gerisinde kalmış olmasındır. İHKAK Roman çocukların engelli çocuklar için açılmış özel okullara kayıt edilme eğilimini endişe ile karşılamaktadır. Halbuki bu çocukların eğitimdeki zorlukları kendi anadillerinde eğitim alma hakkını kullanma imkanından maruz kalmalarından kaynaklanmaktadır.

Olumlu örnek

Türkçe dilinde eğitim birkaç ortaokulda Türk sınıflarının kurulma neticesinde gerçekleşmektedir. Kendi anadillerinde ortaokul eğitimini sürdüren Türk öğrencilerin sayısında sürekli olarak artış eğilimi gözükmektedir.

Olumsuz örnek

Diğer dört küçük topluluklara mensup olan çocuklar (Romanlar, Ulahlar, Boşnaklar ve Sıplar) ilkokul eğitimlerini tamamladıktan sonra ortaokul eğitimlerini makedonca dili ve Kiril alfabesinde devam etmekte yada Makedonya Cumhuriyeti'nde ortaokullarda eğitim verilen diğer dil ve alfabe kullanarak eğitimlerini sürdürmektedirler. Bu grup öğrenciler için kendi kültürlerini geliştirmek, anadillerini bilmek ve topluluğa mensup olma saygınlığını artırmalarını devam etmek için seçme dersler bulunmamaktadır.

⁵⁸ supra note 19, madde 31-a

⁵⁹ Alman bazı bilgilere göre, Kumanovo belediyesinde ortaokulların birinde Sırp dilinde eğitim yapılacak sınıf kurulması için şartlar yerine getirilmiş ancak başvuran olmamıştır.

⁶⁰ supra note 56, sayfa. 45 ve 46

Yükseköğretim

Makedonya Cumhuriyeti'nde yükseköğretim 5 devlet üniversitesi, Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından akreditasyonu yapılmış 18 özel yükseköğretim kuruluşları ve bir özel-kamu kar amacı gütmeyen yükseköğretim kuruluşu tarafından yapılmaktadır.^{61, 62} En büyük devlet üniversitesi olan „Aziz Kiril ve Metodi“ Üsküp de, Pedagoji Fakültesi „Aziz Kliment Ohridski“ hariç, tüm diğer fakültelerinde eğitim makedonca dili ve bunun kiril alfabesinde yapılmaktadır. Pedagoji Fakültesi „Aziz Kliment Ohridski“ de ilköğretim öncesi ve ilköğretim alt sınıfları kadroları için eğitim makedonca, arnavutça ve türkçe dilinde gerçekleştirilmektedir. İkinci büyük devlet üniversitesi olan „Aziz Kliment Ohridski“, Manastır da kuruma bağlı olan tüm fakültelerde eğitim makedonca dilinde yapılmaktadır. Aynı durum üçüncü büyüklükte olan devlet üniversitesi „Gotse Delçev“, İştıp, için de geçerlidir. Bünyesinde 11 Fakülte bulunduran Tetovo Devlet Üniversitesinde ise eğitim arnavutça dilinde ve bunun alfabesinde gerçekleştirilmektedir.

Özel yükseköğretim kurumlarındaki durum farklılıklardan ibarettir. Bu müesseseler bir süre eğitim programları temin etmekte olup bunların gerçekleştirilmesini birkaç dilde yapmaktadır. Bu kurumlarda eğitim öncelikle makedonca, arnavutça ve ingilizce dilinde yapılır. Ancak hiçbirinde Makedonya Cumhuriyeti'nde toplam nüfusun %20 altında olan toplulukların dilinde okumak ve ders programlarını takip etmek imkanı sunulmamaktadır. Buna rağmen, bazılarının Tüzüğünde Makedonya Cumhuriyeti'nde kullanımda bulunan ve diğer yabancı dillerde, Yükseköğretim Kanunu hususlarına uygun olarak eğitimin yapılması mümkün olacağı imkanı yer almaktadır.

Küçük etnik toplulukların okunmasına gelince, Üsküp Filoloji Fakültesinde uzun yıllar Türk dili ve edebiyatı ve Sırp dili ve edebiyatı kürsüleri bulunmaktadır. 2010/11 öğrenim yılından itibaren ilk defa Üsküp Filoloji Fakültesinde Roman dili ve kültürü seçme dersi olarak eğitime konulmuştur. „Gotse Delçev“ İştıp Üniversitesi Pedagoji Fakültesinde birkaç yıldır Ulah dili seçme dersi olarak eğitime konulmuştur. Bu ders iki eğitim programının üçüncü semestresine dahil edilmiştir: Okul öncesi eğitim ve ilköğretim alt sınıflar eğitimi.

Küçük topluluklar mensuplarının öğrenci sayıları artırmak yönündeki amaçla, Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti öğrenci kayıtlarında kota uygulaması yöntemine geçilmesi ile ilgili kararlar almaktadır.⁶³ Bu doğrultuda, orantılı ve adil şekilde temsil edilme sağlanması teminen, 2012/13 öğrenim yılında, Makedonya Cumhuriyeti'nde çoğunlukta olmayan topluluklar mensupları olan öğrenciler için devlette eğitim veren beş devlet yükseköğretim müessesesi tarafından ilaveten bu topluluklar mensupları olan öğrencileri kayıt etmektedirler. Bu kayıtlar, fakültelerin birinci yıla kayıt edilen toplam öğrenci sayısında bu topluluklar mensupları öğrencilerin sayısı %10 oranını geçmediğinde durumlarda yapılmaktadır. Bunun esnasında, bu orantı çerçevesinde tüm topluluklar mensupları, ilgili topluluğun Makedonya Cumhuriyeti toplam nüfusunda katıldıkları orantıda temsil edilip edilmediğine dikkat edilmektedir. .

Olumlu örnek

Sadece Üsküp „Aziz Kiril ve Metodi“ Üniversitesi Pedagoji Fakültesinde iki eğitim grubu için Türkçe dilinde eğitim yapılmaktadır, o da: ilköğretim alt sınıflar ve ilköğretim öncesi öğrenim.

Olumsuz örnek

Makedonya Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren hiçbir yükseköğretim kurumu, ister kamu ister özel olsun, toplam nüfusun %20 oranının altında olan toplulukların dilinde eğitim programların takip edilmesine imkan vermemektedir.

⁶¹ Kaynak: Eğitim ve Bilim Bakanlığı, <http://mon.gov.mk/en/component/content/article/597>

⁶² M.C. 2012 İstatistik Bültenine göre, 2010/2011 öğrenim yılında, toplam öğrenci sayısı 63 250 olmuş, bunların en büyük bölümü yada 52,614 öğrenci devlet üniversitelerine kayıtlı, 10,372 öğrenci özel üniversiteler, diğer 264 öğrenci ise ilahiyat fakültelerinde kayıt yaptırmıştır.

⁶³ M.C. de çoğunluk olmayan topluluklar mensupları öğrencilerin kamu yükseköğretim kurumları olan „Aziz Kiril ve Metodi“ Üniversitesi – Üsküp, „Aziz Kliment Ohridski“ Üniversitesi – Manastır, „Gotse Delçev“ Üniversitesi – İştıp, Tetovo Devlet Üniversitesi ve Bilim ve teknolojileri üniversitesi „Aziz Apostol Pavle“ – Ohri 2012/2013 öğrenim yılında birinci yıllara kayıt yapmaları için ilave kotalar Kararı. Bakanlar Kurulu 23.03.2012 tarihli toplantıda kabul edilmiştir.

3. Hangi şekilde bu hak korunabilir?

- İlkokul ve ortaokullarda öğrenim ve eğitim sürecinde sapmalar olduğu ve belirlenen plan ve programların dışına çıktığı kanaatine vardığımız takdirde, bu durumlara müdahale etmek için Devlet Eğitim Müfettişliği yetkili kalmıştır. Müfettişliğin bünyesinde teftiş denetimi ve ilkokul ile ortaokul eğitiminin kalitesini notlandıran departmanlar bulunmaktadır. Bu Müfettişlik tarafından bir okulda önemli ölçüde öğrenim ve eğitim sürecinde sapmalar tesbit edildiği durumunda olağanüstü entegratif değerlendirme yapılmakta olup saptanan farklılıkların bir yıl süre içinde düzeltilmeleri yönünde önlemler alınması ile okula yükümlülük getirmektedir. Devlet Eğitim Müfettişliğine talep mektubu Belediye Konseyi, Belediye Başkanı veya veliler konseyi tarafından sunulabilir.⁶⁴ Teftiş Denetimi Kanunu'na istinaden okulda teftiş denetimi sürecinin başlatılması için herhangi bir kişi girişimde bulunabilir.⁶⁵
- Yüksekokul kurumlarının teftiş denetimini yasalara uygun olarak Devlet Eğitim Müfettişliği tarafından yapılır. Faaliyetlerinin yasalara uygun olup olmadığı Eğitim ve Bilim Bakanı tarafından denetlenir. Yüksekokul kurumu faaliyetlerini yasalara aykırı olarak yürüttüğü Bakan tarafından tesbit edildiği durumlarda, Tutanak düzenlenip yüksekokul kurumuna yasalara aykırı olan hususları bildirip ve tesbit edilen hususların ortadan kaldırılması için en azından bir aylık süre tanır.

Öneriler:

1. Yerel yönetimlere öneriler

- Anaokullarda yeterli sayıda uzman kişilerin işe alınmasını temin etmek. Bu kişiler küçük topluluklara mensup olan çocukların anadillerinde eğitim faaliyetlerine katılmaları hakkını başarılı şekilde gerçekleştirme imkanını sağlayacaktır.
- Küçük topluluklar mensupları olan çocuk velileri biliçlerini artırarak çocukların ana dilinde eğitim almaları ve/veya mensup oldukları kendi topluluğun dil ve kültürünün öğrenilmesi önemi hakkında faaliyetler yapmak ve girişimlerde bulunmak.

2. Merkez seviyede devlet yöneticilerine öneriler

- Küçük topluluklar mensupları çocukların kendi ana dillerinde okulöncesi eğitim faaliyetlerine aktif şekilde katılmaları teminen, katılım imkanları ve önşartların yaratılması yönünde önlemler alınması.
- İlkokullarda sırpça dilinde yapılan eğitime daha yoğun şekilde katılımın sağlanması teminen, katılım imkanları ve önşartların yaratılması yönünde önlemler alınması.
- Devlet tarafından, „Romanların dili ve kültürü“ dersi seçme ders olarak okunması için imkan sağlanması yönünde çocuklar ve velileri bilinçlenmesi için önlemler alınması ve bu dersin seçme ders olarak okunabileceği ilkokul sayısını artırılması yönünde faaliyetler yapmak ve girişimlerde bulunmak.
- Ortaokullarda, anadilinde eğitim alınması için gereken şartların oluşturulması yada seçme derslerin okunmasını sağlamak, bununla dört küçük topluluk mensupları olan öğrenciler kendi kültürleri ve kendi topluluğuna mensup oldukları bilinçleri artacaktır.
- Eğitim ve Bilim Bakanlığı gereken eğitim personelin işe alınması ve bu personelin sürekli şekilde eğitilmesini sağlamak. Burada, bu eğitim personeli küçük topluluklar dilinde eğitim veren yada toplulukların dili ve kültürü ile ilgili seçme dersi eğitimciler kastedilmektedir.

3. Vatandaşlara öneriler

- Gözetin! Topluluklar Haklarının Geliştirilmesi Ajansı ile birlikte, entegreleşmiş eğitim stratejisine bağlı olarak, tolerans ve birbirine saygı göstermek konseptini dersaneler tarafından ne kadar ve uygulanıp olup olmadığını kontrol edin. Kültürlerarası iletişimi artıracak olan uygulamanın pilot etabı ne kadar güçlendirilmiş eğitim programları ile uygulanmaya konulacaktır.
- Sizin belediyeniz veya komşu belediyelerde bazı okulların seçimini yapmış olup olmadıklarını kontrol edin ve ayrıları yerel etnik toplulukların en azından bir dilinde fakultatif ve seçme ders olarak eğitime başlamış olup olmamalarını kontrol edin.

⁶⁴ supra note 19, madde.127

⁶⁵ madde 4, Teftiş Denetimi Kanunu („M.C.Resmi Gazetesi“, No. 50/2010, 162/2010, 157/2011)

C. ANA DİLİNİN KULLANIM HAKKI

Devlet politikaları ile toplumun entegrasyonunu ve işlevselliğini sağlayacak bir müşterek dilin kullanımı ile azınlıklar dillerinin korunması hakkı ile diller farklılığının temin edilmesi ve tanıtılması yükümlülükleri arasında denge sağlanması gerekir.

Hükümetler resmi devlet dilinin okunması için reel ve kullanım şartları temin etmeleri gerekir.⁶⁶

MAKÇA sözleşmesinden kaynaklanan yükümlülükler çerçevesinde, Makedonya Cumhuriyeti milli azınlıklar mensuplarına evlerinde ve açık kamu yerlerinde kendi ana dillerini serbest olarak kullanmalarını sağlaması gerekir.

Topluluklar mensupları tarafından talep edildiği takdirde ve yapılması mümkün olma ihtimali bulunduğu anda, devlet kendi yükümlülüğü olarak bürokratik işlemlerde azınlık dillerinin kullanılmasını için şartlar oluşturmasını kabul etmektedir. Bu hakkın gerçekleştirilmesini farklı faktörler etkilemektedir, özellikle mali değerler ve devletin imkanları söz konusudur.

⁶⁶ supra note 5, Yön 42

Devletin egemenliği ve toprak bütünlüğü korunması çerçevesinde, Makedonya Cumhuriyeti'nin demokrasi ve kültür farklılıkları prensipleri üzerinde toplumsal ilişkileri inşa etmesi yolunda azınlıklar dillerinin korunması ve geliştirilmesi önemli rol oynamaktadır. Çok dillilik her zaman kültürlerarası entegrasyon süreçlerini güçlendirdiği açıdan değerlendirilmesi, devlet resmi dilinin kullanım öneminin azalması ve muhtemel olarak zarar vereceği açıdan bakılmaması gerekir.

1. Hukuki çerçeve

Makedonya Cumhuriyeti Anayasası ve 2001 yılı değişiklikler önerileri çerçevesinde, devlet diğerleri arasında tüm toplulukların dil kimliğinin korunmasını garanti etmektedir.

Makedonya Cumhuriyeti Anayasası V. Yasa değişiklik önermesine istinaden makedonca dilinden farklı dilde konuşan vatandaşların şahsi dökümanları makedonca dili ve bunun alfabesinde ve yasalara uygun olarak kendi dilleri ve alfabeleri kullanılarak çıkartılmaktadır.

Makedonya Cumhuriyeti'nde ve yerel yönetimlerde vatandaşların en azında %20 lik bölümü konuştuğu dilin kullanımı özel kanunla düzenlenmiştir. Makedonya Cumhuriyeti devlet kurumlarında makedonca dilinden farklı olan dillerin kullanımı yasalarla belirlenmiştir.

2. Hakkın pratikte uygulanması

Topluluk dilinin yerel yönetimde resmi olarak kullanılması

Belediyelerde makedonca dili ve bunun Kiril alfabesi ile belediye nüfusunun en azından %20 si kullandıkları dil ve alfabeleri resmi dildir.

Yerel yönetim biriminde bazı toplulukların sayısı o belediye toplam nüfusun %20 oranını oluşturmadığı durumlarda, ancak bu topluluk mensupları ilgili belediye nüfusun önemli bölümünü oluşturduklarında yada ilgili belediye bazı etnik toplulukların geleneksel yerleşim birimleri oldukları durumlarda, yasama organına göre toplam belediye nüfusunun %20 si altında kullandıkları dil ve alfabeler hakkında Belediye Konseyi karar verir⁶⁷. Böyle bir karar toplantıya katılan konsey üyelerinin çoğunluk oylarıyla alınır. Bunun esnasında belediye nüfusun çoğunluğunu teşkil etmeyen topluluklara mensup olan ve oturuma katılan konsey üyelerinin çoğunluk oyları da alınması gerekmektedir⁶⁸. Bu şekilde belediye kendi içinde multi etnik özelliğinin artırılması ve belediye bulunan kamu servislerine katılımı ve belediye yaşayan vatandaşlara verilen hizmetlerin güçlendirilmesine katkı sağlayabilir.

Belediyeler ve resmi diller listesi / Küçük topluluklar dillerinin kullanımı

Belediye	Resmi dil / kullanılan dil
Mavrovo ve Rostuše	Makedonca ve Türkçe
Staro Nagoriçane	Makedonca ve Sırpça
Vraneštitsa	Makedonca ve Türkçe
Şuto Orizari	Makedonca ve Romanca
Merkez Jupa	Makedonca ve Türkçe
Plasnitsa	Makedonca ve Türkçe
Vrapçište	Makedonca, Arnavutça ve Türkçe
Gostivar	Makedonca, Arnavutça ve Türkçe
Çuçer Sandevo	Makedonca, Arnavutça ve Sırpça
Kruşevo	Makedonca, Arnavutça ve Ulahça
Kumanovo	Makedonca, Arnavutça, Sırpça ve Romanca

⁶⁷ 90.madde, Yerel Yönetim Kanunu („M.C.Resmi Gazetesi“ No.2/2002)

⁶⁸ ibid. 41.madde 3.fıkra

Gostivar Belediyesinde nüfusun ezici çoğunluğunu Arnavutlar oluşturmaktadır. Bu belediyede Makedonlar yerel birimde en büyük azınlığı teşkil etmektedirler, bundan sonra belediyenin toplam nüfusun yaklaşık %10'unu Türkler oluşturmaktadır. Bu belediyenin Konseyi tarafından alınan karar ile türkçe dili makedonca ve arnavutça ile birlikte tüm belediye organlarında kullanılmaya dahil edilmiştir. Bu dilin kullanımını tüm administrasyon ve kamu departmanlarını da kapsamaktadır.⁶⁹ Gostivar belediyesinde yaşayan her vatandaş ifade edilme özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu özgürlük kendisi tarafından seçilen resmi dillerden birini kullanarak ve engelsiz şekilde bilgiler ve fikirlerin alınması, talep edilmesi ve verilmesini serbest şekilde yapma hakkına sahiptir.⁷⁰ Vatandaşlar üç resmi dilden birini kullanarak iletişimin yapılması garantilenmiş, hizmetler ve şahsi dökümanları bu üç dilden birinde alması mümkün kılınmıştır. Gostivar örneği, Yerel Yönetim Kanunu'ndan kaynaklanan ve hukuki imkanların kullanılmasını müsaade eden azınlık dilinin geniş kullanım modelini sunan bir örneği teşkil etmektedir. Bu şekilde bir dilin kullanımında resmi olarak kullanılması garanti altına alınan dillerle eşitlik ve aynı seviyeye getirilmesi yapılmıştır. Makedonya Uluslararası İlişkiler Merkezi tarafından 2010 yılında yapılan bir araştırmaya göre, günlük hayatta Gostivar Belediye Konsey kararının öncelikle personel ve maddi-tekniik şartların eksik olması nedeniyle tamamen uygulanmadığı ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan ise, MAKÇA Müşavirlik Komitesi, Roman dilinin Şuto Orizari belediyesinde resmi dil olması için yasalarla öngörülen şartların yerine getirilmiş olmasına rağmen, bu dil yerel administratif işlerinde kullanılmamaktadır.⁷¹

Kumanovo belediyesinde bazı topluluklar belediye toplam nüfusunun %20 oranının altında temsil edildiklerine rağmen, bu topluluklar dillerinin belediye çapında kullanılması belirlenmiştir. Belediye Konseyi tarafından alınan karar ile alfabeleriyle birlikte Sırp ve Roman dillerinin Konsey çalışmalarında ve yasalarla belirlenen diğer durumlarda kullanımı düzenlenmiştir, halbuki bu dillerde Kumanovo belediyesi nüfusunun %20 oranından daha az vatandaşlar konuşmaktadırlar. Kumanovo Belediyesi Konseyi oturumlarında, Konsey üyeleri olan Sırp ve Roman etnik topluluk mensupları diğer etnik topluluklarla birlikte kendi ana dillerini ve alfabelerini kullanma imkanına sahiptirler.⁷²

Olumlu örnek

Gostivar belediyesinde, Türkçe dili belediyede resmi olarak kullanılan diğer iki dil ile eşit şekilde kullanılması öngörülmüştür. Kumanovo belediyesi ise dillerin kullanımını Sırp ve Roman dilleriyle genişletmektedir, ancak kullanım seviyesini belediye konsey oturumları ile sınırlamaktadır.

Makedonya Cumhuriyeti'nde etnik açıdan en heterojen belediyelerinden biri olan Dolneni belediyesinde toplam nüfusta birkaç topluluğun mensupları orantılı olarak önemli şekilde temsil edilmektedir (Türkler – %19,11 ve Boşnaklar – %17,51), ancak resmi dil olarak sadece Makedonca ve Arnavutça dilleri kullanılmaktadır. Dolneni Belediyesi Tüzüğüne göre⁷³, bu belediyede resmi dil olarak Makedonca dili ve bunun Kiril alfabeti ile belediye toplam nüfusunun %20 oranı üzerinde olan toplulukların dilleri ve alfabeleri kullanılabilir. Bu durumda Makedonca dili yanısıra Arnavutça da resmi olarak kullanılmakta olup Türkçe ve Boşnakça ise kullanılmamaktadır.

Ancak, belediye tüzüğüne göre, özel kararlar alınarak, vatandaşlara bazı konularda bilgilendirme yapılması esnasında, resmi dillerden farklı olan ve belediye sınırları içinde vatandaşların bir bölümü tarafından kullanılan diğer dillerin kullanımı da mümkün olmasına imkan vermektedir⁷⁴. Bu doğrultuda, Soros Vakfı tarafından yapılan analizle⁷⁵, belediye kuruluşları nezdinde farklı dillerde izahnameler düzenlenmiş ve bu dillerde formların temin edilmesi de mümkündür.

Debre belediyesi ve Studeniçani belediyesinde önemli ölçüde Türk topluluğu mensupları yaşamaktadır, ki bu topluluk mensupları geleneksel şekilde bu iki belediye bilgilerinde yerleşmiş bulunmaktalar. Buna rağmen, bu iki belediyede, yasaya bağlı olarak resmi dil olarak makedonca ve Arnavutça kullanılmaktadır. Belediye Konseyleri tarafından Türklerin (Türkler bu belediyelerde nüfusun %15 ve %19 oranını teşkil etmektedirler) kendi ana dillerini kullanarak yerel ve toplumsal hayata katılma gereğine imkan sağlamlarının ihtiyaç duymamışlardır.

⁶⁹ Kaynak: OÇA: Konu üzerinde araştırmalar / [editör Sašo Klekovski]. - Üsküp: Makedonya Uluslararası İşbirliği Merkezi, 2011

⁷⁰ Karar No.07-879/1 tarih 15.07.2009,Gostivar Belediyesi Konseyi

⁷¹ supra note 57, sayfa.21

⁷² Karar No. 07- 5027/15, Kumanovo Belediyesi Konseyi, Kumanovo Belediyesi Resmi Gazetesinde yayımlanmıştır, 06.05.2012

⁷³ 11.madde, Dolneni Belediyesi Tüzüğü

⁷⁴ ibid, 111.madde

⁷⁵ Toleranslı belediyelere yönelik – yerel administrasyon gazetimi, Ocak 2008-Haziran 2009, Aşık Toplum Enstitüsü Vakfı - Makedonya

Olumsuz örnek

Dolneni belediyesi, Debre belediyesi ve Studeniçani belediyesi, önemli sayıda Türk topluluğu mensupları bu belediyelerde yaşamalarına rağmen, Doneni belediyesinde Boşnak topluluğu için de bu geçerlidir, belediyelerde iki resmi dil olarak kullanılan dillerle diğer dillerin eşit şekilde kullanılması yönünde karar alınmamıştır.

İdari organlar önünde yürütülen süreçlerde topluluklar dillerin kullanımı

Topluluklar dillerin kullanım sorunu Anayasa değişiklikler önerileri ve 2008 yılında kabul edilen Makedonya Cumhuriyeti ve yerel yönetim birimlerinde nüfusunun en azından %20 oranında vatandaşların konuştuğu dillerin Kullanılması Kanunu ile çözülmüştür.⁷⁶

Makedonca dilinden farklı olan ve en azından belediyede yaşayan vatandaşların %20 si konuştuğu resmi dil statüsünde bulunan dilde, ilgili yerel yönetim biriminde bulunan bakanlıkların bölge müdürlükleri ve bakanlıklarla yapılacak olan iletişimde bu resmi dili ve alfabesini kullanma imkanına sahiptirler. Bakanlıklar bölge müdürlükleri vatandaşların taleplerine makedonca dili ve bunun Kiril alfabesi ve vatandaş tarafından kullanılan diğer resmi dil ve bunun alfabesinde cevap vermeleri gerekmektedir. İdari süreçler müracaatları makedonca dili ve bunun Kiril alfabesinden farklı olan resmi dil ve alfabesinde sunulabilir. Bu tür müracaatlar (talepler, itirazlar v.b.) süreçleri yürüten organlar tarafından makedonca diline tercüme edilir ve vatandaşa verilen resmi cevap Makedonca dilinde ve bunun Kiril alfabesinde ile vatandaşın kullandığı resmi dil ve alfabesinde verilir.⁷⁷

Müşavirlik Konseyi 2011 yılına ait düzenlediği son raporunda, Makedonya Cumhuriyeti'nde yer alan idari bölümlere şu öneride bulunmuştur; Administratif işlerde Dillerin Kullanım Kanunu gereken şekilde uygulanan yerel yönetim birimleri ile yapılan irtibatlar esnasında bu dillerin kullanımı için gereken şartları oluşturması istenilmiştir.⁷⁸

Ombudsman Çalışma İzahnamesi ile bu kurumla yapılan irtibatları daha geniş şekilde algılandığı görülmektedir. Ombudsman yapılacak olan müracaatlarda talebin yazıldığı dil ve alfabe Ombudsman ile irtibatın yapılması hiç önemli olmadığı belirtilmiştir. Buna göre, Ombudsman ile herhangi bir dilde ve alfasi ile irtibata geçilmesi mümkündür.⁷⁹

Olumlu örnek

Ombudsmannın toplumdaki önemini gözönünde bulundurarak, devlet idari makamların tarafından hakları ihlal edildiği durumlarda vatandaşların ve diğer kişilerin savunmacısı olarak, bu kurumdan alınan karar ile irtibata geçmek ve müracaat yapmak için isteyen kişilerin herhangi bir dil ve alfabe kullanabilme imkanının sağlanması olumlu şekilde değerlendirilmektedir.

Taleplerin yazıldıkları dil ve alfabe Ombudsman ile irtibatın yapılması hiç önemli değildir.

Mahkeme davalarında topluluklar dillerinin kullanılması

A. Ceza davaları - Ceza Usulu Kanunu uygulanması esnasında makedonca dili ve bunun Kiril alfabesi resmi dildir, diğer resmi diller ise toplam nüfusun en azından %20 oranında vatandaşlar tarafından konuşulan dillerdir. Sanık yada davaya dahil edilen diğer kişiler makedonca dilinden farklı olan diğer resmi dilde konuştuğu takdirde, tüm mahkeme

⁷⁶ „M.C.Resmi Gazetesi“ No.101/2008 yayımlanmıştır

⁷⁷ 61.madde 3,4 ve 5.fıncıları, Genel İdari Süreçler Kanunu („M.C.Resmi Gazetesi“ No.38/2005, 110/2008 ve 51/2011)

⁷⁸ supra note 57, sayfa 21

⁷⁹ Ombudsman Çalışma İzahnamesi 33.madde („M.C.Resmi Gazetesi“ No.120/2011)

prosedürleri esnasında kendi dili ve alfabesini kullanmaya hakkı bulunmaktadır, müracaatları kendi dil ve alfabesinde sunabilir, aynı zamanda çağrılar ve diğer yazıları diğer resmi dilde alabilir.⁸⁰ Pratikte bu hususların düşük seviyede uygulanmasından dolayı, MAKÇA Müşavirlik Konseyi devlet makamlarına tavsiyede bulunarak kaliteli tercümanların eğitilmesi ve işe alınmaları ile devam edilmesi, bu şekilde ceza davalarında azınlık toplulukların dillerinin (ikinci resmi dil) kullanılması hükümlerini daha etkili biçimde uygulanması istenilmektedir.⁸¹

B. Kabahat davaları – Kabahat davaları sürecinde mahkemeler tarafından davaya katılan tarafların kullandıkları dil ile alakalı olarak Kabahatlar Usulu Kanunu hükümleri uygulanmaktadır. Sanık hakkında kabahat işlediğini ciddi şekilde kanıtlayan deliller bulunduğu ve mahkeme tarafından tutuklama kararı çıktığı durumlarda, sanık kendi ana dilinde yada anladığı bir dilde tutuklama nedenleri belirtilerek haberdar edilmesine hakkı bulunmaktadır. Bu hükümde yasamacı sanığa hangi dilde tutuklama nedenleri hakkında bildiri yapacağı serbestliğini makam/mahkemenin iradesine bırakmıştır. Buna göre, bildirinin yapılacağı dil her zaman topluluklar mensubu olan sanığın ana dilinde olmayabilir, daha doğrusu bu kişinin anlayacağı diğer bir dilde olma olasılığı bulunmaktadır.

C. Duruşmalı davalar – Duruşmalı davalar süreçleri esnasında makedonca dili ve bunun Kiril alfabesi resmi dildir, diğer resmi dil olarak ise toplam nüfusun en azından %20 oranında vatandaşlar tarafından konuşulan diller kullanılabilir. Makedonca dilinden farklı olan ve resmi dil statüsünde olmayan dillerde konuşan davaya katılan taraflar ve diğer kişilerin dava esnasında mahkeme nezdinde kendi ana dillerini kullanma hakkına sahipler, öyle ki mahkeme tarafından kendilerine sözlü tercüme temin edilmesi ve tercüman masrafları Makedonya Cumhuriyeti bütçesinden karşılanması gerekmektedir. Yerel yönetimler bölgelerinde bulunan mahkemelerde, resmi dil olarak makedonca dili yanısıra vatandaşların en azından %20 si topluluk mensupları tarafından konuşulan dil de resmi dil olduğu durumlarda, tebliğ metinleri ikinci dil ve alfabesi ile yazılmaları gerekir.⁸² Adil şekilde davranma ve adaletin yerine getirilmesi teminen, yasamacı tarafından Makedonya Cumhuriyeti vatandaşı olan ve davaya katılan tarafları yada diğer kişilerin dillerinde yazılan delilleri gerçek olarak reddetmeye mahkemenin hakkı yoktur.⁸³ Bu delillerin tercüme edilmesi Makedonya Cumhuriyeti Bütçesinden karşılanır.

Olumsuz örnek

Makedonya yasama organı, küçük topluluklar kendi haklarını kullanabilmeleri açısından mahkeme prosedürlerinde dillerin kullanılabilmesi konusunda kısıtlı şekilde davranmıştır. Günlük hayattaki örnekler bu hakkın en büyük ölçüde sadece Makedonya Cumhuriyetinde en büyük azınlık topluluğu mensupları için yönelik olduğu gözletilmektedir, diğer beş daha küçük toplulukları bu haktan kullanım dışı bırakmıştır.

Topluluklar dillerinin kayıtlarda kullanımı

A. Kimlik belgesi – Kimlik belgesi formu makedonca dili ve bunun Kiril alfabesi ile izgilizce dilinde ve bu dilin alfabesinde basılmaktadır. Makedonca dilinden farklı resmi dilde konuşan vatandaşlar için kimlik belgesi formu konuştukları dilde ve içindeki veriler kullandıkları alfabede yazılarak basılmaktadır. Resmi dillerden farklı dilde konuşan vatandaşlara gelince, kendi talepleri üzerine, kimlik belgesinde adları ile ilgili yazılan bilgiler makedonca dilinde ve bunun Kiril alfabesinde ve vatandaşın kullandığı dil ve alfabesi ile yazılmaktadır.⁸⁴

B. Pasaport – Pasaport formu makedonca dili ve bunun Kiril alfabesi ile izgilizce ve fransızca dillerinde yapılan tercüme ve bu dillerin alfabesinde basılmaktadır. Makedonca dilinden farklı resmi dilde konuşan vatandaşlara gelince, kendi talepleri üzerine, pasaport formu ve seyahat listesi konuştukları resmi dilde ve veriler kullandıkları alfabede yazılarak basılmaktadır. Pasaporta yazılan veriler ise vatandaşın kullandığı resmi dil ve alfabede de yazılmaları mümkündür. Kimlik belgelerin çıkartılmasında benzer olarak, resmi dillerden farklı dilde konuşan vatandaşlara gelince, kendi

⁸⁰ Ceza Usulu Kanunu 8 ve 9.madde („M.C.Resmi Gazetesi“ No.15/1997, 44/2002, 74/2004, 83/2008, 67/2009, 51/2011)

⁸¹ supra note 57, sayfa 21

⁸² Duruşmalı Davalar Kanunu 143.madde 8.fıkra („M.C.Resmi Gazetesi“ No.79/2005, 110/2008, 83/2009, 116/2010)

⁸³ ibid, 205.madde

⁸⁴ Kimlik Belgesi Kanunu 5.madde, („M.C.Resmi gazetesi“ No.8/1995, 38/2002, 16/2004, 12/2005, 19/2007, 10/2010, 51/2011, 13/2012)

talepleri üzerine, kimlik belgesinde adları ile ilgili yazılan bilgiler makedonca dilinde ve bunun Kiril alfabesinde ve vatandaşın kullandığı dil ve alfabesi ile yazılmaktadır.⁸⁵

Ancak günlük hayatta bu hükümetin uygulanmasında aksaklıklar yaşanmaktadır. Bu aksaklıkların kaynağı, vatandaşlar tarafından taleplerin verildiği ilgili dillerin alfabelerinin kullanımı ile ilgili mevcut sistemde karşılanması mümkün olmadığından dolayıdır (örneğin: Sırpça dili). Bu doğrultuda, M.C.İçişleri Bakanlığı resmi internet sitesinde kimlik belgeleri çıkartılması şekli ve süreci hakkında vatandaşları bilgilendirmektedir,⁸⁶ ancak Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan küçük topluluklar mensupları olduklarında ve resmi dillerden farklı bir dilde konuştuklarında, kendi talepleri üzerine şahsi adları vesikanın içine vatandaşın kullandığı dilde ve bunun alfabesinde yazılması mümkün olacağı ile bilgi verilmemektedir.⁸⁷

C. Nüfus kayıtları – Nüfus Kayıtlar Kanunu'na istinaden, makedonca dilinden farklı dilde konuşan ve vatandaşların en azından %20 lik bölümü resmi dil kullandığı yerel yönetim birimleri bölgelerinde, nüfus kağıt örnekleri vatandaşın kullandığı dilde de basılmakta olup içindeki veriler kullandığı alfabede yazılmaktadır. Nüfus kayıtların yürütülmesi esas alınarak çıkarılan nüfus kayıt örnekleri vatandaşın kullandığı dilde çıkartılır ve alfabesi kullanılarak yazılır. Makedonca dilinde farklı resmi dilde konuşan vatandaşlar kendi dillerinde çıkartılacak olan doğum nüfus kağıt örneği, ölüm nüfus kağıt örneği, evlilik nüfus kağıt örneği ve yasalarla belirtilen diğer kayıtları talep edebilirler. Makedonya Cumhuriyeti Adalet Bakanı tarafından getirilen İzahname'ye göre nüfus kayıtları makedonca dilinde yada makedonca ve arnavutça dilinde olan formlara göre yürütülmektedirler. Nüfus kayıt örnekleri ise belirlenmiş formlarda makedonca dilinde ve bunun Kiril alfabesinde yada makedonca ve arnavutça dilinde basılmaktadır. Sadece uluslararası nüfus katit örnekleri formlarında türkçe dili de kullanılmaktadır.⁸⁸

Sonuç:

Yürürlükte bulunan yasal uygulamalara göre, beş küçük topluluk mensubu olan vatandaşlar (resmi dillerden farklı dilde konuşan vatandaşlar) kimlik belgesi ve pasaportta şahsi adının kendisi tarafından kullanılan dilde ve alfabesi kullanılarak yazılmasını talep edebilir. Günlük hayatta bu hakkın vatandaşlar tarafından kullanılması esnasında uygulamada bazı saptamalar bulunduğu gözlemlenmiştir.

Nüfus kayıt örnekleri makedonca dilinde çıkartılmaktadır. Makedonca dilinden farklı resmi dilde konuşan kişiler için makedonca ve arnavutça olarak- iki dilde çıkartılmaktadır.⁸⁹

Topluluklar dil ve alfabelerin cadde adlarında v.b kullanılması.

MAKÇA a göre, Makedonya Cumhuriyeti topluluklara kendilerin azınlık dillerinde ve kamuya görünür şekilde olan tabelalar, işaretler ve diğer özel mahiyeti olan bilgilerin tanıtımını yapma hakkını kabul etmekle yükümlüdür.⁹⁰ Bu anlaşmaya istinaden Makedonya Cumhuriyeti topluluklar dilini yerel geleneksel isimlerde, cadde isimlerinde ve diğer topografik işaretlerde yazılmaları hakkında yükümlüğünü kabul etmektedir.

Cadde adları, meydanlar, köprüler ve diğer altyapı tesislerin adlarının belirlenmesi hakkında belediyeler yetkilidir.

⁸⁵ Pasaport Kanunu 28. madde („M.C.Resmi Gazetesi“ No.67/1992, 20/2003, 46/2004, 19/2007, 84/2008, 51/2011, 135/2011)

⁸⁶ <http://www.mvr.gov.mk/DesktopDefault.aspx?tabindex=5&tabid=187&parent=100>

⁸⁷ <http://www.mvr.gov.mk/DesktopDefault.aspx?tabindex=5&tabid=184&parent=100>

⁸⁸ Nüfus kayıtların yürütülmesi, korunması ve saklanması; nüfus kayıtlarına göre örnekler, belgeler, yazıçıklar ve kopyaların verilmesi; bulunan çocuklar hakkında süreç ve tutanak düzenlenmesi; imha edilen, hasar gören ve kaybolan nüfus kayıt defterleri ve nüfus kayıt formların yenilenmesi, nüfus kayıt kitapların kütükleri, nüfus kayıtlarına göre çıkartılan kayıt örnekleri ve belgeler („M.C.Resmi Gazetesi“ No. 110/2010)

⁸⁹ Diğer bilgiler hakkında giriş yap: <http://www.uvmk.gov.mk/?q=taxonomy/term/13>

⁹⁰ MAKÇA. SE, 11.madde 2.fıkra,

Adların belirlenmesi şekli ve şartları özel kanunla düzenlenmektedir.⁹¹ Adlar Blediye Konsey kararı ile belirlenir, bunların belirlenmesi esnasında belediye nüfusu çoğunluğunu oluşturmayan topluluklar mensubu olan konsey üyelerinin çoğunluk oyları da alınması gerekir. Nüfusun en azından %20 oranında vatandaşlar tarafından kullanılan ve makedonca dilinden farklı resmi dilin konuşulduğu belediyelerde, cadde isimleri, meydanlar, köprüler ve diğer altyapı tesislerin adları makedonca dili ve bunun Kiril alfabesi yanısıra ilgili belediyede nüfusun en azından %20 oranında kullandığı dil ve alfabesinde de yazılmaktadır.⁹² Bazı adların kullanımı ile topluluklar arasında ilişkiler bozduğunda, örf ve adetler yada vatandaşlara hakaret edildiği durumlarda, böyle adların cadde, meydan ve buna benzer yerlere verilmesi mümkün değildir.

Ulaştırma Bakanlığı tarafından, caddeler, meydanlar, köprüler ve diğer altyapı tesisler adlarının belirlenmesi Kanunu hükümlerinin pratikte uygulanmasını data detaylı şekilde düzenleyen İzahname getirilmiştir. Buna bağlı olarak, cadde, bulvar, rıhtım adları, ile aynı zamanda köprü, meydan ve diğer altyapı tesislerin adlarını belirten tabelalar makedonca dilinde ve bunun Kiril alfabesi ile yazılmaktadır. Makedonca dili yanısıra diğer resmi dilin kullanıldığı ve nüfusun en azından %20 oranında vatandaşlar tarafından kullanılan dillerin bulunduğu belediyelerde, makedonca dili ve bunun Kiril alfabesi yanısıra nüfusun en azından %20 sini oluşturan vatandaşlar tarafından kullanılan dilde de tabelalar yazılmalıdır.⁹³ Bu uygulama MAKÇA Müşavirlik Komitesi önerileri doğrultusundadır. Bunlara göre iki dilli veya çok dilli tabelalar ve işaretlerin konulması desteklenmelidir, çünkü belirli bölgede yaşayan farklı toplulukların harmoni içinde ve bir arada yaşamaları gerektiği hususunda mesaj vermektedir.⁹⁴

MAKÇA Müşavirlik Komitesi iki dili hatta üç dilli tabela ve işaretler (Makedonca, arnavutça ve türkçe) ilgili topluluklar mensupları yerel nüfusun en azından %20 oranında yaşadıkları belediyelerde kullanılması uygulanmaya konulduğunu vurgulamaktadır. Diğer taraftan belirli toplulukların tarihi ile alakası olan ve bunlar için önem taşıyan kişi adları ve olaylar ile cadde ve diğer altyapı tesislerin adlarında artış eğilimi da olduğu vurgulanmaktadır.⁹⁵

Sonuç:

Yerli yasalar çerçevesi, cadde ve diğer altyapı tesislerin belirlenmesi ve tabelaların konulması bölümünde MAKÇA taleplerini tamamen yerine getirmektedir. Topluluklar mensupları belirgin sayıda yaşadıkları belediyelerde yasaların verdikleri hükümleri doğrultusunda hareket etmeleri ve ilgili belediyelerde toplam nüfusun en azından %20 oranında vatandaşları tarafından kullanılan dilde ve bunun alfabesinde tabelalar konulması gerekir.

Öneriler:

1. Yerel yönetimlere öneriler

- Belediye dahilinde olan bölgelerde geleneksel olarak yaşayan topluluklar yada bazı topluluk mensupları belirgin sayıda yaşadıkları belediyelerde, konuştukları dilin belediyede resmi dillerle eşit şekilde kullanılmasını sağlamak. Yerel yönetim, belediyede belirgin sayıda yaşayan topluluklar mensuplarına kendi ana dillerini kullanarak toplumsal ve yerel hayata katılmalarını sağlaması gerekir.
- Yerel yönetimler, topluluklar dillerinin kullanımı için gereken mali ve insan kaynakları sağlayarak, aktif şekilde destek vererek bu yönde önlemlerin alınmasını ve uygun ortam yaratılması için katkıda bulunmaları gerekmektedir.

⁹¹ Cadde, meydan ve diğer altyapı tesisler adlarının belirlenmesi Kanunu („M.C.Resmi Gazetesi“ No.66/2004, 55/2007, 145/2010, 136/2011)

⁹² ibid, 7.madde

⁹³ 9.madde, Cadde, meydan, köprü ve diğer altyapı tesislerin adını gösteren tabelaların malzemesi, renk, şekil ve ebatları, tesislere konulan numaralı tabelalar, sayı ve harflerin ebatları ve renkleri İzahnamesi (M.C.Ulaştırma Bakanlığı, 19.05.2008)

⁹⁴ Paragraf 67, ACFC/44DOC(2012)001rev

⁹⁵ supra note 57, sayfa 22

2. Merkez seviyede devlet yönetimine öneriler

- Mahkeme süreçlerinde toplulukların kendi dillerini kullanma hakkını gerçekleşmesi teminen gereken mekanizmaların kurulması ve lazım olan kaynakların temin edilmesi.
- Topluluklar mensubu olan ve tutuklu bulunan bir kişinin, tutuklama nedenleri için kendi ana dilinde bilgilendirilmesi ve sadece istisna olarak kendisinin anladığı bir dilde bilgilendirilmesi hakkı garanti edilmesi yönünde gereken yasal değişikliklerin yapılmasını sağlamak.
- Daha küçük topluluklara ait mensupların kendi talepleri üzerine şahsi adının kimlik belgesi ve pasaport üstünde kullandığı dilde ve bunun alfabesinde yazılması hakkının uygulanması esnasında aksaklıkların ortadan kaldırılması.

Ç. BASILI VE ELEKTRONİK MEDYA ARACILIĞIYLA ANA DİLİNDE BİLGİLENDİRİLME HAKKI

Entegrasyon politikalarında toplumlar arasında diyalogu destekleyecek ve hoşgörü ile birbirine saygı gösterilme esasına dayanan iletişimi sağlayacak önlemler dahil edilmesi gerekir. Bu kavram farklı alanlarda geniş yelpazede yer alan inisiyatifleri kapsamaktadır, ki diğerleri arasında medya politikalarının oluşturulması ve bunların geliştirilmesi de yer almaktadır.⁹⁶

Devlet politikalarının hedefi toplumun farklılıklarını yansıtabilen medyaların kapasitesi ve anlayışını tanıtmaya ve destekleme yönünde olmalıdır. Bu doğrultuda kültürlerarası teatis ve olumsuz stereotipler ve ön yargıların bertaraf edilmesi ile antitolerans olaylarına diğer şekillerde karşı gelmenin de dahil edilmesi gerekir.⁹⁷

Her kişinin ifade özgürlüğü adı altında, ki buraya millî azınlıklar mensupları da dahil edilmektedir, başkalarının karışmaması ve sınırsız şekilde kendileri tarafından seçilen dille ve istenilen medyadan enformasyonların alınması, talep edilmesi ve verilmesi hakkını dahil eden anlayış olduğu anlamına gelmektedir.⁹⁸

⁹⁶ supra note 5, Yön 11

⁹⁷ supra note 5, Yön 48

⁹⁸ I-1), Radyo ve televizyonda azınlıklar dillerinin kullanımı hakkında yöner, AGİT, Millî Azınlıklar Yüksek Komiseri Bürosu, Ekim 2003

MAKÇA'nın onaylanması ile demek oluyor ki Makedonya Cumhuriyeti milli azınlıkların her mensubunun ifade özgürlüğü hakkı içinde, düşünce özgürlüğü ve azınlık dilinde enformasyon yada fikirlerin alınması ve verilmesi dahil etmekle birlikte, milli topluluklar mensuplarının medyalarla yaklaşımları konusunda diskriminizasyon yapmayacağı garantisini vermiş olduğu anlamına gelmektedir. Makedonya Cumhuriyeti, milli azınlıklar tarafından basın medyaların kurulması ve faaliyet göstermelerini engel olmayacağı yükümlülüğünü üzerine almıştır.⁹⁹

Devletler tarafından azınlık diillerinde programların yayınlanması için maddi destek sağlanma imkanlarını gözden geçirmelerini gerekir. Doğrudan grantlar verilerek, lisansın verilmesi veya değiştirilmesi esnasında bazı harçların alınmaması ve mali/vergi imtiyazları rejimleri uygulayarak bunun yapılması mümkündür.¹⁰⁰

1. Hukuki çerçeve

Makedonya Cumhuriyeti Anayasası ile topluluklar mensuplarına serbest şekilde ifade edilmeleri, kendi kimliklerinin korunması ve geliştirilmesi, ait oldukları toplulukların özelliklerini ifade etmelerini hakkını garanti etmektedir.¹⁰¹ Diğerleri arasında, Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan topluluklar mensupları bu anayasal haklarını basılı medyalar ve kendi anadilinde hazırlanmış programlar yayınlayarak kullanmaktadırlar.

Makedonya Cumhuriyeti'nde gazetelerin çıkartılması için hukuki engeller bulunmamaktadır. Bu olasılığın Şirketler Kanunu dahilinde gerçekleşmesi mümkündür. Buna göre, her şirket yasalara uygun olarak ve belirlenen iştiğal alanında faaliyet göstererek, kar etme amaçla üretim ve ticaret yaparak yada hizmet vererek, yayıncılık ve basım faaliyetlerinde bulunabilir yada kitap ve sanat eserleri ticareti ile alakalı olan diğer işleri yapabilir.¹⁰²

Makedonya Cumhuriyeti'nde radyodifüzyon faaliyetinin yapılması, diğer amaçlar arasında kültür kimliğinin desteklenmesi, geliştirilmesi ve korunması ile aynı zamanda eserler, dil ve geleneklerin gelişmesini desteklemek amaçlıdır.¹⁰³ Buna keza, vatandaşlar tarafından kurulan kültürel ve diğer kurumlar ve dernekler vasıtasıyla, özel olarak hedeflenen grupların ihtiyaçları ve çıkarları yerine getirilmesi hedeflenerek kar gütmeyen radiodifüzyon kurumu kurulabilir.

Radyo yayıncıları programlarını makedonca dilinde yayınlamakla birlikte programlar azınlık topluluğuna yönelik olduğunda bu toplulukların dillerinde de yayın yapılabilirler.

Program standartları ve prensipleri olarak, diğer unsurlar arasında toplumun dahilinde olan farklı kültürlerin ifade edilebilmeleri için programların açık olmaları öngörülmekte olup milli kimliklerin, dil kültürünün ve yerli eser yaratıcıların ifade edilmeleri ve korunmaları.¹⁰⁴ Bu doğrultuda, radyo yayıncıları günlük olarak en azından %30 oranında makedonca dilinde yada Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan azınlık toplulukların dilinde hazırlanmış kendine ait programlar yayınlamakla yükümlüdür. Bunun yapılması esnasında, günlük yayın yapma zamanı olarak haberler, spor olayları, oyunlar, reklamlar ve diğer hizmetler hesaplanmamaktadır. Radyo yayıncıları yayına konulan ses ve enstrümental müziğin en azından %30 oranında makedonca dilinde yada Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan azınlık toplulukların dilinde olmasını sağlamalıdır.¹⁰⁵

Yerli yasal çerçeveleri içinde Kamu Radyo Yayın Kuruluşu'nun (Makedonya Radyo Televizyonu) yükümlülüğü makedonca dilinde bir televizyon program servisi ve makedonca dilinden farklı olan ve toplam nüfusun en azından %20 oranında vatandaşlar tarafında konuşulan dilde (arnavutça) ve diğer azınlık toplulukları dilinde (Türkler, Romanlar, Ulahlar, Sırp lar ve Boşnaklar) daha bir program servisi ile yayın yapması zorunluğu bulunmaktadır. Benzer yükümlülük, beş küçük topluluklar dilinde radyo program servisi yapılması da bulunmaktadır.

2. Pratikte hakkın uygulanması

Makedonya Medyalar Enstitüsü 2011 yılına ait yaptığı analizlerde, durumların şu şekilde olduğunu not etmiştir: Makedonya Cumhuriyeti'nde sayısı en fazla olan etnik topluluk – Arnavutlar, sayısal olarak en fazla

⁹⁹ 9.madde, MAKÇA

¹⁰⁰ supra note 99, IV-16)

¹⁰¹ supra note 37

¹⁰² 4.madde 1.fikra, Şirketler Kanunu („M.C.Resmi Gazetesi“ No. 28/2004, 84/2005, 25/2007, 87/2008, 42/2010, 48/2010, 24/2011)

¹⁰³ 2.madde, Radyo Yayıncılık Faaliyetler Kanunu („M.C.Resmi gazetesi“ No.100/2005, 19/2007, 115/2007, 8/2008, 103/2008, 152/2008, 6/2010, 51/2010, 145/2010, 97/2011,13/2012)

¹⁰⁴ ibid., 68.madde 2.fikra

¹⁰⁵ ibid., 74.madde

basılı ve elektronik medyalara da sahiptir, diğer küçük topluluklar ise ciddi şekilde medya içerikli eksikliğin bulunması sorunuyla karşılaşmış durumdadır.¹⁰⁶

Elektronik medyalar

Devlet İstatistik Kurumundan alınan verilere göre¹⁰⁷, 2011 yılında, Makedonya Cumhuriyetinde radyo yayıncılık faaliyetleri ile 135 radyodifüzör faaliyet göstermiş olup, bunlardan 69 u radyo programı, 66 sı ise televizyon programı yayınlamıştır.

Radyo programları yapan radyodifüzörlerden sadece biri kamu radyo yayın şirkettir, 66 radyo yayın ticaret şirketi ve iki radyo yayın kurumu da kar amacı gütmeyen kuruluştur. Televizyon programı yayın yapan radyodifüzörler arasında bir tanesi kamu radyo yayın kuruluşu, diğer 65 i ise radyo yayın ticaret şirketleridir.

Radyo yayın faaliyetlerin yapılması için lisansların verilmesi ve iptal edilmesi konusunda tek yetkili kurum olan Radyoyayın Konseyi verilerine göre,¹⁰⁸ küçük topluluklar dilinde yayın yapan özel radyo yayıncılarında Kasım 2012 itibarıyla durum şu şekildedir:

Ticari radyo yayın kuruluşları – radyo programları

Dil	Kapsama alanı
Makedonca / Türkçe	yerel – Plasnitsa
Romanca /Makedonca	yerel – Pirlepe
Romanca / Makedonca	yerel- İştıp
Arnavutça / Makedonca/ Türkçe	yerel – Tetovo (Kalkandelen)
Makedonca / Srpça / Hırvatça	yerel – Ohri

Ticari radyo yayın kuruluşları – televizyon programı

Dil	Medya servisi	Kapsama alanı
Arnavutça/Makedonca/ Türkçe	TV Çeğrani Media	yerel – Gostivar
Boşnakça / Makedonca / Arnavutça	TV Lajani	yerel – Dolneni
Makedonca / Türkçe / Arnavutça	TV Kanal 3	yerel – Merkez Jupa
Romanca / Makedonca	TV Şutel	bölgesel – Üsküp
Romanca / Makedonca	TV BTR	bölgesel – Üsküp
Boşnakça	TV Edo	bölgesel – Üsküp

Sonuç:

Hicbir yerel ticaret radyo yayın kuruluşu boşnak ve ulah dilinde program yayınlamamaktadır. Hiçbir bölgesel veya yerel özel televizyon Sırp ve Ulah dilinde program yayınlamamaktadır. En fazla Roman dilinde olan programlar yer almaktadır ve bunu yerel seviyede iki özel radyo yayın kuruluşu ve bölgesel seviyede Üsküpte iki televizyon kanalı aracılığıyla yapmaktalar.

Devlet İstatistik Kurumundan alınan verilerin analizi yapıldığında, ticari radyo yayın kuruluşların 2011 yılı esnasında beş küçük topluluk dilinde yaptıkları programların süreleri ile ilgili¹⁰⁹, roman dilinde toplam

¹⁰⁶ 5.sayfa M.C.Toluluklar dillerinde medyalar durumu, Makedonya Medyalar Enstitüsü (MME), 2011

¹⁰⁷ Veriler şu internet sayfasından alınmıştır, <http://www.stat.gov.mk/PrikaziSoopstenie.aspx?rbtxt=94>

¹⁰⁸ http://www.srd.org.mk/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=38&Itemid=27&lang=mk

¹⁰⁹ supra note 54; T-03 ve T-06

yayınlanan¹¹⁰ radyo programı 243 saat olduğu (hepsi yerel seviyede), Türkçe dilinde yayınlanan radyo programı toplam 872 saatten ibaret olduğu (bunlardan 91 saat yerel seviyede, 781 saat ise bölgesel seviyededir), boşnakça toplam olarak bölgesel seviyede (Üsküp) 443 saat yayın yapıldığı neticelerine varılacaktır. 2011 yılı esnasında özel radyo yayıncıları tarafından Sırp ve Ulah dilinde program yayın edilmemiştir.

Ticari radyo yayın kuruluşları tarafından dillere göre yapılan televizyon programlarının yayınlanması analiz edildiğinde, Türkçe dilinde toplam 3,783 saat yayın yapıldığı (1,760 devlet çapında ve 2,022 saat yerel çapta), Sırpça dilinde üç seviyede toplam 14,023 saat yayın yapıldığı (bunlardan 7,323 saat devlet çapında), Roman dilinde 5,095 saat program yayın yapıldığı (bölgesel ve yerel çapta) ve Boşnak dilinde 11,244 saat program (bilgesel ve yerel çapta) yapıldığı gözlemlenmektedir. Özel televizyonlarda Ulah dilinde tek bir dakika program yayınlanmamıştır.

Mevcut özel radyo yayıncılık kuruluşları tarafından Türkçe dilinde yapılan radyo televizyon programların Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan diğer küçük toplulukların dilinde yayınlanan programlara kıyasen geride kaldığı farkedilmektedir.

Küçük toplulukların dilinde yapılan özel radyo yayıncılık programları Üsküp şehri ve daha 8 diğer belediye ile sınırlı kalmıştır. Azınlıkta bulunan toplulukların geleneksel olarak yaşadıkları veya önemli sayıda yaşadıkları belediyelerde yerel radyo yayın servislerin kurulması için devletin daha fazla destek sağlaması gerekir.

Kamu radyo yayın kuruluşunun rolü

Makedonya Cumhuriyeti'nde kamu radyo yayın servisi fonksiyonunu Makedonya Radyo ve Televizyonu (MRT) yapmaktadır. MRT bünyesinde şu organizasyon bölümleri bulunmaktadır: Makedonya radyosu ve Makedonya televizyonu.

Avrupa Konseyi Haziran 2012 de aldığı Karar ile kamu radyo yayın şirketinin rolünü onamıştır, o da: „Kamu televizyonu (MTV) ve radyosu milli azınlıklar dillerinde geniş çapta programlar yayınlamaktadır (Arnavutça, Türkçe, Sırpça, Romanca, Ulahça ve Boşnakça)“.¹¹¹

Makedonya Radyosu Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan beş küçük toplulukların dilinde özel programlar yayınlamaktadır, o da: Türkçe dilinde (1945 yılından itibaren.) – günde 5 saat yayın ve Ulah dilinde (1991 yılından itibaren), Roman dilinde (1991 yılından itibaren), Sırp dilinde (2003 yılından itibaren) ve Boşnak dilinde (2003 yılından itibaren) günde 30 dakika program yayınlamaktadır. “Radyo Makedonya” programı termininde bulgarca, yunanca ve sırpça programlar da yayınlamaktadır.¹¹² Buna keza, 2011 yılı esnasında toplam olarak Türkçe dilinde toplam 1,040 saat program yayını yapılmıştır, Roman, Ulah ve Boşnak dillerinde ise toplam 90 saat program, Sırpça dilinde ise 88 saat program yayınlanmıştır¹¹² – Tüm bu programlar Makedonya Radyosunun üçüncü kanalında yayın edilmiştir.

İkinci Televizyon kanalında Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan azınlık toplulukların dillerinde program yayınlamaktadır. Bu kanalda arnavutça dilinde, türkçe dilinde ile sırp, roman, ulah ve boşnak dillerinde programlar yayınlamaktadır. Devlet İstatistik Kurumundan alınan verilere göre 2011 yılı esnasında toplam olarak¹¹³ 914 saat türkçe dilinde, 90 nar saat ise roman, sırp ve boşnak dilinde programlar yayınlanmıştır.¹¹⁴

Uzun yıllar azınlıklar redaksiyonunda çalışan personelin sayısı az olduğu yönünde eleştirilmiştir. Buna keza personelin fazlasının süresiz iş sözleşmeleri bulunmadam çalışmaktaydı. Süresiz çalışan personel azınlık dillerindeki yayınların sürdürülmesi ve engelsiz şekilde faaliyetlerin devam edilmesini garanti eden unsurlar arasına girmektedir. Durumun böyle olması programların kalitesi ve içerikliğini etkilemektedir. Daha doğrusu, azınlıkta bulunan topluluklar yerel

¹¹⁰ Dillere göre yayın edilen programlarda müzik programları dahil edilmemiştir, çünkü bu programlar dillere göre takip edil memektedir.

¹¹¹ supra note 28

¹¹² supra note 54; T-02

¹¹³ Müzik programları hariç

¹¹⁴ supra note 54; T-05

mensuplarının ilgisini çekecek programların yer almamasına ve çalışmalarda gelişme kaydedilmemesi hususunda etken olduğu sayılmaktadır. MRT Haziran 2012 de fazla iş yerinin doldurulması teminen dahili ilan yayınlamış ve Makedonya Radyosunda (üçüncü program servisi) ve Makedonya Televizyonunda (ikinci program servisi) azınlık topluluklar dillerini konuşan redaksiyonlarda (türkçe programları editörü, programlar departmanları editörleri, haber-belgesel programları editörleri ve benzeri) personelin alınmasına gidilmiştir.¹¹⁵

Kamu radyo yayın servisinde tüm beş küçük toplulukların dilleri yer almaktadır. Azınlık topluluklar dilinde yapılan programlar ve redaksiyonlarda yeni personelin alınması yönünde çaba sarfedilmiştir.

Küçük toplulukların dillerinde medyaların geliştirilmesinde Radyodifüzyon Konseyi'nin (RDK) rolü

Radyodifüzyon Konseyi radyo yayıncılı faaliyetlerin yapılması için lisansların verilmesi, alınması ve yenilenmesi konusunda tek yetkili kurumdur.

Kültür kimliklerin korunması ve teşviki ile topluluklar dillerinde program servislerin tanıtılması açısından bu Konsey tarafından özel İzahname düzenlenmiş olup kabul edilmiştir.¹¹⁶ Bu programla ilgili olarak, „Azınlık toplulukları yönelik program servisi“ alınan radyo yayın faaliyetleri lisansı doğrultusunda, programın tamamını yada en büyük bölümünü Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan azınlık toplulukların birinin dilinde yayın yapmakla yükümlü olan servistir. Buna keza, radyo yayın kuruluşları, aldıkları radyo yayın faaliyetleri yapabilmek için lisans ile kendi program servislerindeki konuşma bölümlerini fazla dil üzerinden yapmakla yükümlü kılınmışlardır. Bu kuruluşlar program servisin yönelik olduğu azınlık topluluğun dilinde kendileri tarafında hazırlanan programları doldurarak yükümlülüklerini yerine getirmeleri gerekir.

Radyodifüzyon Konseyi radyo yayın faaliyetleri yapma lisansı hakkında karar alınması esnasında diğerleri arasında şu kriterlerin yerine getirilip getirilmediklerine dikkat eder: Makedonca dilinde yada Makedonya Cumhuriyetinde yaşayan azınlıkta olan etnik topluluklar dilinde kendileri tarafından hazırlanan programların günlük yayın yapılması planlanan programların içindeki katılım oranı, program yayınının yapıldığı bölge için önemli olan olaylar ve hadiseleri konu olarak alan programların yer almaları ve milli kültürün korunması ve geliştirilmesini destekleyen programların yer alması.¹¹⁷

Radyodifüzyon Konseyi çalışmalarından örnek – Yerel seviyede radyo yayın faaliyeti yapabilmek için lisansların verilmesi:

- Gostivar için 1 (bir) lisans, 47 nci kanalda, arnavutça, makedonca ve **türkçe** dilinde genel eğlence formatında programlarını içeren yerel seviyede televizyon program servisi yayınlanması ve nakledilmesi;
- Dolneni için 1 (bir) lisans, 23 üncü kanalda, **boşnakça**, makedonca ve arnavutça dilinde genel eğlence formatında programlarını içeren yerel seviyede radyo program servisi yayınlanması ve nakledilmesi.¹¹⁸
- Plasnitsa için 1 (bir) lisans, 101.7 MHz frekansında, yerel seviyede radyo program servisi yayınlanması ve nakledilmesi; genel formatı söyleşi-müzik radyosu olup makedonca ve **türkçe** dilinde yayınlanan programlar üç medya fonksiyonundan en azından ikisini yerine getirmesi gerekir.¹¹⁹
- Radyo yayın faaliyetleri yapılması için kar amacı gütmeyen radyo yayın kurumuna 1 (bir) lisans – radyo program servisi yayınlanması ve nakledilmesi, **Türkçe** dilinde, dinlenme kapsamı İştip bölgesi ve yakın çevresi (yerel seviye), şu kuruluş için: Doğu Makedonya Yörükler Kültür ve İnsaniyardım Kuruluşu * Toplitsa köyü, Radoviş.¹²⁰

Basın medyası

Makedonya Cumhuriyetinde yaşayan azınlık topluluklar dilinde olan basın medyaları durumu endişe vericidir. MAKÇA Müşavirlik Komitesi azınlıklar dilinde basın medya kuruluşların kurulması ve basılı medyaların dağıtılması konusunda hukuki engel olmadığını not etmiştir. Ancak mali sorunları dile getirerek, ki bundan dolayı gazetelerin en büyük bölümünün basılması durdurulmuştur. Makedonya Cumhuriyeti basın medya alanında geriye kalan sadece arnavutça dilinde günlük olarak yayınlanan tek bir gazete kalmıştır.¹²¹

¹¹⁵ <http://www.mtv.com.mk/upload/Dokumenti/Interen.pdf>

¹¹⁶ Kültür kimliklerin korunması ve teşviki ile ilgili hükümlerin uygulanması İzahnamesi (Radyodifüzyon Konseyi, 17 Ekim 2006)

¹¹⁷ supra note 104, 51.madde

¹¹⁸ RDK, Karar No. 07-2035/1 tarih 26.06.2008

¹¹⁹ ibid.

¹²⁰ RDK, Karar No. 08-631/1

¹²¹ supra note 57, sayfa 20

Makedonya Cumhuriyeti bağımsızlığını kazandıktan sonraki ilk dönemde azınlıklar toplulukları özel basın medyaları kurulması için girişimlerde bulunmuştur¹²², ancak birkaç yıllık dönemde, mali sorunlarla karşı karşıya gelmeleri ve yeni teknolojilerin ortaya çıkması nedeniyle sürekli olarak azaldıkları gözlemlenmektedir. Makedonya Medya Enstitüsü yaptığı analizlerde, 2008 yılından sonra beş küçük azınlık toplulukları dilinde basılı medyumun bulunmadığını not etmiştir. Daha doğrusu, bu yıl itibarıyla gazetelerin çoğunun basılması durdurulmuştur, örneğin „Roma Tayms“ ve roman dilinde çocuk dergileri, ulah dilinde basılan „Feniks“ gazetesi ve ilk sayısı 1943 te yayınlanmış olan türkçe dilinde basılan „Birlik“ gazetesi.¹²³

Devlet İstatistik Kurumu'na göre 2011 yılında günlük olarak yayınlanan türkçe dilinde sadece bir gazetenin bulunduğunu, diğer azınlık toplulukların dilinde ise günlük yayınların basılmadığı bildirilmektedir.¹²⁴ Dergilerin çıkartılmasına gelince, 2011 yılında 2,000 adet olarak ulahça basılan sadece bir basılmış olduğundan söz edilmektedir.¹²⁵

Makedonya Cumhuriyeti'nde beş azınlık toplulukları dilinde basılan medyalar sayısı bihayli düşük olduğu veya hiç bulunmadığı bir gerçektir. Gazeteler ve dergiler faaliyet gösterip göstermemelerini etkileyen büyük mali sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

Toplulukların kültür kimliklerinin korunması teminen, Makedonya Cumhuriyetinde yaşayan azınlık toplulukların dilinde basılı medyaların çıkartılması desteklenmesi için devlet tarafından ilave önlemlerin alınması gerekir.

Öneriler:

1. Yerel yönetime öneriler

- Azınlıklar toplulukların önemli sayıda yaşadıkları belediyelerde yerel radyo yayın kuruluşları tarafından yayın yapılan radyo programlarında azınlık toplulukların dillerinde programların artırılması yönünde önlemler alınması gerekir.
- Azınlıklar toplulukların önemli sayıda yaşadıkları belediyelerde yerel özel televizyon yayın kuruluşları tarafından yayın yapılan programlarında azınlık toplulukların dillerinde televizyon programların artırılması yönünde önlemlerin desteklenmesi.

2. Merkez seviyede devlet yönetimine öneriler

- Kamu radyo yayıncılık servisi yapan kurumda azınlıklar toplulukları dilinde konuşulan programlar ve redaksiyonlarını mali destek ve insan kaynakları desteği sağlamak.
- Azınlık toplulukları dillerinde yayın yapan ticari radyo yayın kuruluşlarında radyo programların artırılması yönünde önlemlerin geliştirilmesi. Bu husus özellikle türkçe, boşnakça ve ulahça yayınları için geçerlidir. Buna keza, azınlık topluluklar mensupları geleneksel olarak yada önemli sayıda yaşadıkları belediyelerde yerel radyo yayın servislerin kurulması yönünde destek sağlamak.
- Özel bölgesel televizyonlarda azınlık toplulukları dilinde televizyon programların artırılması yönünde önlemlerin alınması için destek sağlamak. Bu husus özellikle sırçça ve ulahça programlar için geçerlidir.
- Azınlıkların kültürel kimliği korunması teminen, Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan azınlık toplulukların dilinde yayımlanan basılı medyaların çıkartılmasının desteklenmesi için devlet tarafından ek önlemler alınması gerekmektedir.

¹²² 1991 yılına kadar, ve bağımsızlığın ilk yıllarında, etnik topluluklar dillerinde (arnavutça ve türkçe) yayınlanan basılı medyaların en büyük çoğunluğu NIP Nova Makedonya yayın ve basınevini özel baskılarıydı..

¹²³ Sayfa 8, M.C. de topluluklar dilinde medyaların durumu, MME, 2011

¹²⁴ Yayıncılık faaliyetleri 2011, İstatistik bülteni: Nüfus ve sosyal istatistikler (2.4.12.10.725), M.C.Devlet İstatistik Kurumu; T-20

¹²⁵ ibid., T-29 ve T-30

D. KÜLTÜR YAŞAMA KATILMA HAKKI

Devletler, azınlıklar topluluklar mensuplarına kendi toplumları içindeki ve genel toplumsal kültür yaşamına verimli şekilde katılmaları için gereken şartları sağlamaları gerekir.¹²⁶

Devletler, eşit şartlar altında toplumda yaşayan tüm bireylerin kültürel yaşamına katılabilmeleri doğrultusunda politikalar yürütmeleri ve yasalar uygulamaları yönüne gitmelidirler.

¹²⁶ supra note 5, Yön 43

Her azınlık topluluğu mensubu, kendi etnik kimliği, kültürü, örf ve adetlerini korumasına hakkı vardır. Devlet tarafından azınlıkta bulunan etnik topluluklarının kültürel gelenekleri önemini küçümsemesi yada kültürel olayların gerçekleşmesini engellemesi, veya milli azınlıkların zorunlu şekilde asimilasyonu yönünde faaliyetlerde bulunması müsaade edilmeyen husustur.

Milli azınlıklar mensuplarının kültürel yaşama verimli şekilde katılmaları yönünde gereken şartların oluşturulması teminen, devlet kurumları ilgili azınlıkları temsil eden organları ile temas yapma yöntemine başvurabilir, milli azınlıklar temsilcilerini kültür yaşamının gelişmesi ile ilgili olan devlet ve yerel programların planlama ve uygulama aşamasında katılmalarını sağlaması, aynı zamanda topluluklar kültürünün tanıtılması alanında olan sorunlar hakkında karar alınması süreçlerinde gereken şekilde katılmalarını sağlamakta yapabilir.¹²⁷

1. Hukuki çerçeve

Makedonya Cumhuriyeti Anayasası – Anayasaya göre, azınlık toplulukları mensupları kendi toplulukların kimliğini ve özelliklerini serbest şekilde ifade etmeleri, korumaları ve geliştirmeleri hakkına sahiptirler. Bu doğrultuda, kendi kimliklerinin belirtilmesi, korunması ve geliştirmesi teminen bilim ve diğer dernekler kurabilirler.¹²⁸

Yerel yönetim birimlerinde doğrudan ve temsilciler vasıtasıyla kültür alanında yaşanan sorunlar hakkında karar alınmasına katılabilirler.¹²⁹

Yasal çerçeve

Kendi kültür kimliklerinin ve geleneklerini korunması ve tanıtılması ile ilgili haklarının gerçekleşmesi yönünde, topluluklar serbest şekilde vatandaşlar dernekleri kurabilirler.

Devlet, azınlıklar topluluklar kültürlerinin ifade edilmesi, korunması ve tanıtılması için eşit şartlar oluşturması gerekir. Buna bağlı olarak, eşit uygulama şartları oluşturarak tüm azınlık toplulukların kültürlerinin günlük hayatta uygulanmasını garanti altına almalıdır.¹³⁰ Buna ilaveten, yasalar devletin tüm vatandaşların toplumsal çıkarında olan milli kültür çıkarı tanımını yapmaktadır. Diğer konular arasında yasalarla kültür alanında olan farklılıklar ve çeşitliklerin desteklenmesi kapsamaktadır.

Kültür alanında milli çıkarların gerçekleşmesi için, Makedonya Cumhuriyeti Meclisi beş yıllık sürede geçerli olacak kültürün gelişmesi milli stratejisi getirilmektedir.¹³¹ Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti ise müllî kültür kurumların kurulması için karar alır. Milli kurumların kurulması esnasında tüm topluluklar kültürlerinin geliştirilmesi ve tanıtılması hususunda özen gösterilmesi Hükümetin yükümlüğüdür.¹³²

Kültür Bakanı, Makedonya Cumhuriyeti Bütçesi ile geçerli yıl için ayrılan değerler çerçevesinde yıllık programı belirler ve bu programda kültür alanında milli çıkarları oluşturan program ve projelere yer verir. Bunun yapılması esnasında toplumun çok kültürlü özelliğinin var olması ve çok kültürlü boyutunun bulunduğu öngörülmesi gerekmektedir.¹³³ Kültür alanında olan faaliyetlerin ve aktivitelerin finansmanı esnasında, Bütçe değerleri tüm topluluklar kültürlerinin tanıtılması ve geliştirilmesi gerektiği açısından bakılarak orantılı ve adil şekilde dağıtılması gerekir. Düzenlenen yıllık programa bağlı olarak, milli çıkarların gerçekleşmesi için bütçe değerlerin dağıtılmasında özellikle topluluklar kültürlerinin tanıtımı ve geliştirilmesi için eşit şartların oluşturulması hususuna özen gösterilmelidir.¹³⁴

Devletin yanısıra, yerel yönetimlerin de kültür olayların geliştirilmesi ve iyileştirilmesi bölümünde yetkileri bulunmaktadır. Bunun yapılması kültür kurumlara ve kültür projelere kurumsal va maddi destek sağlayarak, folklor, örf ve adetlerin yaşanması, eski sanatlar ve benzeri kültür değerlerin yaşatılması, kültür gösterilerin düzenlenmesi,

¹²⁷ MAKÇA ya yönelik gerekçe (yorum) 15.madde

¹²⁸ supra note 37

¹²⁹ Değişiklik önerisi XVII, M:C.Anayasası, 2001 yılı

¹³⁰ supra note 21, 2.madde, 1(3) ve 3.fıkra

¹³¹ Kültürün Gelişmesi Milli Stratejisi 2012-2017 hazırlanmaktadır – Ekim 2012 de strateji tasarısı ile ilgili kamuya açık tartışma yapılmıştır

¹³² supra note 21, 24.madde 3.fıkra

¹³³ supra note 21, 10.madde

¹³⁴ supra note 21, 63.madde 1(6).fıkra

çeşitli şekilde kültür değerlerinin oluşturulmasını desteklemekle mümkündür.¹³⁵ Bu tür kararlar, kamu çıkarında olan kurumlar ve faaliyetlerin desteklenmesi ve finansmanlarını sağlamak amaçla yapılan yıllık programların getirilmesi dahil olmak üzere, belediye konseyleri tarafından oturuma katılan mevcut üyelerin çoğunluk oylarıyla alınır. Bu kararların alınmasında, belediye nüfusunun çoğunluğunu oluşturmayan topluluklar mensupları oturuma katılan konsey üyelerinin çoğunluk oylarının alınması da gereklidir.

Makedonya Cumhuriyeti'nde milli hazine olarak arheoloji, tarihi, sanat yada Makedonya Cumhuriyeti için kültürel veya tarihi değeri olan eşyalar veya eserler sayılmaktadır. Diğerler özellikler arasında bunların Makedonya Cumhuriyetinde yaşayan toplulukların milli tarihleri ile alakası olan şahıslar, olaylar veya gelişmelerle bağlantısı bulunmaktan dolayı bu kategoriye girerler.¹³⁶

2. Pratikte hakkın uygulanması

Avrupa Konseyi'nin Temmuz 2012 da aldığı Kararla, Makedonya Cumhuriyeti yetkilileri milli azınlıklar kültürel faaliyetlerinin çeşitli şekillerle desteklediklerini kaydetmiştir. Bu desteğin kütüphaneler, kültür kurumları, müzeler, sanat galerileri, kültür merkezleri, tiyatrolar, festivallerin düzenlenmesi ve benzeri faaliyetlerle verildiği gözetilmektedir.¹³⁷ Bu faaliyetler için temin edilen fonlar önceki beş yıllık dönem ile benzeri seviyede olmalarına rağmen (2005-2010 dönemi), çok sayıda farklı muhatap tarafından maddi desteğin sınırlı seviyede olduğu ve ihtiyaçları karşılamadığı, özellikle bu durum azınlıkta bulunan etnik topluluklar için sözkonusu olduğu, ki burada kendi kültür ve geleneklerin korunmasında ciddi sorunlarla karşılaşan en fazla sınırlar ve ulahlar kastedilmektedir. Avrupa Konseyi tarafından, azınlıklar toplulukları mensupları kültür alanında finans programların belirlenmesi için alınan kararlar süreçlerine tatmin edici seviyede dahil olmadıklarını not etmiştir. Bununla ilgili olarak, devletten azınlık topluluklar kurum ve derneklerine verilen desteğin artırılmasını talep etmekle birlikte, mevcut olan finansal sorunlar toplulukların kültür faaliyetlerine daha da olumsuz şekilde yansımamasını sağlaması istenmektedir.

Kültür Bakanlığı, mevcut ve bir sonraki yıl için, milli kültür çıkarları doğrultusunda olan program ve projelerin finansmanı hakkında yıllık konuklar ilan etmektedir. Bu konuklara farklı kurum ve kişiler katılabilir, o da: sanatçılar, özerk sanatçılar, özel kurumlar, yerel kurumlar, Kültür Kanunu'na istinaden kültür alanında faaliyet gösteren diğer tüzel ve özel kişiler. Konkorda, kültür alanında öncelikli özelliği bulunan alanlar hangileri olduğu ve kültür alanındaki dernek faaliyetleri özel bölüm oluşturur. Seçim yapılması ednasında özel İzahname ile belirlenmiş olan program ve projelerin finansmanı için genel ve özel kriterlere göre yapılır.¹³⁸

Kültür Bakanlığının yıllık programı

2012 yılına ait Kültür alanında milli çıkarların gerçekleşmesi için yıllık programa bakıldığında, MAKÇA Müşavirlik Komitesi tarafından belirlenen durum, Avrupa Konseyi kararı ile onanmış olduğu ve gerçekleri yansıttını farkına varılmaktadır. Buna göre, küçük topluluklar mensuplarının kültür alanında desteklenen faaliyetler sayısı çok az olduğu ve bu toplulukların Makedonya Cumhuriyeti toplam nüfusuna katıldıkları orantıda uygun olmadığı görülmektedir. Bu tesbit bölgesel katılıma göre de uygun değildir. Elbetteki böyle bir durum olması için nedenler arandığında, programın gerçekleşmesi için Bakanlığın kısıtlı bütçesi olduğu gerçeği, azınlık topluluklar mensuplarının karar alınma şamasında düşük seviyede katılımları, küçük topluluklar mensuplarına ait kültür-sanat derneklerin ve vatandaşlar kuruluşlarının büyük bir bölümünün mütevazı insan ve maddi kapasiteleri önemli ölçüde etken olmuştur.

Bu doğrultuda, Türk topluluğunun kültür kimliğinin korunması ve tanıtımı hakkının gerçekleşmesi açısından bu yılın programı analiz edildiğinde, bunun yapılması esnasında birkaç kriterin öngörülmesi gerekmektedir, o da: Makedonya Cumhuriyeti topraklarında bu topluluk geleneksel olarak yer aldığı, asırlar boyunca bu topraklarda yaşadığını, demografik verilerin değerlendirilmesi (Türkler toplam nüfusun toplam hemen %4 ünü oluşturmaktadır) ve bu topluluğun devletin hemen her bölgesinde geniş çapta yaygın olduğunu bilerek, bu topluluğa verilen desteğin çok az ve yetersiz olduğu neticesine varılmaktadır. 2012 yılı esnasında, Kültür Bakanlığı desteği ile Türk topluluğun kültürel tanıtımın yapılması için birkaç proje uygulanmaktadır, o da:¹³⁹

¹³⁵ supra note 68, 22.madde 1(5).fıkra

¹³⁶ 32.-a maddesi 2.fıkra, Kültür Mirasın Korunma Kanunu („M.C.Resmi Gazetesi“ No.20/2004, 71/2004, 115/2007, 18/2011, 148/2011)

¹³⁷ supra note 28

¹³⁸ Kültür alanında faaliyetlere göre program ve projelerin finansma kriterleri hakkında İzahname („M.C.Resmi Gazetesi“ No. 70/2011)

¹³⁹ Program yazarının analizi olan veriler şu sayfada yayınlanmıştır:

<http://kultura.gov.mk/images/stories/godisna%20programa%202012%20ministerstvo%20za%20kultura.pdf>

- Yayıncılık faaliyetleri ve edebiyat – Türkçe dilinde 3 kitap (Devlet İstatistik Kurumu verilerine göre 2011 yılı durumu ile aynı).
- Milli kurumlar yapımları – tiyatrolar: Milli Kurum Türk Tiyatrosu üç bağımsız temsil, Arnavut tiyatrosu ile bir müşterek temsil, Makedonya Cumhuriyeti'nde birkaç ziyaret ve yurtdışında iki festivale katılması ile desteklenmiştir.
- KSD „Bahar“ (Valandovo belediyesi) – Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan Türk topluluğu folklorunun korunması ve tanıtım yönünde faaliyetlerinin desteklenmesi.
- Milli Kurum Makedonya Müzesi – örf ve adetlerin araştırılması ve görsel tanıtımı ile Nevruz bayramının kutlanması – toplumun çok kültürlü karakterli olduğu yönünde destek sağlanması programı ve diğerlerine bu adetlerin tanıtılması.
- Ohri Müzesi – müzenin etnolojik koleksiyonundan Türk el işlerinin tanıtımı.
- Büyük yatırımların öngörülmesi – Türk tiyatrosunun inşaatı.

Diğer azınlık topluluklara verilen destek ile ilgili verilerin analiz edildiğinde aynı sonuçlara varılabilecektir. Buna göre, roman kültürü çerçevesinde bir festival, birkaç kültür-sanat derneğinin faaliyetler yapma ve festival organizasyonu yapılmasında ve roman kültürü fuarının organizasyonunu yapan vatandaşlar topluluğu desteklenmektedir. 2012 yılı esnasında Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan Ulahlar, Boşnaklar ve Sırpalar kültür dernekleri tarafından çıkarılan dergilerin 2-4 sayıları desteklediği önemini de vurgulamak gerekir. Buna bağlı olarak, Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan tüm toplulukların kültür kimliklerinin ifade edilmeleri, korunması ve tanıtılması için eşit şartların oluşturulması teminen Kültür Bakanlığı tarafından bazı tanıtım önlemlerin alınması yönünde düşünmek ve çalışmalar yapılması gerekir.

Olumlu örnek

Mayıs 2012 de Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti tarafından alınan Karar ile taşınmaz mal (tiyatro binası) Kültür Bakanlığı tarafından ücretsiz ve süresiz olarak Milli Kurum Türkçe Tiyatrosu – Üsküp kullanımına verilmektedir. Bu alınan Karara kurumun ayakta kalabilmesi açısından bakılması gerekir ve bununla birlikte Makedonyada Türk tiyatrosunun fiziki olarak ayakta kalmasına ve engelsiz şekilde faaliyetlerinin yapılabilmesi imkanını sağlamaktır.¹⁴⁰

Kültür alanında faaliyet gösteren milli kurumlar ağı listesine bakıldığında, devlette yaşayan diğer beş azınlıklardan sadece Türk topluluğu Milli Kurum Türk Tiyatrosu-Üsküp ile temsil edildiğini görülmesi mümkündür. Bu gerçeği göz önünde bulundurarak, Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti pratik hayatta yükümlülüğü olan tüm toplum kültürlerinin geliştirilmesi ve tanıtımı için milli kurumlar kurarak yasanın ne kadar ve nasıl yerine getirdiği sorusunun ortaya konulması kaçınılmazdır.

Destek için organ ve mekanizmalar

Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan topluluklar mensuplarının kültürel eserlerin ve miraslarının tanıtımı, geliştirilmesi ve yayınlanması teminen, Kültür Bakanlığı bünyesinde özel Müdürlük Dairesi faaliyet göstermektedir. Bu Müdürlüğün faaliyetler alanı içine şu işlerin yapılması girer:¹⁴¹

- Topluluklar kültür kimliklerinin korunması ve takibi ile ilgili mesleki-ıdari işlerin yapılması;
- Topluluklar mensupları kültürünün tanıtımı ve korunması olayların takip edilmesi;
- Topluluklar mensuplarının kültür kimliklerinin korunması ve geliştirilmesi teminen, komşu ülkeler ve Avrupa ülkeleri ile teknik yardımlar konusunda uluslararası işbirliklerin teşvik ve geliştirilmesi.

Kültür Bakanlığı nezdinde Kültür Konseyi kurulmaktadır. Bu Konseyin görevi Kültür Bakanının mesleki ve danışmanlık organı olmasıdır. Konsey üyeleri olarak kültür alanında önde gelen sanatçılar ve uzmanlar atanır. Atama esnasında tüm topluluklar mensubu olan vatandaşların orantılı ve adil şekilde temsil edilmesine riayet edilmektedir. Kültür Bakanı diğer mesleki ve danışmanlık organları da kurmakla yetkilidir. Buna keza dışardan gelen kişileri de işbirlikçiler olarak atayabilir. Bu organ ve kişilerin atanmasında tüm toplulukların orantılı ve

¹⁴⁰ M.C.Hükümeti Kararı, No. 41-3209/2, tarih 29.05.2012

¹⁴¹ supra note 23

adil şekilde temsil edilmesi prensibini gözönünde bulundurması gerekmektedir.¹⁴² Bu organlar ve kişilerin önemi, milli önem taşıyan projeler için açık ilan verildikten sonra, Kültür Bakanına ayrı ayrı faaliyetlere göre hangi proje ve programlar Yıllık programa dahil edilmeleri gerektiği hususunda önerilerde bulunurlar. Bu proje ve programların gerçekleşmesi Makedonya Cumhuriyeti bütçesi tarafından finans edilir.¹⁴³

Bu doğrultuda, Makedonya Cumhuriyeti'nde kültür faaliyetlerin finansmanı bütçede bunlara ayrılan bütçe değerlerine bağlı olduğu öngörülmüş olduğunda, Makedonyada kültür ve sanatların gelişmesi sorunları hususunda karar verme yetkisi ve gücü Kültür Bakanlığı ve şahsen Kültür Bakanında odaklanmış olduğu netiseni varılabilir. Kültür Bakanı kendinin işbirliği takımını kendisi kurar.

Sonuç:

Kültür alanında planlamanın yapılması ve kararların verilmesi esnasında topluluklar mensuplarının verimli şekilde katılmasını temin eden birkaç organ ve mekanizma bulunmasına rağmen, pratikte bu yükümlülüklerin tamamen yerine getirilmedikleri görülmektedir. Bunun neticesinde azınlıkta bulunan toplulukların, milli önem taşıyan olarak kabul görmüş ve Yıllık programa dahil edilmiş program ve projelerde istenilen şekilde temsil edilmemelerinden söz edilmesi mümkündür.

Öneriler:

1. THGA ya öneriler

- Azınlık toplulukların kültür ve geleneklerinin korunması ve tanıtılması yönünde THGA'nın dernekler ve kültür sanat derneklerin taleplerin desteklenmesi için aktif şekilde katılması.
- THGA, Makedonya Cumhuriyeti toplam nüfusu %20 oranı altında olan topluluklar mensupları haklarının geliştirilmesi ve korunması Kanunu'nda değişikliklerin yapılması önerisinde bulunması gerekir. Bu değişiklikler Makedonya Cumhuriyeti bütçesinde topluluklar mensupları haklarının gerçekleşmesi ve geliştirilmesi için özel programlar uygulanması fonunda minimum garantilenmiş değerlerin temin edilmesi yönünde olmalıdır.

2. Yerel yönetime öneriler

- Yerel yönetim birimleri ilgili belediye bilgilerinde geleneksel olarak yada önemli sayıda yaşayan azınlık topluluklar mensuplarını sürekli olarak kültür programları, olayları ve faaliyetlerin desteklenmesi için belediye tarafından finans edilmesi hakkında karar alınmasında dahil etmeleri gerekir.
- Yerel yönetim birimleri THGA ile işbirliği yaparak, belediyede yaşayan azınlık toplulukları mensuplarını teşvik etmek ve aktif şekilde desteklemek ve bunların organizasyon ve dernekleri ile kendi kültür kimliklerinin korunması, topluluklar arasında toleransın pekiştirilmesi ve çok etnik kimliklik korunması yönünde program ve projelerin geliştirilmesini sağlamak.

3. Merkez seviyede devlet yönetimine öneriler

- Makedonya Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı kültür alanında olan kararların alınmasında azınlık topluluklar mensuplarının verimli şekilde katılmalarını sağlamak, bunu özellikle Yıllık programa dahil olunan ve milli önem taşıyan program ve projelerin kabul edilmesinde sağlamak.
- Makedonya Cumhuriyeti için milli önem taşıyan projelerde daha az şekilde temsil edilen topluluklar için özel altprogram yapılması. Bu şekilde bu toplulukların organizasyon ve kuruluşların bütçe değerlerine daha kolay şekilde ulaşmaları için bir olumlu önlem almak.

4. Vatandaşlara öneriler

- Düzenli ve devamlı şekilde milli önem taşıyan program ve projelerin uygulanmasını takip etmek, azınlıkta olan topluluklar projelerin dahil olup olmadıkları ve finansal desteklerini takip etmek, dernekler, THGA ve Kültür Bakanlığına önerilerde bulunmak ve inisiyatifler sunmak.
- Azınlıkta bulunan topluluklar mensuplarından kurulmuş olan dernekler THGA ile işbirliği yaparak aktif şekilde lobiler kurmak ve kültür kimliklerinin korunması ve geliştirilmesi yönünde proje ve programların uygulanması için finans değerleri ve fonların bulunması için müracaatlar yapmak.

¹⁴² supra note 21, 11.madde

¹⁴³ supra note 21, 66.madde

E. SEMBOLLERİN KULLANIMI

Devletler, müşterek kamu alanlarında sembollerin kullanılması ile ilgili taleplere saygı gösterilerek ve azınlık ile çoğunlukta bulunan gruplar arasında olan hassasiyete dikkat edilerek entegrasyon yollarına başvurmaları gerekir.

.....

Mümkün olduğu yerlerde herkez tarafından kabul gören ve dahil edilebilen semboller için imkanlar aranmalıdır.¹⁴⁴

¹⁴⁴ supra note 5, Yön 50

AGİT Milli Azınlıklar Yüksek Komiseri tarafından verilen önerilere göre, özel kişiler tarafından kimliklerle alakalı olan sembollerin kamuda kullanılması ifade edilme serbestliği alanına girmektedir ve meşru ile net şekilde belirlenen hukuki dayanaklar bulunduğu durumlar hariç yasaklanmamaları gerekir.

AGİT Milli Azınlıklar Yüksek Komiseri sembollerin kullanma şekli ve hacmi – usulsuz şekilde kullanımı etnik gruplar arasında gerginlik ve şiddet yaratabileceği hususunda uyarıda bulunmaktadır. Bu istenilmeyen olaylar dengelenmiş ve adil çözümler tasarlanarak, zararlı neticelerin önlenmesi ve sembollerin entegrasyon politikaların kaçınılmaz unsurları olarak görülmesini sağlayacaktır.¹⁴⁵

1. Hukuki çerçeve

Kendi kimliklerini ve özelliklerini ifade edebilmeleri için Makedonya Cumhuriyetinde yaşayan topluluklar kendileri tarafından seçilen bayrağı kullanma hakları bulunmaktadır. Bu bayraklar yasayla belirlenen şekilde kamuda, resmi hayatta ve özel hayatta kullanılabilir.¹⁴⁶

Yerel yönetim birimler Konseyi bayrağın kamu ve resmi hayatta kullanımı hakkında karar verir, topluluk mensupları belediyede hüfusun %50 oranından fazlasını teşkil ettikleri durumlarda yerel yönetim birimleri binaları önünde ve içinde Makedonya Cumhuriyeti bayrağı ve ilgili topluluk bayrağı asılır. Bu yerel yönetim birimlerinde, çok yanlı olaylar, müsabakalar ve diğer toplanmalar, aynı zamanda kutlamalar, anımlar ve yerel yönetim birimi için önemli olan diğer kültürel, spor ve benzeri gösteriler esnasında topluluğun bayrağı asıldığında mutlaka Makedonya Cumhuriyeti bayrağı da asılmalıdır.¹⁴⁷

Makedonya Cumhuriyetinde yaşayan topluluklar mensupları kendi kimlikleri ve özelliklerini ifade ettikleri bayrakları kendi özel hayatlarında ve Makedonya Cumhuriyetinde yaşayan topluluklar mensupları tarafından düzenlenen kültürel, spor ve diğer temsiller esnasında kullanılabilirler.

Bayrakların asılma şekli yasalarla belirlenir, Makedonya Cumhuriyeti bayrağı ise her zaman topluluklar bayrakları ile birlikte asılır ve devlet bayrağı diğer bayraklardan üçte bir oranında daha büyük ebatlarda olmalıdır.

Yerli hukuki çerçeveye göre, Makedonya Cumhuriyetinde kutlanan ve resmi tatil günleri şunlardır¹⁴⁸:

- 21 Aralık – Türk topluluğu mensupları için Türkçe eğitim günü;
- 27 Ocak – Sırp topluluğu mensupları için Aziz Sava;
- 8 Nisan – Roman topluluğu mensupları için Uluslararası romanlar günü;
- 23 Mayıs – Ulah topluluğu mensupları için Ulahların milli bayramı, ve
- 28 Eylül – Boşnak topluluğu mensupları için Uluslararası boşnaklar günü.

2. Pratikte hakkın uygulanması

Topluluklar bayrakların kamu ve resmi hayatta kullanılması Kanunu ile talep edilen belediye seviyesinde yüksek orantıyı (topluluk mensupları yerel yönetim birimi hüfusun %50 oranından fazlasını teşkil edilmeleri) gözönüne alındığında, pratikte çok az sayıda belediyelerde bu husus uygulanabilir. Yasanın bu hükmüne göre topluluklar bayrağı, Arnavut topluluğu dışında sadece Türk topluluğu mensupları iki belediyede, o da - Plasnitsa ve Merkez Jupa, ile Roman topluluğu mensupları Şuto Orizari belediyesinde kullanılabilirler.

Bu hakkın pratikte uygulanması için yerel yönetim birimin Konseyi tarafından topluluk bayrağının kamu ve resmi hayatta kullanılması hakkında karar alınması gerekmektedir.

Küçük azınlıklar mensupları topluluk bayrağını kendi özel hayatlarında ve yerel yönetim birimleri ve diğer yönetimler tarafından organize edilmeyen, Makedonya Cumhuriyetinde yaşayan topluluklar mensupları tarafından düzenlenen kültürel, spor ve diğer temsiller esnasında kullanılabilirler.

¹⁴⁵ supra note 5

¹⁴⁶ 2.madde, Topluluklar bayrakların kamu ve resmi hayatta kullanılması Kanunu („M.C.Resmi Gazetesi No.58/2005, 100/2011)

¹⁴⁷ ibid., 5 ve 6.madde

¹⁴⁸ 4.madde, Makedonya Cumhuriyetinde Bayramlar Kanunu („M.C.Resmi Gazetesi“ No. 21/1998, 18/2007)

2007 yılında Makedonya Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi tarafından alınan Karar ile Makedonya Cumhuriyetinde yaşayan ve çoğunluk teşkil etmeyen topluluk tarafından diğer bir ülkenin bayrağı topluluk bayrağı olarak kullanılması, kullanımı sadece bir topluluğa mensubiyet ifade ettiği süreçte sorun teşkil etmediği belirtilmiştir (Anayasaya verilen VIII.değişiklik önergesi fonksiyonu).¹⁴⁹

Sonuç:

Yerel yönetim birimlerinde bayrağın hayatında kullanılması hakkın gerçekleşmesi için yasayla öngörülen yasal seviye çok yüksek olduğu ve bundan dolayı sadece en büyük topluluğun çıkarındadır. Diğer küçük topluluklar mensupları bu haktan yararlanamayacaklar, çünkü sadece birkaç belediyede ilgili yerel birimi nüfusunun %50 baraj seviyesini aşmaktadırlar.

Öneriler:

1. Yerel yönetime öneriler

- Belediye Konseyi hakkın uygulanması yasalara göre uygun olduğu ve topluluğun kimliği ve mensubiyetinin tanıtımı ve saygılanması yönünde olduğunu teminat altına almak.

2. Merkez seviyede devlet yönetimine öneriler

- Küçük topluluklar mensupları bayraklarını ve topluluğun diğer sembollerini kamu hayatında kullanabilmeleri, şekil belirlemeleri ve yasal imkanlar sağlamaları. Bunun topluluk mensubiyetlerinin ifade edilmesi ve kutladıkları bayram günün simgelenmesi teminen ve Makedonya Cumhuriyeti yasalarına uygun olarak yapılmasını sağlamak.

3. Vatandaşlara öneriler

- Sadece topluluğa mensubiyetin ifade edilmesi ve ona olan bağlılığını göstermek amaçla azınlık topluluklar tarafından sembollerin kullanılması toplumdaki entegrasyonun güçlendirilmesi ve birbirine olan tolerans se anlayışın gösterilmesi yönünde olmalıdır.

¹⁴⁹ M.C.Anayasa Mahkemesi Kararı, U No.133/2005 tarih 24.10.2007

III. BAŞLIK

TOPLULUKLAR HAKLARININ
TANITIMI VE KORUNMASI ŞLE
İLGİLİ MEKANİZMALAR

A. Topluluklar haklarının gerçekleşmesi Ajansı (THGA)

Makedonya Cumhuriyeti nüfusunun %20 oranı altında olan topluluklar hakları korunması ve geliştirilmesi Kanunu yürürlüğe geçmesi müteakip, Topluluklar Haklarının Gerçekleşmesi Ajansı da kurulmuştur. THGA, 2009 yılı sonunda çalışmaya başlamış olup diğer görevleri arasında küçük topluluklar haklarının gerçekleşme seviyesini takip etmek ve bu topluluklar haklarını düzenleyen yasaların uygulanması konusunda denetim yapmaktadır.

THGA kendi faaliyet alanı çerçevesinde, küçük topluluklar mensupların haklarının tamamen gerçekleştirilmesi ve korunması için çaba göstermektedir. Görevi şu alanları kapsamaktadır:

- İşe alınmaların orantılı ve adil şekilde temsil edilme prensibine göre yapılması;
- Dillerin kullanımı;
- Ana dilinde eğitim (ilkokul, ortaokul, yüksekokul);
- Topluluklar mensupların kültürü ve kültür mirasının tanıtılması;
- Basılı ve elektronik medyalar vasıtasıyla kendi dillerinde bilgilendirilmek;
- Kültürel, eğitim, sanat ve bilim amaçların gerçekleşmesi teminen vatandaşlar dernekleri ve vakıfların kurulmasını desteklemek;
- Kendi sembollerin kullanım hakkının gerçekleşmesi ve diğer alanlarda topluluklar mensupları hakları yasalarla belirtilen şekilde uygulanmasını takip etmek.

Ajansın bünyesinde, küçük topluluklar mensupları haklarının gerçekleştirilmesi ve geliştirilmesi için uygulanacak olan özel programların hayata geçirilmesine yönelik özel finans fonu oluşturulur. Bu fon Makedonya Cumhuriyeti Bütçesinden ayrılan değerleri kullanır. Ayrıca fona hibeler ve Ajansın faaliyet göstermesi için diğer finans kaynakları da kullanılır. Bu finans kaynaklarının amacı topluluklar mensupların haklarının geliştirilmesi ve korunması ile ilgili olan programlar ve Ajansın programlarını finanse etmektir.¹⁵⁰

Fakat THGA yetersiz ve ihtiyaçları karşılamamaktadır, bundan dolayı bu kurum kendi görevlerini ve kuruluş amaçlarını tamamen ve verimli şekilde yerine getirememektedir. Makedonya Cumhuriyeti'nin ilerlemesi ile ilgili AK 2012 yılına ait raporunda, THGA'nın sınırlı finansal kaynakları bulunduğundan dolayı kendi görevlerinin büyük bir bölümünü yerine getiremediği işaret edilmektedir.¹⁵¹ THGA'nın 2012 yılı bütçesi 6,145.000 Denar (yaklaşık 100.000 avro) olmuştur, meclis prosedüründe bulunan 2013 yılı tasarı bütçesi ile bu rakamın azaltılması bile öngörülmüştür. Daha Doğrusu gelecek yıl için ajans bütçesinin 6.051.000 Denar olması öngörülmüştür. Yasalara göre, THGA'nın vatandaşlar ve derneklerin desteklenmesi amaçla faaliyetlerini sürdürebilmesi teminen, finansal değerlerden oluşan özel fon kurmasına için müsaade verilmiş olmasına rağmen, gelecek yılın bütçesi çok kısıtlı olarak öngörülmüş ve genel olarak maaşların ödenmesi ve genel idari masrafların karşılanması için değerlerin harcanması öngörülmüştür. Bu gerçeği gözönüne alınırdırak THGA'nın, bütçe değerlerinin dışında diğer finansal kaynakların aktif şekilde aranması ve kullanılması yöntemine baş vurma gerektiğini neticesine varılmaktadır. THGA 4 yıldır faaliyete geçmiş olmasına rağmen, küçük topluluklar mensupları olan vatandaşlar ve derneklerin desteklenmesi ve bunların dil ile kültürel özelliklerinin tanıtımı ve korunmasına yönelik yasaların öngördüğü şekilde kullanılacağı söz konusu olacağı bilindiğine rağmen devlet tarafından şimdiye kadar gereken değerler temin edilmemiştir.

B. Ombudsman

Bu kurum, Anayasa ve Ombudsman Kanunu hükümlerine göre, devlet idari kurumları ve kamu yetkileri bulunan diğer kurum ve kuruluşları tarafından vatandaşların anayasal ve yasal hakları ihlal edildiği durumlarda bunları savunmaktadır. Ombudsman tarafından özel ilgi antidiskriminasyon ilkeleri ve küçük topluluklar

¹⁵⁰ supra 3, 8.madde

¹⁵¹ Sayfa 20, M.C.nin İlerleme Raporu, Avrupa Komisyonu, Brüksel 10.10.2012, SEC (2012)332

mensuplarının devlet idari organları, yerel yönetim birimleri organları ve kamu kurum ve kuruluşlarda orantılı ve adil şekilde temsil edilmeleri hususuna göstermektedir.¹⁵²

Şikayetlerin sunulması

Şikayet mektubu vasıtasıyla her vatandaş Ombudsmana şikayette bulunabilir. Bu şikayet yazısı anonim olmamalıdır ve şikayet konusu ile ilgili mevcut durum, gerçekler ve şikayet nedenini oluşturan delilleri içermelidir. Devlet idari kurumları, yerel yönetim birimleri ve kamu yetkilileri olan diğer kurum ve kuruluşları tarafından anaysal ve diğer yasal hakları ihlal edildiğini düşünen her vatandaş Ombudsmana şikayetini sunabilir.

Şikayet yazılı olarak veya şifai şekilde verilebilir. Yazılı şikayetlerin verilmesi için belirlenen bir form bulunmamaktadır ve Ombudsman nezdinde yürütülen tüm prosedür tamamen ücretsizdir. Ombudsman şikayetçinin özel bilgilerini ve kendisi tarafından sunulan bilgileri sır olarak saklaması gerekir.

Şikayetin yazıldığı dil ve alfabe Ombudsmanla yapılacak olan irtibat için engel teşkil etmemektedir. Ombudsman ile herhangi bir dilde ve alfabede irtibatın yapılması mümkündür, Ombudsman ise şikayete ilgili yürütülen süreçte cevabi yazıları makedonca dili ve bunun alfabesi ve şikayetçinin kullandığı resmi dil ve alfabede yazılır.

Ombudsman görevinin ifa edilmesi

Yetkilileri çerçevesinde, Ombudsman şikayete ilgili olan kurumdan, yetkili kişisinden yada yöneticinden gereken açıklamaların yapılması, şikayete yer alan iddialar hakkında bilgiler ve deliller talep edebilir. Buna keza, yetkili kişiyi görüşmeye çağırabilir yada prosedür yürütülen organların dosyaları ve işlerine doğrudan gözetim yapma talebinde bulunabilir.¹⁵³

Eğer Ombudsman tarafında anayasal ve yasalarla garanti altına alınan hakların ihlali sözkonusu olduğu tesbit edildiği durumlarda, ihlallerin ortadan kalkması için tavsiyeler, öneriler, düşünceler ve yönlendirmeler verilebilir; yasalara göre bazı prosedürün tekrardan yürütülmesi önerisinde bulunabilir; resmi ve yetkili kişilere karşı disiplin önlemlerin alınması için prosedürün başlatılmasını talep edebilir, haklarla ilgili ciddi yasal ihlallerin ve suç işlenmiş unsurların varolması sözkonusu olduğunda yetkili kamu savcısından suç duyurusunda bulunması hakkına sahiptir.

C. Topluluklararası İlişkiler Komitesi

Topluluklararası İlişkiler Komitesi kendi yetkilerini Makedonya Cumhuriyeti Anayasası XII.değişiklik önergesi ve Topluluklararası İlişkiler Komitesi Kanunu'ndan almaktadır.¹⁵⁴ Bu Komitenin yedi üyesi makedon milletvekillerinden, yedi üyesi arnavut milletvekillerinden, bir üyesi Türk milletvekili, bir üyesi Ulah milletvekili, bir üyesi Roman milletvekili, bir üyesi Sırp milletvekili ve bir üyesi Boşnak milletvekili arasından seçilir.¹⁵⁵

Komitenin çalışmaları belirlenen gündemi olan toplantılarla yapılır ve toplantıya seçilen toplam üyelerin üçte ikilik bölümü katılması gerekir. Bu Komitenin en önemli ve temel yetkisi devlette yaşayan ve Anayasa ile yasalar hükümleriyle belirlenen çoğunluk oluşturmaman topluluklar mensuplarının haklarının gerçekleşmesini takip etmek, topluluklar tarafından dil ve alfabelerin kullanma hakkının gerçekleşmesi, eğitim alanında ise devlette çoğunluk oluşturmaman topluluklar mensuplarının Anayasa ve yasalarla temin edilen anadillerinde eğitim görme hakları gerçekleşmesi konularıdır. Bu Komitede, THGA ve Ombudsmana benzer olarak, tüm topluluklara mensup olan vatandaşların orantılı ve adil şekilde prensibinin devlet idari organlarında ve her seviyede olan diğer kamu kuruluşlarında uygulanmasını takip etmektedir.

Komitenin en önemli görevi yasaların getirilmesi esnasında oylama prosedürü esnasında itirazlar verildiği durumlarda Mecliste karar alınma şekli karar alma yetkisine sahip olduğudur. Böyle bir kararın alınması özellikle şu alanlarda alınan kararlarlar ilgilidir: kültür alanı, dillerin ve sembollerin kullanımı, eğitim ve şahsi dökümanlar. Bu konularla ilgili Komite tarafından alınan karar doğrultusunda Meclis tarafında gereken prosedür uygulanır.

¹⁵² M.C. Anayasası 2001 yılı, XI.değişiklik önergesi, 2.fıkra.

¹⁵³ 24.madde, Ombudsman Kanunu („M.C.Resmi Gazetesi“ No.60/2003, 114/2009)

¹⁵⁴ „M.C.Resmi Gazetesi“ No.150/2007 da yayımlanmıştır

¹⁵⁵ 3.madde 3.fıkra, Topluluklararası İlişkiler Kanunu („M.C.Resmi Gazetesi“ No. 150/2007)

Ç. Yerel Yönetim Seviyede Topluluklararası İlişkiler Komisyonu

Bu komisyonlar Yerel Yönetimler Kanunu 55.maddesi hükümlerinden kaynaklanan yükümlülükler üzerine kurulur. Bu kanuna göre, çoğunluk oluşturmayan etnik topluluklar belediyede nüfusun %20 oranında fazla nüfusa sahip oldukları durumlarda, belediyeler topluluklararası ilişkiler komisyonu kurmakla yükümlüdürler. Komisyonun kurulduğu belediyede, bu belediyede yaşayan tüm etnik topluluklar eşit şekilde bu komisyonda temsil edilmeleri gerekir ve eşit üye sayısı olmalıdır. Bu hususun amacı tüm topluluklara eşit sayıda oy sağlanmasına doğrultusundadır. Bu hükme göre, komisyonların görevi topluluklararası ilişkiler için önemli olan sorunlar hakkında tartışma yapmakve belediye konseyine öneriler vermektir. Beldiye Konseyinin görevi ise bu düşünce ve önerileri gözden geçirmek ve onlarla ilgili karar almaktır.

2002 yılında Makedonya Cumhuriyeti'nde gerçekleşen son nüfus sayımına göre, yerel yönetim seviyesinde topluluklararası ilişkiler komitesi 20 belediye ve Üsküp büyükşehir belediyesinde yapılması yükümlü kılınmıştır. Ancak pratik uygulamalarda, bu hükmün daha geniş şekilde uygulanması ve yorumlanması yapılmıştır. Bu doğrultuda, bazı belediye konseyleri, yükümlülükleri olmamasına rağmen, böyle bir komisyonun kurulması önemini gözönünde bulundurarak ve belediyede yaşayan topluluklar arasında birbirine saygı ve toleransın teşvik edilmesi ihtiyacından dolayı bu tür komisyonların kurulması yönünde karar almışlardır.

Günlük hayatta topluluklararası ilişkiler komisyonları mali ve yapısal sorunlarla karşılaşmaktalar. Belediyeler kendi Tüzüklerinde komisyon üyelerini hangi şekilde seçimi yapılacağını belirtebilirler. Belediye Tüzüğü ile komisyon üyelerin optimum sayısı belirlenmesi gerekir. Bununla birlikte, açık ve samimi tartışmaların gündeme gelmesine ve her topluluğa farklı görüşü olan üyelerinin seçilmesine imkan tanınmalıdır.¹⁵⁶

Komisyonun amacı, belediye ile ilgili sorunların hakkında alınan karar süreçlerine azınlıkta bulunan toplulukların aktif şekilde katılmalarını sağlamaktır. Bu sorunlar özellikle belediye için büyük önem taşıyan etnik ilişkilerle ilgilidir. Bu Komisyonun kurulması ile birlikte, belediye konseyinde gereken şekilde temsil edilmeyen küçük toplulukların düşünceleri de ortaya konulması için belediyede bir forum oluşturulmaktadır. Diğer sözlerle, Anayasa ve diğer kanunlarla küçük topluluklara garanti edilen hakların gerçekleşmesi ile ilgili sorunlarını dile getirmelerine imkan sağlanmaktadır.

D. Diskriminasyondan Korunma Komisyonu

Anayasamıza göre, özgürlükler ve hakların sınırlanması cinsiyet, ırk, deri rengi, dil, din, milli veya sosyal mensubiyet, mülkiyet durumu veya toplumsal pozisyonu diskriminasyonun yapılması için esas oluşturmamalıdır. Diskriminasyonu engelleme ve korunma Kanunu her tür doğrudan veya dolaylı şekilde yapılmış diskriminasyonu yasaklamaktadır. Diğerleri arasında bu hüküm etnik mensubiyet, dil, din, deri rengi ve diğer hususları kapsamaktadır.

Yukarıda belirtilen kanun ile bağımsız kurum statüsünde olan Diskriminasyondan Korunma Komisyonu kurulmuştur. Bu organ alınan şikayetler üzerine davranır, düşünce ve öneriler verir ve diskriminasyon ile ilgili şikayette bulunan kişilere haklarının korunması ve imkanları hakkında mahkeme davasının açılması veya korunmak için diğer bir sürecin başlatılması yönünde bilgilendirir. Yapılan ihlaller için yetkili organlar önünde süreçlerin başlatılması ve inisiyatiflerin alınmasını talep eder.¹⁵⁷

Komisyonla şikayetlerin sunulması

Bir kişi devlet idari organları, yerel yönetim birimleri, kamu hukuki yetkileri bulunan tüzel kişiler ve diğer tüzel ve özel kişiler tarafından diskriminasyona maruz kaldığını düşündüğü takdirde bu komisyona şikayetini sunabilir.

Yasayla belirlenen esaslardan biri ile diskriminasyona maruz kalan kişi yazılı şekilde şikayetini sunabilir veya tutanak düzenlenerek şifai olarak söylemeye hakkı vardır. Bunun yapılması esnasında süreç tamamen ücretsizdir, ancak şikayetin ihlalin yapıldığı tarihten itibaren en fazla üç ay sonrasına kadar yada diskriminasyon eyleminden haberdar olmasından bir yıl sonrasına kadar verilebilir. İlgili kişi şikayeti ile birlikte elinde

¹⁵⁶ Sayfa 11, Topluluklararası ilişkiler Komisyonları, Kurulmaları, görev süresi ve mevcut tecrübeler ("Toplulukların gelişmesi enstitüsü" "Derneği-Tetovo, 2007)

¹⁵⁷ 24.madde, Diskriminasyon engellenmesi ve korunması Kanunu („M.C.Resmi Gazetesi", No.50/2010)

bulundurduğu delil ve dökümanları da sunması gerekir. Bu delil ve dökümanlar sayesinde Komisyon tarafından gereken önlemlerin alınmasına yardım edilecektir.¹⁵⁸

Komisyon tarafından şikayetin sulduğu tarihten itibaren 90 gün içerisinde diskriminizasyon iddiası hakkında cevap verir.¹⁵⁹ Komisyon düşüncesine de diskriminizasyon yapıldığı yönünde ise, bu durumda Komisyon ihlal edilen hakkın ortadan kalkması şekli için önerisini bildirir. Önerinin yönetildiği kişi, öneri doğrultusunda hareket etmesi ve önerinin tebliğ tarihinden 30 gün süre içinde ihlal edilen hakkı ortadan kalmasına ve hakkında Komisyonu haberdar etmekle yükümlü kılınır. Önerinin yöneltildiği kişi, verilen öneri doğrultusunda hareket etmediği takdirde, daha doğrusu ihlal edilen hakkı ortadan kaldırmadığı takdirde, Komisyon tarafından yetkili kurum nezdinde bu kişiye karşı sorumluluğun yerine getirilmemesi hakkında gereken prosedürün başlatılması için inisiyatifte bulunabilir.

¹⁵⁸ ibid., 25.madde

¹⁵⁹ ibid., 28.madde

SONUÇ GÖRÜŞLERİ

Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan küçük topluluklar mensupları olan vatandaşlar devletin nüfusunun sadece %10 oranını teşkil etmektedirler yada 200,000 kişi kadar devletin her bölgesinde ve belediyelerin büyük çoğunluğunda yaşamalarını sürdürmektedirler.

Makedonya Cumhuriyeti'nde çoğunluğu teşkil etmeyen en büyük topluluğa garanti edilen ve günlük hayatta kullanılan haklara kıyasen, küçük topluluklar mensuplarında hakların gerçekleşmesi çok daha düşük seviyededir. Bu derecede düşük seviyede hakların gerçekleşmesi özellikle topluluklar dillerin kullanımı, basılı medyalar, kültür faaliyetleri ve kültür kimliklerinin korunması alanlarında olduğu farkedilmektedir. Sembollerin kullanımı hususunda isetopluluklar tarafından hakların kullanılması adeta imkansızdır.

Kaçınılmaz olarak şu soru ortaya çıkmaktadır: Ohri Anlaşma Çerçevesi'nden ortaya çıkan yükümlülükler uygulanması esnasında çoğunlukta olmayan en büyük topluluk ve diğer küçük topluluklara eşit şekilde ve aynı derecede önşartlar imkanlarıyla yaklaşım yapıldı? Makedonya Cumhuriyeti hukuki çerçevesi, şu anda vatandaşlar haklarının belirlenmesinde (azınlık topluluklar mensupların) ve devlet idari organları ile yerel yönetim birimlerinden kaynaklanan yükümlülükler arasında üçlü yaklaşım (üçkatmanlı) temin etmektedir. Bahsedilen yaklaşım çoğunluk topluluğu (makedonhalkı mansupları), çoğunlukta olmayan en büyük topluluk (arnavut halkı mensupları) yada küçük azınlık toplulukları (türk halkı, ulah halkı, sırp halkı, roman halkı ve boşnak halkı mensupları ve başkaları) olup olduklarına bağlı olarak yapılmaktadır.

Azınlık topluluklar haklarının gerçekleşmesi en büyük ölçüde onların sayılarına bağlıdır (Makedonya Cumhuriyeti'nde ve ayrı ayrı belediyelerde), belirli bölgelerde temsil edilmeleri ve geleneksel olarak yerleşmelerine, onların karar alma prosedürleri ve politikaların üretilmesine doğrudan katılıp katılmadıklarına ve devlet tarafından gereken ve yerine getirilmiş olması önşartlara bağlıdır. Buna göre, bir topluluk Makedonya Cumhuriyeti toplam nüfusunda %2.5 oranında yer almış olduğu durumda, eğer desteklenme ve gelişmesi için aktif önlemler alınmamışsa ve gereken önşartlar bulunmadıysa, eğer bu topluluğun yoğunluğu belirli bir bölgede değilse, bu topluluk mensupları Makedonya Cumhuriyeti'nin farklı bölgelerinde yerleşmişse, eğer bu topluluk mensupları olumsuz sosyal ve ekonomi şartları altında yaşıyorsa ve karar alınma süreçlerine katılmaları düşük seviyedeysse, bu durumda uluslararası anlaşmalarla, Makedonya Cumhuriyeti Anayasası ve yürürlükte olan yasalarla garanti altına alınan haklarının en büyük bölümü sadece „kağıt üzerinde yazılan harf“ olarak kalacaktır ve bu topluluk mensupları kendi haklarını efektif şekilde kullanma imkanını bulmayacaktır.

Devlet tarafından küçük topluluklar mensupları haklarının gerçekleşme seviyesinin artırılması yönünde birsürü tanıtım önlemleri ve gereken önşartları oluşturması gerekir. Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan azınlık toplulukların mensupları kendi vatandaşlık haklarının kullanılması hususu, bu vatandaşların toplumsal süreçlere tamamen entegre olmaları için kaçınılmaz önşartın olduğu, buna müteakip kimlikleri, kültürel ve dil özelliklerine saygı gösterilerek toleransın ve farklılıkların geliştirilmesinde önemli mesafeler katedilecektir. Bu doğrultuda, Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti Topluluklar Haklarının Gerçekleşmesi Ajansı'na gereken maddi ve insan kaynaklarını temin etmek mecburiyetindedir. Bunu yaptığı sürede küçük topluluklar mensupları haklarının gerçekleşmesi konusunda düzenli, devamlı ve engelsiz şekilde analizler yapılması ve durumun düzeltilmesi için önerilerin verilmesi sağlanacaktır.

Topluluklar mensupları serbest olarak kendi ana dillerini kullanmadıkları müddetçe, kendi geleneklerini ve kültürünü korumalarını ve geliştirmeleri için serbest şekilde kendi organizasyonlarını kurma imkanına sahip olduklarında, devletin politika, ekonomi ve kültürel hayatına katılmaları için ön şartların elverişli olduğunda, hizmetleri kalitesi ve seviyesinin artırılması yönünde idari birimlerde adil şekilde temsil edildiklerinde bu devlet tam anlamında demokratik ve çoğulculuk toplum olacaktır. Böyle bir toplumda refah olur ve yüksek derecede tolerans ile anlayışın yer almasına katkı sağlanır.

Библиографија

Користени домашни правни извори:

1. Устав на Република Македонија
2. Амандман VI, Амандман VIII, Амандман XI, Амандман XXIX и Амандман XXX на Уставот на РМ, („Службен весник на РМ“ бр.91/2001)
3. Закон за Буџетите на РМ („Службен весник на РМ“ бр.64/2005, 4/2008, 103/2008, 156/2009, 95/2010, 180/2011)
4. Законот за високото образование („Службен весник на РМ“ бр.35/2008, 103/2008, 26/2009, 83/2009, 99/2009, 115/2010, 17/2011, 51/2011, 123/2012)
5. Закон за државните службеници („Службен весник на РМ“ бр.59/2000, 112/2000, 34/2001, 103/2001, 43/2002, 98/2002, 17/2003, 40/2003, 85/2003, 17/2004, 69/2004, 81/2005, 61/2006, 36/2007, 161/2008, 6/2009, 114/2009, 35/2010, 167/2010, 36/2011, 6/2012, 24/2012)
6. Закон за заштита на децата („Службен весник на РМ“ бр. 98/2000, 17/2003, 65/2004, 113/2005, 98/2008, 107/2008, 46/2009, 83/2009, 156/2009, 51/2011, 157/2011)
7. Закон за заштита на културното наследство („Службен весник на РМ“ бр.20/2004, 71/2004, 115/2007, 18/2011, 148/2011)
8. Закон за инспекциски надзор („Службен весник на РМ“, бр. 50/2010, 162/2010, 157/2011)
9. Закон за локалната самоуправа („Службен весник на РМ“, бр.5/2002)
10. Закон за јавните службеници („Службен весник на РМ“, бр.52/2010, 36/2011, 6/2012, 24/2012)
11. Закон за јавното обвинителство („Службен весник на РМ“ бр.150/2007, 111/2008)
12. Закон за Комитетот за односи меѓу заедниците („Службен весник на РМ“ бр. 150/2007)
13. Закон за кривичната постапка („Службен весник на РМ“ бр.15/1997, 44/2002, 74/2004, 83/2008, 67/2009, 51/2011)
14. Закон за културата („Службен весник на РМ“, бр.31/1998, 49/2003, 82/2005, 24/2007, 15/2008, 116/2010, 47/2011, 51/2011, 136/2012)
15. Закон за личната карта („Службен весник на РМ“ бр.8/1995, 38/2002, 16/2004, 12/2005, 19/2007, 10/2010, 51/2011, 13/2012)
16. Закон за матичната евиденција („Службен весник на РМ“ бр. 8/1995, 38/2002, 66/2007, 98/2008, 67/2009)
17. Закон за определување на имиња на улици, плоштади, мостови и други инфраструктурни објекти („Службен весник на РМ“ бр.66/2004, 55/2007, 145/2010, 136/2011)
18. Закон за општата управна постапка („Службен весник на РМ“ бр.38/2005, 110/2008 и 51/2011)
19. Законот за основното образование („Службен весник на РМ“ бр.103/2008, 33/2010, 116/2010, 156/2010, 18/2011, 42/2011, 51/2011, 6/2012, 100/2012)
20. Законот за парничната постапка („Службен весник на РМ“ бр.79/2005, 110/2008, 83/2009, 116/2010)
21. Закон за патните исправи („Службен весник на РМ“ бр.67/1992, 20/2003, 46/2004, 19/2007, 84/2008, 51/2011, 135/2011)
22. Закон за празниците во Република Македонија („Службен весник на РМ“ бр. 21/1998, 18/2007)
23. Закон за работните односи („Службен весник на РМ“ бр.106/2008, 161/2008, 114/2009, 130/2009, 149/2009, 50/2010, 52/2010, 124/2010, 47/2011,11/2012, 39/2012)
24. Закон за радиодифузната дејност („Службен весник на РМ“ бр.100/2005, 19/2007, 115/2007, 8/2008, 103/2008, 152/2008, 6/2010, 51/2010, 145/2010, 97/2011,13/2012)
25. Закон за спречување и заштита од дискриминација („Службен весник на РМ“, бр.50/2010)
26. Закон за средното образование („Службен весник на РМ“ бр. 44/1995, 24/1996, 34/1996, 35/1997, 82/1999, 29/2002, 40/2003, 42/2003, 67/2004, 55/2005, 113/2005, 35/2006, 30/2007, 49/2007, 81/2008, 92/2008, 33/2010, 116/2010, 156/2010, 18/2011, 42/2011, 51/2011, 6/2012, 100/2012)
27. Закон за судска служба („Службен весник на РМ“ бр.98/2008, 161/2008, 6/2009, 150/2010)
28. Закон за судовите („Службен весник на РМ“ бр.58/2006, 62/2006, 35/2008, 150/20120)
29. Закон за трговските друштва („Службен весник на РМ“ бр. 28/2004, 84/2005, 25/2007, 87/2008, 42/2010, 48/2010, 24/2011)
30. Закон за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во Република Македонија („Службен весник на РМ“ бр.92/2008)
31. Закон за употреба на знамињата на заедниците во јавниот и службениот живот („Службен весник на РМ бр.58/2005, 100/2011)
32. Закон за употреба на јазик што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Македонија и во единиците на локалната самоуправа („Службен весник на РМ“ бр. 101/2008)

33. Закон за учебници за основно и средно образование („Службен весник на РМ“ бр. 98/2008, 99/2009, 83/2010, 36/2011, 135/2011, 46/2012)
34. Законот за филмскиот фонд („Службен весник на РМ“ бр.70/2006, 92/2008, 36/2011, 136/2011, 136/2012)
35. Деловник на Народниот правобранител („Службен весник на РМ“ бр.120/2011)
36. Одлука Бр.07-879/1 од 15.07.2009, Совет на општина Гостивар
37. Одлука Бр. 07- 5027/15, Совет на општина Куманово, објавена во „Службен гласник“ на општина Куманово, 06.05.2012
38. Одлука на Влада на РМ, Бр. 41-3209/2, донесена на 29.05.2012
39. Одлука на Уставниот суд на РМ, У.бр.133/2005 од 24.10.2007 година
40. Правилник за материјалот, бојата, формата и димензијата на таблата со името на улица, плоштад, мост и на друг инфраструктурен објект, табличките со нумерирани броеви на објектите, како и големината и бојата на буквите и броевите (Министерство за транспорт и врски на РМ, 19.05.2008)
41. Правилник за примена на одредбите поврзани со заштитата и негувањето на културниот идентитет (Совет за радиодифузна дејност, 17 октомври 2006 година)
42. Правилник за критериумите за финансирање на програмите односно проектите по одделни дејности во културата (Министерство за култура на РМ)
43. Програма на Владата на Република Македонија за развој на дејноста за заштита на децата за 2012 година („Службен весник на РМ“ бр.08/2012)
44. Решение за донесување на основите на програмата за воспитно-образовната работа со деца од предучилишна возраст во јавните детски градинки, Министерство за труд и социјална политика („Службен весник на РМ“ бр.125/2007)
45. Статут на општина Долнени
46. Совет за радиодифузија, Одлука Бр. 07-2035/1 од 26.06.2008 година
47. Совет за радиодифузија, Одлука Бр. 07-2035/1 од 26.06.2008 година
48. Совет за радиодифузија, Одлука Бр. 08-631/1

Користени меѓународно-правни документи, извештаи и странска литература:

49. Рамковна конвенција за заштита на националните малцинства, Совет на Европа, 1995
50. Љубљански Насоки за интеграција во општеството, Висок комесар за национални малцинства, ОБСЕ, 2012 OSCE HCNM
51. Хашки препораки во врска со образовните права на националните малцинства, Висок комесар за национални малцинства, ОБСЕ, 1996
52. Препораки од Лунд во врска со ефективното учество на националните малцинства во јавниот живот, Висок комесар за национални малцинства, ОБСЕ, 1999
53. Насоки за употреба на малцинските јазици на радио и телевизија, ОБСЕ, Канцеларија на Високиот комесар за национални малцинства, октомври 2003
54. Трет извештај на Владата на Република Македонија по Рамковна Конвенција за заштита на националните малцинства на Советот на Европа
55. Resolution CM/ResCMN(2012)13 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by “the former Yugoslav Republic of Macedonia”
56. Извештај за „поранешната Југословенска Република Македонија“ (четврт круг на мониторинг), Европска комисија против расизам и нетолеранција (CRI (2010)19)
57. Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (FCNM), Third Opinion on “the former Yugoslav Republic of Macedonia” adopted on 30 March 2011, ACFC/OP/III(2011)001
58. Protection of minorities in the wider Europe, ed. Weller M., Blacklock D. and Nobbs K, The (Palgrave Macmillan 2008)

Други користени извори (документи, изданија, анализи):

59. Државен завод за статистика на Република Македонија: Попис на населението, домаќинствата и становите во Република Македонија, 2002
60. Државен Завод за статистика на Република Македонија: Статистички годишник на Република Македонија 2012
61. Извештај за следењето на примената на начелото на соодветна и правична застапеност за 2011 година, Народен правобранител на РМ

62. Комисии за односи меѓу заедниците, Воспоставување, мандат и постоечки искуства (Здружение “Институт за развој на заедницата “-Тетово, 2007)
63. Концепција за деветгодишно основно воспитание и образование, Министерство за образование и наука, Биро за развој на образованието (февруари 2007, Скопје)
64. Кон толерантни општини – извештај од набљудување на локалната администрација јануари 2008-јуни 2009, Фондација Институт отворено општество - Македонија
65. Охридски рамковен договор: студии на случај / [уредник Сашо Клековски] - Скопје: Македонски центар за меѓународна соработка, 2011
66. Состојбата со медиумите на јазиците на заедниците во Република Македонија, Македонски институт за медиуми (МИМ), 2011
67. Чекори кон интегрирано образование во образовниот систем во Република Македонија, стратегија изготвена од Министерството за образование и наука на РМ

